

OKUL TEMELLİ PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALEDE BİR YOL HARİTASI

Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi

Ankara 2021

Çankaya

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Rehberlik ve Araştırma Merkezi

OKUL TEMELLİ **PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE** **KRİZE MÜDAHALEDE** **BİR YOL HARİTASI**

Basım Yeri
Uzman Matbaacılık Kağıtçılık Yay. Tur. İnş. Ltd. Şti.

Sertifika No
44886

İletişim
Web: <https://cankayaram.meb.k12.tr>

Telefon: 0 312 466 67 76

Twitter: @cankayaram06

Instagram: cankayaram

Ankara -2021

Kitabın Adı
OKUL TEMELLİ
PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE
KRİZE MÜDAHALEDE
BİR YOL HARİTASI

ISBN
978-975-11-5626-6

İmtiyaz Sahibi
Yaşar TÜRK
Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürü

Koordinatör
Adem HİDİR

Editörler
Dilek OLUKLU
Nurcan ÖZTEKE
Dursun KANGÜR
Oya ASLAN TOMAÇ
Muharrem ÖZAKSOY
Berrak KÖKLÜ SAĞKAL

Hazırlayanlar

Aylin AK
Ayşe Çiğdem ARIÇELİK
Ayşe Didem KONATE
Ayşe KARADENİZ
Azra KOÇAK YAZGI
Candan AKÇAY
Dilek YILMAZ

E. Bilge YILMAZ
Ebru Çiğdem BAŞARAN
Esin ÜNGÖR
Evren ERSÜMER
Hümeyra TOĞAN
Kamil TOPÇU
Karan ERDEM

Melike Nur ÇALIŞKAN
Naime ÇİÇEK
Nuray KIRDAL
Nurdan GÜVEN
Özlem BABA
Sema BAŞAR
Tuğrul ANDAÇ

***Gençliğı yetiştiriniz.
Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz.
Geleceğın aydınlığına onlarla kavuşacaksınız.***

K. Atatürk

Değerli Meslektaşlarım,

Zaman zaman okullarımızın; normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen, acil ilgi ve çözüm gerektiren, görmezden gelinemeyen, sıra dışı, beklenmeyen yani “kriz” olarak tanımlanan, istenmeyen durumlarla karşılaşabiliyoruz. Kriz süreçlerinin sağlıklı yürütülebilmesi, tüm aşamalarda bütünlüğün sağlanabilmesi, ciddi bir yönetim ve organizasyon süreci gerektirmektedir.

Yaşanan krizi yok saymak, görmezden gelmek, suskun kalmak hiçbir zaman çare olmayacağı gibi ileride daha büyük krizlerin yaşanmasına da sebebiyet verebilir. O nedenle sağlıklı bir müdahale süreci yürütülebilmesi çok önemlidir.

Kriz durumlarında okullardan gelen geri bildirimlerde; krizi önlemeye ve müdahaleye yönelik birlikteliğe, süreci sağlıklı bir şekilde yürütebilmek için kaynağa ve yol haritasına ihtiyaç duyulduğu görülmüş ve kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası yapılması gerekenlerin bir sistematığı bu kitapla hazırlanmıştır.

Eğitim-öğretim süreci içinde ya da dışında yaşanabilecek ve bakanlığımızın belirlemiş olduğu; doğal afet, terör, göç, intihar, ölüm-yas, cinsel istismar ve son dönemde yaşadığımız dünyayı saran COVID-19 bulaşıcı hastalık sebebi ile salgın konusu da eklenerek travmatik ve zorlu olaylar karşısında etkin ve hızlı çözüm üretilebilmesi amacıyla yol haritası niteliğinde bir çalışma yapılmıştır. Önleyici ve müdahale Rehberlik hizmetlerini önemsiyor, bu tür çalışmaları her zaman destekliyorum.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen başta Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümünde görev yapan psikolojik danışmanlarımıza ve Çankaya ilçesi Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinde görev alan psikolojik danışman/rehber öğretmenlerimize teşekkür eder; Kriz durumları yaşamamanız, yaşadığınız krizlerden de güçlenerek çıkmamız temennisiyle bu çalışmanın tüm paydaşlar adına faydalı olmasını dilerim.

YAŞAR TÜRK
İlçe Millî Eğitim Müdürü

Kitabımızdan istifade edecek Tüm Paydaşlarımıza Merhaba,

“Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yol Haritası” kitabımız; kolaylaştırıcı, etkin bir yol haritasına duyulan ihtiyacın karşılanması amacıyla, farklı travma ve kriz türlerini de kapsayan çalışmaları ve yaklaşımları değerlendirerek hazırlanmıştır.

Ciddi bir saha ve literatür taraması yapılarak kitap modüler bir mantıkla düzenlenmiştir. Her kriz-travma türüyle ilgili bilgi verilerek açıklanmış olup sonrasında İşlevselliği alan çalışanları tarafından kabul gören “Kriz Öncesi Hazırlık”, “Kriz Anı” ve “Kriz Sonrası”na yönelik müdahale adımlarını içeren kontrol listeleri hazırlanmıştır.

Bu temelde; Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hazırlık Çalışmaları Kontrol Listesi, Psikolojik İlk Yardım Kontrol Listesi, ve kriz anına yönelik her birine özel/ayrı Krize Müdahale Kontrol Listeleri, Kriz Sonrası İzleme ve Değerlendirme Kontrol Listesi, Kriz Türüne Göre Dikkat Edilecek Noktaları İçeren Hatırlatma Bilgileri, Öğretmen Bilgilendirme Toplantı İçeriği Örneği" gibi çalışmalara yer verilmiştir.

Kitabımızın; her ne kadar gerekli bilgiye ve donanımına sahip olunsu da çaresiz kaldığımız, kendimizi yalnız hissettiğimiz ve bazen işin içinden çıkamadığımız kriz durumlarında sürecin daha sağlıklı yürütülebilmesi için yanınızda elinizin altında bir başucu kitabı olacağını düşünüyorum.

Böylece yaşanabilecek kriz durumlarında, süreci daha etkin/iyi yönetebilmemize yardımcı olacak bir yol haritası sunulmuştur. Bu sunuşta emeği geçen başta Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölüm Başkanı ve ekibine ve Çankaya ilçesi Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi psikolojik danışman/rehber öğretmenlerimize teşekkür ediyorum.

Adem Hıdır
Çankaya Rehberlik ve
Araştırma Merkezi Müdürü

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE	1
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale	2
Krize Müdahale Nedir?	2
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Süreci	4
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hazırlık Çalışmaları	5
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hazırlık Çalışmaları Kontrol Listesi	6
Kriz Anı	9
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Kriz Anı Müdahale Haritası	11
 BÖLÜM 2 PSİKOLOJİK İLK YARDIM (PİY)	12
Kriz Anında Kullanılacak Bir Müdahale Yöntemi	13
Psikolojik İlk Yardım (PİY)	13
Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Psikolojik İlk Yardım Kontrol Listesi	15
 BÖLÜM 3 DOĞAL AFET	17
Doğal Afet	18
Afete Hazırlıklı Olmak	19
Doğal Afet Krize Müdahale Kontrol Listesi	21
Doğal Afet Sonrası Krize Müdahale Kontrol Listesi	24
Doğal Afete Müdahalede Dikkat Edilecek Noktalar	26
Afetzedede İle Konuşurken Dikkat Edilecek Noktalar	27
 BÖLÜM 4 SALGIN VE BULAŞICI HASTALIK	29
Salgın ve Bulaşıcı Hastalık	30
Tablo 1 - Tarihsel Kronolojide Dünyamızı Derinden Etkileyen Salgınların Temel Özellikleri	31
Salgın ve Bulaşıcı Hastalık Kontrol Listesi	32
 BÖLÜM 5 GÖÇ	37
Göç	38
Göç Krize Müdahale Kontrol Listesi	40
Göç Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	44
 BÖLÜM 6 TERÖR	45
Terör	46
Terör Krize Müdahale Kontrol Listesi	48
Terör Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	54

İÇİNDEKİLER

Terör Vakalarında Uygulayıcıya Öneriler	54
BÖLÜM 7 İHMAL - İSTİSMAR	55
Cinsel İstismar	56
Çocuk İhmali ve İstismarı Nedir?	56
Çocuk İhmali Nedir?	56
Çocuk İstismarı Nedir?	56
Cinsel İstismar Nedir?	57
Ensest Nedir?	57
Çocuk Cinsel İstismarı İle İlgili Yasal Düzenlemeler	57
İhmal ve İstismar Vakaları İle Karşılaştığınızda Başvurabileceğiniz Yerler	60
Cinsel İstismar Krize Müdahale Kontrol Listesi	61
Cinsel İstismar Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	65
BÖLÜM 8 İNTİHAR	66
İntihar	67
İntiharda Risk Faktörleri	67
İntihar Girişimlerinde Risk Faktörleri	68
İntihar Tehlikesini İşaret Eden Belirtiler	69
Tamamlanmış İntihar Krize Müdahale Kontrol Listesi	70
Tamamlanmış İntihar Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	74
İntihar Düşüncesi/Girişimi Krize Müdahale Kontrol Listesi	75
İntihara İlişkin Uyarı Belirtileri	78
İntihar Girişimi/Düşüncesi Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	78
BÖLÜM 9 ÖLÜM YAS	79
Ölüm Yas	80
Ölüm-Yas Krize Müdahale Kontrol Listesi	82
Ölüm-Yas Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar	87
Ölüm-Yas Vakalarında Bilgi Paylaşımı Yapılırken Dikkat Edilecek Noktalar	88
BÖLÜM 10 KRİZ SONRASI	89
Kriz Sonrası	90
Kriz Sonrası İzleme ve Değerlendirme Kontrol Listesi	91
Öğretmenlere Öneriler	92

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 11 EKLER	94
Psikososyal Koruma, Önleme Ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu (EK-1)	95
Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu (EK-2)	99
Psikososyal Koruma, Önleme Ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu (EK-3)	101
Psikososyal Koruma, Önleme Ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu (EK-4)	102
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Notu (EK-5)	103
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu (EK-6)	104
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Doğal Afet) (EK-6/a)	105
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Salgın ve Bulaşıcı Hastalık) (EK-6/b)	106
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Göç) (EK-6/c)	107
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Terör) (EK-6/d)	108
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Cinsel İstismar) (EK-6/e)	109
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Tamamlanmış İntihar) (EK-6/f)	110
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (İntihar Girişimi) (EK-6/g)	111
Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Bilgi Aktarımı Formu Örneği (Ölüm Yas) (EK-6/h)	112
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Tamamlanmış İntihar Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı İçeriği Örneği (EK-7/a)	113
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Tamamlanmış İntihar Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı Tutanağı Örneği (EK-7/b)	117
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İntihar Girişimi Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı İçeriği Örneği (EK-7/c)	120
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İntihar Girişimi Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı Tutanağı Örneği (EK-7/d)	124
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Ölüm Yas Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı İçeriği Örneği (EK-7/e)	127
Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Ölüm Yas Vakası Öğretmen Bilgilendirme Toplantı Tutanağı Örneği (EK-7/f)	131
KAYNAKÇA	133

BÖLÜM

1

**PSİKOSOSYAL
KORUMA ÖNLEME VE
KRİZE MÜDAHALE**

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE

Kriz; bir bireyin, grubun, örgütün ya da topluluğun normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen ve acil ilgi ve çözüm gerektiren, görmezden gelinemeyen, sıra dışı, beklenmeyen bir durum ya da ani değişiklik biçiminde tanımlanabilir. Kriz; müdahale yöntemi açısından bireye müdahale, gruba müdahale ya da hem bireye hemde gruba müdahale gerektiren durumları içerebilir.

Gelişimsel krizler, alkol-ilaç bağımlılığı, uyuşturucu kullanımı, anne babanın boşanması, cinsel-fiziksel ya da psikolojik istismar, bir yakının kaybedilmesi, ağır hastalıklar, sosyal rol ya da ortamın değişmesi, intihar, kendine zarar verme davranışı, ergen hamileliği, yeme bozuklukları gibi krizler daha çok bireye müdahale gerektiren kriz durumlarıdır.

Bir okulda; okul servisinin kaza yapması, bir öğrenci / öğretmen kaybı ya da yaralanması, bulaşıcı hastalıklar, şiddet olayları, doğal ve çevresel felaketler veya okulun içinde bulunduğu bölgeyi etkileyen sosyal ve ekonomik değişiklikler, öğrenciler, öğretmenler ve velilerin önemli bir bölümünü etkileyecek nitelikte olan olaylar olup bireysel müdahalenin yanı sıra toplu müdahaleyi de gerektiren kriz durumlarıdır.

KRİZE MÜDAHALE NEDİR?

Krize müdahale; olası krizlere karşı hazırlıklı olma ve zamanında hareket ederek kriz durumlarının olumsuz etkilerini en aza indirmek için yapılan çalışmaların bir bütünüdür. Kriz yönetimi; oluşan bir krizi ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri alarak işi yürütme, yeniden düzene sokma süreci olarak tanımlanabilir. Müdahale çalışmalarının bütünlüğünün sağlanabilmesi, ciddi bir yönetim ve organizasyon süreci gerektirir. Bu süreçte krizi tanımlamak, değerlendirmek, bireyi ya da topluluğu olabildiğince en kısa zamanda önceki yaşam düzeyine döndürmek için kriz yönetim aşamalarına ihtiyaç duyulur.

Kriz yönetimi dört aşamadan oluşur:

- **Önleme;** Yaşam ve mekâna yönelik oluşabilecek riskleri azaltmaya yönelik çalışmalar yapmak.
- **Hazırlıklı Olma;** Risklerin oluşturacağı her tür kriz durumuna yönelik planlama yapmak; bunu yaparken en kötü senaryoyu göz önünde bulundurmak.
- **Müdahale;** Yapılan planlama doğrultusunda kriz durumunun gerektirdiği çalışmaları gerçekleştirmek.
- **İyileşme;** Kriz sonrasında ortamı eski haline getirecek önlemleri almak.

Kriz yönetimi bir süreçtir. Hiçbir aşama birbirinden bağımsız değildir. Birinin eksik olması diğer aşamanın etkililiğini azaltır. Bu nedenle olası bir kriz durumunda ve sonrasında her aşamanın hassas bir şekilde ele alınması, çalışmaların titizlikle yürütülmesi ve planların gözden geçirilip güncelleştirilmesi önem taşımaktadır. Krize müdahale planının yaşayan ve uygulamaya açık bir plan olması gereklidir.

Okulda bir kriz olduğunda, okulun normal işleyişi bozulur veya duraksar. Kriz anında okulun vermesi gereken tepkiler vardır ve buna önceden hazırlıklı olunması gerekir. Bu hazırlık Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin kurulması ve planlamaların yapılması ile sağlanır.

Okulun görevi; öğrencileri ve personeli en kısa zamanda günlük yaşam düzenlerine kademeli olarak geri döndürmek ve krizin etkileri ile başa çıkmaya çalışmaktır.

Ekiplerin nasıl kurulacağı, nasıl çalışacağı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (14 Ağustos 2020 tarih ve 31213 Sayılı Resmî Gazete)*, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yönergesi (Nisan 2019 Tarih ve 2739 Sayılı Tebliğler Dergisi)* ile açıklanmıştır.

Rehber öğretmen/psikolojik danışman; doğal afetler ile kaza, ihmal, istismar, intihar, şiddet, savaş, göç ve salgın hastalıklar gibi zorlu yaşam olaylarında öğrenci, aile ve öğretmenlere psikolojik ve sosyal destek sağlar (Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2020)*. Krize müdahalede önleyici çalışmalar kapsamında, “Psikososyal Önleyici Destek Programı”, farklı travma türlerine yönelik olarak ise Psikolojik Danışmanlar/Rehber Öğretmenler tarafından uygulanabilen “Psikososyal Güçlendirici Destek Programları” MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.

Krize müdahale gerektiren durumlarda; etkili müdahale yöntemleri geliştirmek için hazırlık ve planlama çalışmaları çok önemlidir. İl, ilçe, her tür ve kademedeki okul/kurumda oluşturulan Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi gereken çalışmaları planlayarak uygulanmasını sağlar. Bu ekipler, ilgili makamlardan alınan onay ile bir sonraki eğitim öğretim yılı başına kadar çalışmalarını yeni bir onaya ihtiyaç duymaksızın sürdürür. Ani acil durumlarda ekip üyeleri, ekip başkanının yazılı onayı ve/veya elektronik bilgilendirmesi ile görev yerine gider ve çalışmaları yürütür. Bu ekip Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yönergesi doğrultusunda kurulur ve çalışmalarını sürdürür.

Okullarda yaşanan kriz durumlarında kriz anına yönelik; krizin türü, şiddeti ve bunlara bağlı olarak müdahalede izlenecek yol farklılaşabilir. Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin nasıl bir yol izleyeceği ve izlediği yolu değerlendirme ihtiyacı olabilir. Her olay krize dönüşmeyebilir, her kriz de travmaya yol açmayabilir. Olay anında izlenecek yolun şematize edilebileceği kontrol listeleri, müdahale edenin daha etkili ve güçlü müdahale edebilmesini sağlayacaktır. Bu amaçla kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrasına yönelik, krize müdahale planı olarak da kullanılabilecek bir yol haritası işimizi kolaylaştıracaktır.

Bu yol haritası kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrasına yönelik şemalarla, müdahale anı ve sonrasına yönelik kriz durumları açıklamaları ve kontrol listeleri ile aşamalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

***İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.**

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE SÜRECİ**HAZIRLIK ÇALIŞMALARI****KRİZ ANI****KRİZ SONRASI**

1. "Temel Krize Müdahale Eğitimi" yapıldı.
2. Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi kuruldu.
3. Okul/Kurum Müdürü başkanlığında ekip ilk toplantısını yaptı.
4. Ekip üyelerinin görev dağılımı yapıldı.
5. Ekip üyelerine yazılı bilgilendirme yapıldı.
6. "Okul Risk Haritası" oluşturuldu.**
7. Acil durumlarda aranacak telefon numaraları yeterli büyüklükte, görülebilecek yerlere, yeterli sayıda asıldı.
8. Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale dosyası oluşturuldu.

1. Güvenlik önlemleri alındı.
2. Gerekli ilgili kurumlara (sağlık, itfaiye, emniyet) haber verildi.
3. Gerekli durumlarda ilkyardım çalışmaları yapıldı.
4. Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi acil toplandı.
5. Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlandı. Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderildi ve Rehberlik Araştırma Merkezine bilgi verildi.
6. Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu" (EK-2) doldurularak İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden destek talep edildi. İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ile işbirliği yapıldı.*
7. Yapılan çalışmalar değerlendirildi. Gerekli durumlarda yeniden planlama yapıldı.

- Durum değerlendirme
1. toplantısı yapıldı.
- izleme ve değerlendirme
2. çalışmaları yapıldı.
- Okul Ekibi okulda yaşanan
3. travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarını "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu"nu (EK-3) doldurarak okul müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderdi.*
- Okul Ekibi travma/kriz
4. durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yaptı; "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu"nu (EK-4) doldurarak okul müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderdi.*
5. Gerçekleştirilen çalışmaların takibi yapıldı.

*İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

*Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

**www.orgm.meb.gov.tr

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Temel Krize Müdahale Eğitimi Yapılır.

Eğitim - Öğretim yılı başı mesleki çalışma döneminde okul müdürlüğünün planlaması ile bu konuda eğitim almış uzman tarafından; idareci, öğretmen, okul personeli ve tüm ilgililere (temizlik ve güvenlik görevlileri, servis şoförleri, kantin görevlileri vb.) eğitim verilir.

2. Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi kurulur.

Okul Müdürü tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi ile işbirliği kurularak sene başı öğretmenler kurulunda Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyeleri seçilir. Üyelerin belirlenmesinde ve görevlendirilmesinde temel krize müdahale eğitiminde verilen niteliklerin göz önünde bulundurulması yararlı olacaktır.

Ekip oluşturulurken ikili eğitim yapılan okullarda okul müdürü gerekli tedbirleri alır.

Sivil Savunma Ekibi ile Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyeleri koordineli olarak oluşturulur ve birlikte çalışırlar.

3. Okul Müdürü Başkanlığında Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ilk toplantısını yapar.

Kriz ekibi üyelerinin görevlerine ilişkin sorumluluklar konuşulur ve yazılı olarak tebliğ edilir. Veli ve öğretmen telefon zinciri oluşturulur.

Kriz durumlarında yapılacaklar konusunda planlama yapılır. İlk yardım müdahalesi gerektiren durumlarda müdahale edebilmesi için "Temel İlk Yardım Becerisi Eğitimi" alan kişiler belirlenir. İlk yardım müdahalesi "temel ilk yardım becerisi eğitimi" alan kişiler tarafından yapılır.

'Okul risk haritası'* Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından değerlendirilir; olası risklere yönelik önlemler alınır.

Acil durumlarda aranacak telefon numaraları belirlenir ve yeterli büyüklükte, görülebilecek yerlere, yeterli sayıda asılır. Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale dosyası oluşturulur.

Dosyada Bulunması Gereken Bilgiler

- Üyeler ve görev dağılımları **
- Ekibin iletişim bilgileri
- Veli ve öğretmen telefon zinciri
- Acil durum telefonları
- Gönüllü olanların kan grubu ve telefon numaraları
- Kriz anında aranacak yetkili kurum ve kuruluşların telefon numaraları (İlçe MEM, RAM ...)
- Yapılan eğitimlere ilişkin dokümanlar
- Risk haritası sonucuna göre okulda yapılan çalışmalar

*www.orgm.meb.gov.tr

**Basın açıklaması yapacak olan üye belirlenir ve önceden üst makam onayı alınır.

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HAZIRLIK ÇALIŞMALARINI KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
1	Güvenlik ve Sağlık Konusunda Gerekli Tedbirleri Al	İş sağlığı ve güvenliği standartları doğrultusunda okuldaki fiziksel düzenlemeler yapılır.		Okul Yönetimi	Öğrenci Veli Okul personeli	İş sağlığı ve güvenliği standartları doğrultusunda tehlike/ risk azaltma ve iyileştirme çalışmalarına dikkat edilmelidir. Yapısal olmayan tehlike ve riskler belirlenmeli, bunların önlenmesi veya etkilerinin azaltılabilmesi için önlemler alınmalıdır. Güvenli okul anlayışı çerçevesinde okula kör nokta ve karanlık bölge/ alan bırakılmamasına özen gösterilmelidir.	
		Okul sağlığı ve güvenliği becerilerini artırmaya yönelik eğitimler yaygınlaştırılır.					
		Okulun fiziki güvenliği (kantin, tuvaletler, okul giriş çıkışları, merdivenler vb.) sağlanır.					
		Okul giriş çıkışlarında trafik güvenliğinin artırılması için gerekli önlemler alınır.					
		Okul personelinin ilkyardım eğitimi almaları sağlanır.					
2	Risklerin Belirlenmesi, Önlenmesi, Takibi ve Değerlendirilmesine İlişkin Gerekli Çalışmaları Yap	Sınıf risk haritaları amacına uygun şekilde doldurulur ve eğitim-öğretim yılı içerisinde güncellemeler yapılır.		Okul Yönetimi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Öğretmenler	Öğretmen Öğrenci Veli		
		Okul risk haritasında güncellemeler eğitim-öğretim yılı içerisinde takip edilir.					
		Öğretmenler Kurulu ve Şube Öğretmenler Kurulu Toplantılarında öğrencilerin risk altında olma durumları analiz edilir ve gerekli önlemler alınır.					
		Öğrencilerin sağlık kontrolleri, süregelen hastalıklarının takibi düzenli olarak yapılır.					

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
3	Yapılacak Çalışmaları ve Verilecek Hizmetleri Bir Bütünlük İçinde Planla	Görev dağılımı için ekipler kurulur.		Okul Yönetimi	Okul personeli Öğrenci Veli		
		Yıllık çalışma planları hazırlanır.					
		Planda yer alacak görev grupları ve bu grupların görev yetki ve sorumlulukları belirlenir.					
		Görev gruplarının ihtiyaç duyacağı ekipman, malzeme, yayın ve insan gücü desteği sağlanır.					
4	Sosyal Uyum Çalışmalarını (Oryantasyon) Yap	Okul kuralları, eğitim süreci, yeni kültürü tanıma gibi öğrencinin okula uyumunu sağlayıcı çalışmalar yapılır.		Tüm Okul Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi		*Yapılabilecek Ön Çalışmalar: • Çok Kültürlülük • Sosyal Kabul • Ayrımcılık • Hoşgörü gibi konulara ilişkin bakış açısında farkındalık sağlama.	
		Öğrenci okul içi ve okul dışı sosyal destek çalışmalarına yönlendirilir.					
		Velinin okulla işbirliğini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılır.					
		Okula göçle ya da geçici koruma statüsünde öğrenci gelebileceği düşünülerek gerekli ön çalışmalar yapılır.*					
5	Okul Yöneticileri, Öğretmenler, Öğrenciler, Çalışanlar ve Velilerin Afet /Salgın Hastalık Acil Durum Öncesi, Sırası ve Sonrasındaki Davranış Esasları Konularında Eğitim Almalarını ve Olaylara Karşı Hazırlıklı Olmalarını Sağla	Öğrenci hakkında düzenlenmiş okula ilişkin bilgi ve evraklar dikkate alınarak gerekli hazırlıklar yapılır.		Okul Yönetimi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Öğretmenler	Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	Okul afet ve acil durum planları hakkında bilgi sahibi olunmalı, öğrenciler bu planlarla farklı afet türleri karşısındaki davranış kuralları konusunda bilgilendirilmelidir. Öğrencilere başta depremler olmak üzere tüm afetlerin olabilecek etkilerini azaltma ve sonuçlarını süratle gidermenin mümkün olduğu örneklerle anlatılmalıdır. Öğrencilerde güven ve baş edebilme duygularını güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.	
		Afet yönetimi ve salgın hastalıklar konusunda öğretmenler, çalışanlar, veliler ve öğrenciler için uygulanacak eğitim programları belirlenir ve uygulanması sağlanır.					
		Afetlerle ilgili özel gün/haftalarda veliler ve öğrencilerle toplantılar yapılır; afete hazırlık, afet risklerinin azaltılması gibi okul, aile, toplum için önemli olabilecek konularda bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütülür.					
		Afete yönelik masa başı ve saha tatbikatları düzenlenir. Tatbikat, günlük olaylar ve karşılaşılan afetlerden elde edilen deneyimler doğrultusunda planlar güncellenir.					

İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar	
Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
6	Psikososyal Destek Programı Önleyici Çalışmalarını Yap	Psikososyal Destek Programı önleyici öğretmen/ öğrenci/veli etkinlikleri* uygulanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğretmen Öğrenci Veli	
7	İhtiyaç Duyulan Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Destek Çalışmalarını Yap	Okul yönetimi, öğretmen, öğrenci, veli ve diğer personele yönelik olarak ihtiyaç duyulan eğitim çalışmaları yapılır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Veli Diğer Personel	Yapılacak eğitim çalışmalarında rehberlik hizmetleri sunum sisteminde yer alan grup çalışmalarından ve destek hizmetler bölümlerindeki konulardan yararlanılabilir.*
		İhtiyaç duyulan kişisel gelişim alanlarına yönelik destek çalışmaları ve varsa riskli davranışlara yönelik çalışmalar yapılır.				
8	İzleme ve Değerlendirme Çalışmalarını Yap	Psikososyal, sağlık, öğrenme, akademik gelişim alanlarına yönelik değerlendirmeler yapılır.		Okul Yönetimi Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	Okul genelinde tüm öğretmenler, öğrenci ya da sınıf özelinde ise derse giren öğretmenler izleme çalışmalarını yapmalıdır. Öğretmenler, Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ile işbirliği yapmalıdır.
		Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda ihtiyaçlara uygun çalışmalar planlanır.				

KRİZ ANI

1. Güvenlik önlemleri alınır.

İhtiyaç halinde öğrenciler sınıflarda ya da güvenli ortamlarda kontrol altına alınır.

Tahliye gereken durumlarda karmaşa olmaması için okula giriş-çıkışların kontrol altına alınarak okulun boşaltılması sağlanır.

2. Gerekli ilgili kurumlara (sağlık, itfaiye ve emniyet) haber verilir.

İhtiyaç halinde önceden belirlenmiş olan, emniyet, itfaiye ve sağlık personeli ile irtibata geçilerek gereken destek alınır.

3. Gerekli durumlarda ilkyardım çalışmaları yapılır.

İhtiyaç halinde ilk yardım müdahalesi "Temel İlk Yardım Becerisi Eğitimi" olan kriz ekibi üyeleri tarafından yapılır.

4. Psikososyal koruma , önleme ve krize müdahale ekibi acil toplanır.

Alınacak önlemler ve kimlerin hangi görevleri yapacağı olayın niteliğine göre kararlaştırılır.

Olayla ilgili öğrenci ve veliler bilgi sahibi değilse "Bilgi Aktarım Formu" hazırlanana ve aynı anda bilgilendirme yapılanaya kadar olayın gizliliğine dikkat edilmelidir.

5. Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Aktarım Formu" hazırlanır.

Bilgi aktarım formunun yoruma açık olmamasına, anlaşılır, doğru ve net bir biçimde hazırlanmasına dikkat edilir.

Bilgilendirme ihtiyaca göre bireysel veya toplu olarak yüz yüze ya da elektronik ortamda yapılır. Gerekli durumlarda öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik uygun bir dille içeriği farklı bilgilendirme yapılabilir.

Olaydan etkilenen öğrencilerin velileri durumdan haberdar edilir. Gerekliyse öğrencilerin velileri eşliğinde okuldan güvenli ayrılımları sağlanır.

**6. Okul müdürlüğü tarafından
“Bilgi Notu” hazırlanarak
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’ne
gönderilir ve Rehberlik
Araştırma Merkezi’ne
bilgi verilir.**

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’ne “Bilgi Notu” gönderilir. Rehberlik Araştırma Merkezi’ne bilgi verilir.

Okul Ekibi tarafından travma/kriz durumunun hemen ardından ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu” (EK-1) doldurulur.*

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi yaşanan olaydan doğrudan etkilenmiş ve/veya ihtiyaç halinde İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden destek ister.

Okul Ekibi tarafından travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu” (EK-2) doldurularak İlçe ekibinden destek talep edilir. Gerekli durumlarda İlçe ekibi ile işbirliği yapılır.*

**7. Yapılan çalışmalar
değerlendirilir; gerekli
durumlarda yeniden
planlama yapılır.**

Çalışma yapılan her günün sonunda Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi (sürece dâhil olmuşsa İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ile birlikte) toplanır.

Güncel bilgiler doğrultusunda yapılan çalışmalar değerlendirilerek tutanak altına alınır.

Kriz anı müdahale kontrol listesi gözden geçirilir.

Bir sonraki gün olayın niteliği doğrultusunda yapılacak çalışmalar planlanarak genel çerçeve çizilir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda İlçe krize müdahale ekibinden ihtiyaç varsa destek alınır; ihtiyaç yoksa bilgi verilir.

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarını “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu”nu (EK-3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe millî eğitim müdürlüğüne gönderir.*

Okul Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu”nu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderir.*

*İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

*Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE EKİBİ KRİZ ANI MÜDAHALE HARİTASI

Ekip kriz Durumu Aciliyetine Göre İlgili Kurumlara Haber Vererek, Fiziksel Önlemleri Alarak ve Gerekli durumlarda İlk Yardım Çalışmalarını Yaparak Toplanır.

İlgili Kurumlara
(Sağlık, İtfaiye, Emniyet)
Haber verilir

Fiziksel
Önlemler
Alınır

Gerekli
Durumlarda
İlk Yardım Yapılır

Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi
Toplanarak Kriz Durumu İle İlgili
"Bilgi Aktarım Formu" Hazılanır

Öğretmen

Öğrenci

Veli

Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve
Rehberlik ve Araştırma Merkezine Bilgi Verilir

Yapılan çalışmalar değerlendirilerek
Gerekli Durumlarda Yeniden Planlama Yapılır

BÖLÜM

2

**PSİKOLOJİK
İLK YARDIM
(PİY)**

KRİZ ANINDA KULLANILACAK BİR MÜDAHALE YÖNTEMİ

PSİKOLOJİK İLK YARDIM (PiY)

Sphere (2011) ve IASC'E (2007) göre, psikolojik ilk yardım (PiY), acı çeken ya da desteğe ve yardıma ihtiyaç duyan kişiye sunulan insani ve destekleyici müdahale olarak tanımlanmaktadır.

PiY aşağıdaki konuları içermektedir:

- Kişileri zorlamayan pratik bakım ve destek sağlamak,
- İhtiyaç ve kaygıları belirlemek,
- İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak (gıda, su, bilgi alma gibi),
- İnsanları konuşmaya zorlamadan dinlemek,
- Rahatlatıp sakinleşmelerine yardımcı olmak,
- İnsanların bilgi edinmesi, hizmetlere ve sosyal desteklere ulaşmaları için yardım sağlamak,
- Kişileri gelecekteki olası zararlardan korumak.

PiY uzun dönemli iyileşmede en yararlı faktörleri içermektedir. Bunlar:

- Güvende hissetme, başkalarıyla bağlantı kurma, sakin ve umutlu olma,
- Sosyal, fiziksel ve duygusal desteğe erişme,
- Gerek birey gerek topluluk olarak kendilerine yardımcı olabileceklerini hissetmedir (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2014).

PiY çocuklara ve yetişkinlere kriz olayından hemen sonra yeterince güvenli yerlerde uygulanabilmektedir. Psikolojik İlk Yardım uygulamadan önce kriz yaşantısı geçiren birey tarafından ihtiyaç duyulup duyulmadığına ya da isteyip istemediğine dikkat edilmelidir. Ayrıca daha üst düzey bir desteğe ihtiyaç duyulduğunda gerekli yönlendirmeler mutlaka yapılmalıdır.

Üç temel PiY ilkesi; izlemek, dinlemek ve bağlantı kurmaktır. Bu eylem ilkeleri, bir kriz durumuna nasıl bakacağınız ve alana güvenle nasıl gireceğiniz, etkilenen insanlara nasıl yaklaşacağınız, onların ihtiyacını nasıl anlayacağınız, onları pratik destek ve bilgiye nasıl ulaştıracağınız konusunda rehberlik edecektir.

İZLE ; Güvenliği kontrol edin. Acil temel ihtiyaçları olan kişileri kontrol edin.

Ciddi stres tepkileri gösteren insanları kontrol edin.

DİNLE ; Desteğe ihtiyacı olan insanlara yaklaşın. İnsanların ihtiyaç ve kaygılarını sorun.

İnsanları dinleyin ve sakinleşmelerine yardımcı olun.

BAĞ KUR ; İnsanların temel ihtiyaçlarını bildirmelerine ve hizmetlere ulaşmalarına yardım edin. Problemleri ile baş etmelerine yardım edin. Bilgi verin. İnsanların sevdikleri ile bağlantı kurmasına ve sosyal destek sağlamasına yardım edin (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2014).

Zamanı geldiğinde ciddi afet ya da kazalardan etkilenmiş insanlara yardım etmeniz gerekebilir. Bir öğretmen ya da sağlık çalışanı olarak yakınlarınızı kaybetmiş kişilerle konuşmak durumunda kalabilirsiniz. Bu rehber, zor durumlardaki bireylere destek olmak için ne söylenebileceğine ve neler yapılabileceğine doğru yol gösterir. Ayrıca yardım hizmeti sunarken başkalarına zarar vermeden, kendinizin ve başkalarının güvenliğini sağlayarak yardım hizmeti sunmak konusunda sizi bilgilendirir.

İşte bu nedenlerle Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin 'Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları İçin Rehber' kitapçığının ayrıntılı bir şekilde baştan sona okunarak bilgi sahibi olunması gereklidir.

Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları İçin Rehber, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2014.
– PiY uygulaması ile ilgili daha fazla bilgi için bu kitaptan yararlanılabilir.

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE PSİKOLOJİK İLK YARDIM KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Duygusal Deşarj Sağla	Duygularını ifade etmesine fırsat verilir.		Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		Duygularını ifade ettikçe kişi rahatlar. Kişi duygularına ilişkin yorum yapılmadan sadece dinlenmelidir. Gerekirse güvenli ve sakin bir alana geçilmelidir.
2	Somut Açıklama Yap	Öncelikle çocuklara, acilen durumu anlamalarını kolaylaştıracak somut bir açıklama yapılır.		Okul Yönetimi Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		Karmaşa yaşayan (örn. korku ve panik) öğrenciler sakinleştirilerek; olay hakkında bilgi verilmelidir.
3	Dikkatli Dinle	Kişinin hikâyeleri, anlattıkları; duyarlılıkla ve dikkatle dinlenir.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Geleceklerini yönlendirmeye çalışmak yardımdan çok zarar verebilir.
4	Kendini İfade Etmesine Fırsat Ver	Duygu, davranış, algı, düşünce, ilişki, hayal ve beden düzeyindeki tüm yaşantılarını aktarma konusunda teşvik edilir.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Konu kaçınılmadan konuşulur. Sorular sorulur. Ne bildiği, nereden bilgi aldığı öğrenilmeye çalışılır. Aksi takdirde olayın konuşulmaması kadar korkutucu bir olay olduğu izlenimi veritir, olduğundan daha yoğun bir endişe ve korkuya yol açabilir.
5	Kişiye Gözlemle	Kendine zarar verici düşünceleri olup olmadığı gözlenir.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Bu tür düşünce ve fiziksel rahatsızlıktan şüphelenilirse sağlık yetkililerine bildirilmelidir.

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
6	Konuşmaya Zorlama	Konuşmakta zorluk çekenler ve konuşmak istemeyenler olabilir; onlar da konuşmaya zorlanmadan dinlenir.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Duygularını ifade etmesi için sanatsal ve günlük tutma gibi yöntemler teşvik edilebilir. Sadece sorduğu soruların cevapları verilmelidir. Diğerlerinin de destek aldığını görmek, zamanla onların da kendilerini anlatmalarına yardımcı olabilir.
7	Travma Sonrası Normal Tepkiler Bilgilendirmesi Yap	Yaşanılan tüm tepkilerin olaydan sonra beklenen bir durum olduğu anlatılır ve bunların nasıl bir seyir izleyeceği hakkında bilgilendirme yapılır.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Benzer duygu, düşünce ve tepkileri herkesin yaşadığına dikkat çekilir.
8	Geleceğe Yönelik Planlama Yapmasına Yardım Et	Tüm bilgiler alındıktan sonra, kişi ile birlikte olası çözümler üzerinde durup geleceğe ilişkin bir planlama yapmasına yardımcı olunur.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Kişinin olay karşısındaki çaresizliği biraz olsun hafifleyebilir; ancak gerçekleştirilmesi çok zor olan vaatlerde bulunmak çok ciddi bir hatadır.
9	Belirsizlikleri Bir An Önce Belirgin Hale Getirmeye Çalış	Belirsiz olan barınak, ailelerindeki yaralı ve ölüm durumlarının tespiti, fiziksel olarak normal yaşam koşullarına ne zaman kavuşacakları ve kendi sağlık durumları ile ilgili konuların bir an önce belirgin hâle getirilmesine çalışılır.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Duruma ilişkin belirsizlikler, yaşadıkları psikolojik yıkımın artmasına neden olur.
10	Yaşantı İçinde Kalmasını Sağla ve Sorumluluk Etkinliklerine Teşvik Et	Normal yaşamlarına dönmelerini sağlayacak etkinliklere teşvik edilir.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Günlük yaşamında keyif aldığı iyi gelen etkinliklerin farkına varması ve hayata geçirmesi sağlanmalıdır. Böylece, az da olsa yaşamları üzerinde kontrol duygusu sağlanmış olur.
11	Dayanışma Desteği Sağla	Küçük grup çalışmaları, duygu paylaşımları, sportif ve sanatsal etkinlikler, anma törenleri vs. ile sosyal hayata uyumları sağlanır.		Psikolojik İlk Yardım Görevlisi		Kısa dönemde benzer olayları yaşayanların bir arada olması, destek ve dayanışma duygusunu yaşatır. Kendilerini daha güçlü hissedebilir ancak toparlanabilmeleri için dış çevreyle de bağlantı kurma ihtiyaçları vardır.

BÖLÜM

3

DOĞAL AFET

DOĞAL AFET

Afet; fiziksel, sosyal ve ekonomik yıkımlara sebep olan insan topluluklarının faaliyetlerini kesintiye uğratan ve bu insan topluluğunun kendi imkânları doğrultusunda sorunun üstesinden gelemediği, insan kökenli olan ya da insan kökenli olmayan sonuçlardır (Ergünay, 1996; akt, Aydın, 2004). Afetler; oluşum sebebine bağlı olarak doğal ve insan kaynaklı afetler olarak iki grupta ele alınmaktadır. Doğal afetler; insanların yaşadığı coğrafi mekânlarda meydana gelen, oluşumu engellenemeyen, başladıktan sonra durdurulamayan, sosyal ve ekonomik yaşamı kısa sürede alt üst eden, çok sayıda can kaybına yol açan doğa olaylarının neden olduğu yıkımlardır (Özey, 2006; akt, Bekler, 2019).

Bu bağlamda afetler birçok maddi ve manevi kayıplar yaratabilmekte, meydana geldiği bölge ya da bu bölgeye yakın yerler içinde ciddi tehditlere neden olabilmektedir. Bireyler bağlamında salgın hastalıklar, ölümler, sosyal ve ekonomik felaketler de bir afet nedeniyken, toplumsal bazda yangınlar, seller, depremler sonucunda toplulukların barınaksız kalması ve yaşam düzenlerinin yıkıma uğraması da bir afet nedenidir (Aydın, 2014).

Afet bölgesinde yaşayan ve afetin etkilerine doğrudan maruz kalmış bireyler fiziksel, sosyal, davranışsal ve psikolojik açıdan etkilenirler.

Çocukluk çağında yaşanan doğal afetlerin yarattığı travma etkilerine bağlı olarak ifade edilen somatik yakınmalar yaygın bir tepki olarak karşımıza çıkmaktadır (Hensley ve Varela, 2008; akt, Bekler, 2019). Afet mağdurları sağlıklı bir grup ile karşılaştırıldığında; psikolojik bozuklukların, kas iskelet sistemi sorunlarının, alt ve üst uzuv (ekstremiteler) rahatsızlıklarının ve solunum problemlerinin gelişimi açısından riskli bulunmuşlardır. Küçük yaş grubundaki afetlerde çocukların kendi yaş grubundaki çocuklar ile karşılaştırılmasında ise sindirim sistemi (gastrointestinal sistem) sorunlarının ve uyku bozukluklarının daha fazla bildirildiği sonucuna varılmıştır (Felix vd. 2016; akt, Bekler, 2019).

Doğal afetlerden sonra bozulan sosyal düzen, ekonomik ve güvenlik kaygıları göçlere neden olur. Bu yer değişiklikleri bazen isteğe bağlı bazen de zorunlu göçler şeklinde gerçekleşir (Ekici ve Tuncel, 2015). Afet mağduru bireylerin yaşam alanlarına karşı güvenlerinin azalması ve tekrar bir afete maruz kalma korkusu ile yaptıkları yer değişikliklerine geçici göç denilmektedir. Afet mağduru bireylerin afet tehlikesi sona erdikten sonra tekrar yaşadıkları yere geri dönmediği durum ise kalıcı göç olarak adlandırılır. Göç olgusu doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki en önemli sosyal etkisidir (Leblebici, 2004; akt, Bekler, 2019).

Çocuklar ve ergenlik dönemi içindeki bireyler tarafından doğal afetlere karşı gösterilen davranışsal değişiklikler yetişkinlerin afet davranışlarından farklılık gösterse de çocukların davranışlarında yetişkinlerin afet tepkilerinin izleri gözlemlenir (Pfefferbaum vd. 2008; akt, Bekler, 2019). Ancak her çocuk doğal afetlerden sonra aynı davranışsal tepkiyi göstermeyebilir (Felix vd. 2011; akt, Bekler, 2019). Çocuklarda gözlemlenen davranış değişiklikleri, içinde bulundukları gelişim döneminin özelliklerini de yansıtmaktadır (Akcanbaş 2009; akt, Bekler, 2019). Çocuklarda afetlerden sonra görülen davranış değişikliklerini etkileyen faktörler (Pfefferbaum vd. 2008; akt, Bekler, 2019); doğal bir afete ait faktörler ve bu afete maruz kalma ile ilgili bileşenler olarak ifade edilebilir.

Doğal afetlerin çocuklar ve ergen bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini inceleyen çalışmaların çoğu TSSB ve depresyon belirtileri üzerinde yoğunlaşmıştır (Cheng vd. 2018; Felix vd. 2011; akt, Bekler, 2019). Ancak doğal afetlerden sonra her çocuğun aynı psikolojik sorunu yaşayacağını düşünmek yanlış bir inanış olacaktır. Yapılan çalışmalarda TSSB, depresyon, genel anksiyete ve patolojik yas tepkilerinin doğal afetlerden sonra çocuklarda en sık görülen psikolojik etkiler olduğu sonucuna varılmıştır (Hansel vd. 2015; Felix vd. 2011; Karakaya vd. 2004; akt, Bekler, 2019).

AFETE HAZIRLIKLI OLMAK

Toplumların doğal afetlere yönelik bilgi, tutum ve davranışlardaki eksiklik nedeniyle doğal afetlerin olumsuz etkileri gün geçtikçe daha farklı boyutlara ulaşmaktadır. Doğal afet eğitimi, doğal afetlerin olumsuz etkilerini azaltma anlamında büyük önem arz etmektedir (Sözcü, 2019).

Tamamen doğal süreçlerle başlayan doğal afetlerin nerede ve ne zaman meydana geleceğini bilmenin yanı sıra, doğal afetlere hazırlıklı olmak da gerekmektedir. Doğal afet okuryazarlığı ülke insanlarının eğitim düzeyleri ile yakından ilgilidir.

Bu bağlamda aşağıdaki maddeler ele alınabilir;

1. Okullarda öğrencilere bilgi aktarımından ziyade **uygulamaya yönelik etkinliklerle afet farkındalığı oluşturmaya çalışmak** daha yararlı olacaktır.
2. Doğal afetler konusunun daha kapsamlı ve derin bir şekilde öğretimine imkân sağlayan bir **öğretim planlamasının gerçekleştirilmesi** gerekmektedir.
3. Yakından uzağa ilkesi göz önünde bulundurularak **öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşabilecekleri doğal afetler konusunda ders içerisinde ve ders dışında çeşitli aktif ve sürekli eğitim-öğretim faaliyetleri düzenlenmelidir.**
4. Doğal afetler konusunun öğretiminde sadece ders kitabı ya da basılı haritaların yeterli olmayacağı düşünülerek **farklı bilgi ve iletişim teknolojileri, medya araçları ve etkileşimli materyaller öğretim ortamında işe koşulmalıdır.** Çoklu ortamlarda öğrenme, öğrencilerin farklı bilişsel ve sosyal becerilerini aktif hale getirecektir.
5. Okullarda **AFAD ya da ilgili ekipler** ile birlikte yerleşim yerleri özelinde öğretim yılı başlarında planlama yapılarak her okula **“güvenli yaşam”** için hazırlık günü uygulaması yapılabilir.
6. Doğal afetler konusunda aile ve çevrenin bilinç düzeyi ne kadar yüksek olursa hedeflenen doğal afet okuryazarlığı seviyesine daha kolay ulaşılabilir. Bu nedenle **okullarda veliler, kurumlarda çalışanlar bazında doğal afet eğitim seminerlerinin verilmesi** yerinde bir uygulama olacaktır.
7. Doğal afetler konusunun gerek eğitim-öğretim kurumlarında zenginleştirilmiş bir şekilde öğretimi gerçekleştirilirken, gerekse **ders dışı uygulamalarda, ilgili kurum ve kuruluşlara ait konu**

uzmanlarından bilgi desteği alınmalı ve bu bilgilerin hayata geçirilmesine imkân sağlayan uygulamalar da gerçekleştirilebilmelidir (Uzunyol, 2013).

8. Doğal afetlerden önce gerçekleştiren afet hazırlık çalışmalarını da dikkate alan afet ve acil yardım planları hazırlanmalıdır. Hazırlanan **afet ve acil yardım planlarında çocuk ve ergenlerin, temel ihtiyaçları ve kapasiteleri de değerlendirilmeli ve ihmal edilmemelidir.**

9. Çocuklar en çok, bilmedikleri kavramlardan korkarlar. Eğitim öğretim faaliyetlerinde afetler, afetlerden korunma ve ilk yardım gibi çocukların ve ergenlerin afet farkındalığını arttıracak konulara yer verilmeli, farkındalıklarının artırılması için, eğitimi destekleyici **afet tatbikat alanları** oluşturulmalıdır.

10. Bu yaş grubundaki bireylerin doğal afetler hakkında daha çok farkındalığının oluşması için sosyal medya ve kitle iletişim araçları çalışmalarda aktif olarak kullanılmalıdır.

11. Üniversite öğrencilerinin olası afet riskleri, önleme, müdahale ve iyileştirme çalışmalarına katılımları devlet tarafından desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

12. Doğal afetlerin neden olduğu kargaşa ortamında çocukların sömürülmesini, istismarını ve suça karışmalarını önlemek için yerel ve ulusal yetkilere sahip görevliler birlikte çalışmalıdır.

13. Öğretmenler, ebeveynler, afet bölgesinde görevli sağlık çalışanları, arama ve kurtarma çalışanları; gelişim psikolojisi, çocuk ve ergen psikolojisi, fiziksel yaralanma mekanizmaları, davranış değişiklikleri, psikolojik travma belirtileri alanlarında eğitilmelidir. Bu sayede afetlerden sonra olası sağlık sorunlarının tespiti kolaylaşacak ve zaman kaybetmeden hızlı müdahalelerin gerçekleşmesi sağlanacaktır. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulguların, bundan sonra yapılacak çalışmalara rehber niteliğinde olacağı düşünülmektedir (Bekler, 2019).

DOĞAL AFET KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -		Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Güvenlik Önlemlerini Al Güvenli Alan Kontrolünü Yap	Her birey önce kendi güvenliğini emniyet altına alır.			Okul Yönetimi	Okul Yönetimi	Sakin olmak önemlidir.
		Kriz bölgesinde olmanın, güvenliği tehdit edip etmediğinden emin olunur.			Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci	
		Kriz bölgesi, güvenliği tehdit ediyorsa güvenli alana geçilir.			Sivil Savunma Ekibi	Veli Okul Personeli	
2	Acil Durum Ekiplerini Ara	112 aranır.			Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Sivil Savunma Ekibi		İhtiyaç halinde Emniyet, İtfaiye ve Sağlık Birimleri'ne ulaşılmalıdır.
3	Durum tespiti (Risk Analizi) Yap	Acil temel ihtiyacı olan ve özel desteğe ihtiyacı olan bireyler tespit edilir (İlk yardım, güvenlik, emniyet).			Okul Yönetimi	Okul Yönetimi	
		Su, tuvalet gibi temel ihtiyaçlar sağlanır.			Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli	
		Ciddi duygusal tepkileri olan bireyler tespit edilir, diğer kişilerin etkilenmemeleri için kontrollü uzaklaştırılır.			Sivil Savunma Ekibi	Okul Personeli	
		Mevcut olan hizmet ve destekler tespit edilir.					

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
4	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır. Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'ne ve Rehberlik Araştırma Merkezi'ne yazılı bilgi verilmesi sürecinde 'Bilgi Notu' formu kullanılmalıdır. Yaşanan süreçle ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir.
5	Olay Hakkında Öğretmen, Öğrenci, Personel ve Veli Bilgilendirmesi Yap	Bilgi notu hazırlanarak imkânlar doğrultusunda bilgilendirme yapılır (mesaj, basın açıklaması, bilgilendirme panoları, sms vb). Topluluk güvenli bir alana toplanarak kısa, net ve doğru bilgi aktarımı sağlanır.		Okul Yönetimi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	Bilgilerin olduğu yazılı metin hazırlanmalıdır. Gerektiğinde hazırlanan metin basın bildirisi olarak da kullanılabilir.
6	Olayın İçeriğine Göre Güvenlik Açısından Çocukların Ailelerine Teslimini Yap	Her sınıf için öğretmen ve idareci görevlendirmesi yapılır.		Okul Yönetimi Öğretmenler	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	Öğrencilerin kime teslim edildiğine dair mutlaka bir liste kaydı oluşturulmalıdır.
7	Çalışamayacak Durumda Olan Personelin ve Öğretmenlerin Tespitini Yap	Gerekli destek için yönlendirme yapılır.		Okul Yönetimi Öğretmenler	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	Mutlaka bir liste kaydı oluşturulmalıdır.

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
8	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi'ni Topla	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi toplanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		Okul ekibi travma/kriz durumunun hemen ardından ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu" nu (EK-1) doldurur.				
		Okul Ekibi travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu" nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.				
9	Tüm Okul Personelinin Katılacağı Değerlendirme Toplantısını Yap	Genel durum değerlendirmesi yapılır.		Okul Yönetimi Öğretmenler	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	Alınan kararlar tutanak altına alınır.

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019.

DOĞAL AFET SONRASI KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

İşleyiş				Kim		Öneri ve Açıklamalar
Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Afet Yönetim Merkezi Planlaması Çerçevesinde Hareket Et	Okulların yeniden açılması kararı alındığında eğitim-öğretime devam edilir.		İlçe MEM Okul Yönetimi Öğretmenler	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	
2	Tüm Öğretmenlere 'Trauma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi' Yap	Öğretmenlerin olayla ilgili paylaşımları alınır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğretmen	
		Trauma sonrası stres bozukluğu ile ilgili bilgilendirme yazısı dağıtılır.				
		'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Doğal Afet Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretmene uygulanır.		İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
3	İhtiyaç Duyulan Sınıflarda Trauma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Öğrencilerin olayla ilgili paylaşımları alınır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	
		Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilir.				
		Trauma Sonrası Stres Bozukluğu bilgilendirmesi sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır ve bu bilgi Rehber Öğretmen/ Psikolojik Danışman ile paylaşılır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
4	Velilere "Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi" Yap	Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili veli bilgilendirme mektubunun dağıtımı sağlanır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi		
		Veliler, ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirilir.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Veli	Veliler, ihtiyaç halinde destek alabilecekleri sağlık kurum ve kuruluşlarına yönlendirilmelidir.
		"Psikososyal Güçlendirici Destek Programı" Doğal Afet Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından veliye uygulanır.		İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
5	İzleme Değerlendirme Çalışmaları ile Okul Ortamını Değerlendir ve Yeniden Planlama Yap	Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda gerekli duyulan alanlarda süreç yeniden yapılandırılır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Öğretmenler		

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

DOĞAL AFETE MÜDAHALEDE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	İlk kural sakin olmaktır.
2	Her birey önce kendi güvenliğini emniyet altına almalıdır.
3	Kişi, güvenli alanda olup olmadığını kontrol ederek, güvenli alanda değilse güvenli alana geçmelidir.
4	Kendi güvenliğini tehdit ediyorsa yardım etmek için dahi olsa,güvenli alandan asla ayrılmamalıdır.
5	İlk üç koşul sağlanmışsa süreçleri yürütebilecek ve destek verebilecek herkes yardım edebilir.
6	İlk olarak acil medikal bakıma ihtiyacı olan ve ciddi hayati tehlike taşıyan yaralılara ulaşılmaya çalışılmalıdır ve hemen güvenli alana geçilmelidir.
7	Diğer afetzedelerin de güvenli alanda toplanmasına yardım edilmelidir.
8	Öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanmaya çalışılmalıdır.
9	Panik yaratabilecek kişiler diğer kişileri etkilememeleri için kontrollü uzaklaştırılmalıdır.
10	Bireyler duygularını ifade ettikçe rahatladığı için afetzedenin duygularını ifade ederek duygusal deşarj olmasına fırsat verilmelidir.
11	Somut açıklama yapılarak afetzedeye olayla ilgili kısa ve net bilgilendirme yapılmalıdır.
12	Afetzedenin anlattıkları dikkatli ve duyarlı bir şekilde dinlenmelidir.

AFETZEDE İLE KONUŞURKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

S.No	Yapılacak İşler		Öneriler / Açıklamalar
1	Duygusal deşarj sağlamak	Duygularını ifade etmesine fırsat verilmelidir.	Duygularını ifade ettikçe kişi rahatlar. Gerekirse güvenli ve sakin bir alana geçilir.
2	Somut açıklama yapmak	Öncelikle çocuklara, acilen durumu anlamalarını kolaylaştıracak somut bir açıklama yapılmalıdır.	Karmaşa yaşayan (örn. korku ve panik) öğrencileri sakinleştirmek için olay hakkında bilgi verilir.
3	Dikkatli dinlemek	Kişinin hikâyeleri ve anlattıkları duyarlı ve dikkatlice dinlenilmelidir.	Geleceklerini yönlendirmeye çalışmak yardımdan çok zarar verir.
4	Kendini ifade etmesine fırsat vermek	Duygu, düşünce, davranış, hayalle beden düzeyindeki tüm yaşantılarını aktarma konusunda teşvik edilmelidir.	Konu konuşulmaktan kaçınılmamalıdır. Afete ilişkin ne bildiği, nereden bilgi aldığı gibi sorular sorulabilir. Aksi takdirde olayın konuşulamayacak kadar korkutucu, olduğundan daha yoğun bir endişe ve korkuya yol açabilecek bir olay olduğu izlenimi verir.
5	Kişiyi gözlemek	Kendine zarar verici düşünceleri olup olmadığı gözlenmelidir.	Böyle bir durumdan şüphe edilirse sağlık yetkililerine bildirilmelidir.
6	Konuşmaya zorlamamak	Konuşmakta zorluk çekenler ve konuşmak istemeyenler olabilir, onlar da konuşmaya zorlanmamalıdır. Diğerlerinin de destek aldığını görmek, zamanla onların da kendilerini anlatmalarına yardımcı olabilir.	Sadece sorduğu soruların cevapları verilir. Duygularını ifade etmesi için sanatsal ve günlük tutma gibi yöntemler teşvik edilir.
7	Travma sonrası normal tepkiler bilgilendirmesi yapmak	Yaşadıkları tüm tepkilerin olaydan sonra beklenen bir durum olduğunu anlatmak ve bunların nasıl bir seyir izleyeceği hakkında kendilerini bilgilendirmek çok önemlidir.	Benzer duygu, düşünce ve tepkileri herkesin yaşadığına dikkat çekilir.

AFETZEDE İLE KONUŞURKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

S.No	Yapılacak İşler		Öneriler / Açıklamalar
8	Geleceğe yönelik planlama yapmasına yardım etmek	Tüm bilgiler alındıktan sonra, kişi ile birlikte olası çözümler üzerinde durup geleceğe ilişkin bir planlama yapmasına yardımcı olunabilir.	Kişinin olay karşısındaki çaresizliğini biraz olsun hafifletebilir ancak gerçekleştirilmesi çok zor olan vaatlerde bulunmak çok ciddi bir hatadır.
9	Belirsizlikleri bir an önce belirgin hale getirmek	Belirsiz olan barınak, ailelerindeki yaralı ve ölüm durumlarının tespiti, fiziksel olarak normal yaşam koşullarına ne zaman kavuşacakları ve kendi sağlık durumları ile ilgili konuların bir an önce belirgin hâle getirilmesi çok önemlidir.	Duruma ilişkin belirsizlikler, yaşadıkları psikolojik yıkımın artmasına neden olur.
10	Günlük yaşam etkinliklerine teşvik etmek	Normal yaşamlarına dönmelerini sağlayacak etkinliklere teşvik etmek gerekir. Böylece, yaşamları üzerinde kontrol duygularının artması sağlanabilir.	Günlük yaşamında keyif aldığı, kendine iyi gelen etkinliklerin farkına varması sağlanarak hayata geçirmesi teşvik edilir.
11	Dayanışma desteği sağlamak	Küçük grup çalışmaları, duygu paylaşımları, sportif ve sanatsal etkinlikler, anma törenleri vs. ile sosyal hayata uyumları sağlanabilir.	Kısa dönemde benzer olayları yaşayanların bir arada olması destek ve dayanışma duygusunu yaşatır, kendilerini daha güçlü hissederler; ancak toparlanabilmeleri için dış çevreyle de bağlantı kurma ihtiyaçları vardır.

BÖLÜM

4

SALGIN VE BULAŞICI HASTALIK

SALGIN VE BULAŞICI HASTALIK

Pandemiler veya pandemik hastalıklar, bir kıta hatta tüm dünya yüzeyi gibi çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara (epidemilere) verilen genel addır. Salgınlar dünya tarihinde yönetim ve yaşam değişikliklerine yol açan ve global etkileri olan sağlık olaylarıdır (Türk Bilimler Akademisi, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre pandemi olabilmesi için gerekli kriterler;

- Toplumda daha önce görülmemiş bir hastalığın ortaya çıkması,
- Hastalığın etkeni olan patojenin insanlara bulaşarak tehlikeli bir hastalığa yol açması ve
- Hastalık etkeni patojenin insanlar arasında kolayca ve devamlı olarak yayılması, yani bulaşıcı olmasıdır.

Bir hastalığın pandemi olarak ilan edilebilmesi için istikrarlı bir şekilde, dünyanın farklı noktalarında, kitleleler üzerinde görülmeye başlaması gerekir ve DSÖ tarafından ilan edilir. İnsanlık tarihinin başlangıcında nüfus birbirinden bağımsız yani izole idi. Ancak insan hareketliliğinin giderek arttığı günümüzde bölgeler ve hatta kıtalararası iletişimde ve etkileşimde ciddi artışlar olduğu bir gerçektir. Daha büyük şehirler, daha egzotik ve yoğun ticaret yolları, küresel ulaşım ve iletişimin gelişmesi, farklı insan, hayvan ve ekosistem popülasyonlarıyla artan temas ile toplum daha uygar oldu, ama olası pandemilerinde ortaya çıkması kaçınılmaz hale geldi (Çıragil, 2020).

Bilinen en eski pandemi 1580 yılına aittir. Bu pandemiden sonra 31 pandemi tanımlanmıştır. İnsanlık tarihi boyunca farklı dönemlerde görülen, imparatorlukların yıkılmasına neden olan pandemiler, kimi kez insanların bulundukları bölgeleri terk etmesi ile sonuçlandı. Pandemi tarihine bakıldığında bugüne dek insanlığı etkileyen pandemi sayısı 21. Çok sayıda insanın ölümü ile sonuçlanan ve dünyayı en çok etkileyen salgınlar arasında başı; veba, kolera, grip, AIDS çaktı (Çıragil, 2020).

Tablo 1.¹Tarihsel Kronolojide Dünyamızı Derinden Etkileyen Salgınların Temel Özellikleri*(Wikipedia, thefree encyclopedia, public domain)*

Pandemi	Tarih	Görüldüğü Coğrafya	Hastalık/ Etken / İnsan öncesi konak	Kaybedilen kişi
Atina Vebası	MO 429-426	Yunanistan	Bilinmiyor; Tifo ya da Tifüs olduğu düşünülüyor	75,000-100,000
Antoninus Vebası	165-180	Avrupa, Batı Asya, Kuzey Afrika	Biimiyor; Çiçek veya Kızamık olduğu düşünülüyor	5 milyon; nüfusun %30'u
Justinianus Vebası	541-542	Avrupa	Veba, Yersinia pestis / Rat, pire	30-50 milyon; nüfusun %40'ı
Japon Çiçek Hastalığı Salgını	735-737	Japonya	Çiçek, Variola major virüsü	1 milyon; nüfusun 1/3'ü
Kara Ölüm/ Veba	1347-1351	Avrupa	Veba, Yersinia pestis / Rat, pire	200 milyon
Yeni Dünya Çiçek Hastalığı Salgını	1520-1902	Amerika	Çiçek, Variola major virüsü	56 milyon
İtalyan Vebası	1629-1631		Veba, Yersinia pestis / Rat, pire	1 milyon
Büyük Londra Vebası	1665	İngiltere	Veba, Yersinia pestis / Rat, pire	100,000
Kolera Pandemisi (1, 2, 3, 4, 5, 6)	1817-1923 (1 ^ 1817-1824) (2 ^ 1827-1835) (3 ^ 1839-1856) (4 ^ 1863-1875) (5 ^ 1881-1896) (6 ^ 1899-1923) (7 ^ 1961-1975)	(1 ^ Bengal, Asya, Ortadoğu) (2 ^ Bengal, Asya, Avrupa, Amerika) (3 ^ Bengal, Asya, Avrupa, Amerika) (4 ^ Bengal, Asya, Avrupa, Afrika, Amerika) (5 ^ Java, Asya, Avrupa, Güney Amerika) (6 ^ Bengal, Asya, Avrupa) (7 ^ Endonezya, Asya, Kuzey Afrika)	Kolera, Vibrio Cholerae	>1 milyon
3. Veba	1885	Çin, Hindistan, Asya, Avrupa, Amerika	Veba, Yersinia pestis / Rat, pire	12 milyon
Sarı Humma	Geç 1800'ler (1853)	New Orleans, ABD	Virus/ Sivrisinek	100,000-150,000
Rus Gribi	1889-1890	Rusya, Avrupa, Amerika, Asya, Afrika	H2N2 Virüs orijinli olduğu düşünülüyor	1 milyon
İspanyol Gribi	1918-1919 (3 dalga)	Amerika, Avrupa, Asya, Avustralya, Afrika (Dünya Çapında)	H1N1 Virüs/ Domuz	40-50 milyon
Asya Gribi	1957-1958	Dünya Çapında	H2N2 Virüs	1,1 milyon
Hong Kong Gribi	1968-1970	Dünya Çapında	H3N2 Virüs	1 milyon
HIV/AIDS	1981-Halen	Kongo Havzası, Afrika, Amerika, Asya (Dünya Çapında)	Virüs/ Şempanze	35-40 milyon
SARS	2002-2003	Asya, Kanada	Koronavirüs/ Yarasa, Civet Kedisi	770
Domuz Gribi	2009-2010	Asya, Amerika (Dünya Çapında)	H1N1 Virüs/ Domuz	200,000
Ebola	2014-2016	Batı Afrika	Ebolavirüs/ Vahşi Hayvanlar	11,000
MERS	2015-Halen	Ortadoğu (Dünya Çapında)	Koronavirüs/ Yarasa, Deve	850
COVID-19	2019-Halen	Çin Wuhan, Avrupa, Amerika, Asya (Dünya Çapında)	Koronavirüs/ Yarasa ?, Pango-lin?, Laboratuvar ?	436,632 (16 Haziran 2020)

HIV: İnsan bağışıklık yetmezliği virüsü; AIDS: Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu; SARS: Ağır akut solunum yolu yetersizliği sendromu (Severe Acute Respiratory Syndrome); MERS: Orta Doğu Solunum Sendromu (Middle East Respiratory Syndrome)

¹Tapisiz OL, Kiykac Altınbaş S. (2020). Microorganisms existed before us on the blue planet: The history of pandemics. *Turk J Womens Health Neonatol*, 2(2): 53-69.

31 Aralık 2019'da Dünya Sağlık Örgütü, Çin'in Wuhan şehrinde nedeni bilinmeyen pnömoni vakaları hakkında bilgilendirildi. Yeni bir koronavirüs, 7 Ocak 2020'de Çinli yetkililer tarafından neden olarak tanımlandı ve geçici olarak "2019-nCoV" olarak adlandırıldı.

Coronavirüsler (CoV), soğuk algınlığından daha şiddetli hastalıklara kadar çeşitli hastalıklara neden olan büyük bir virüs ailesidir. Yeni bir koronavirüs (nCoV), daha önce insanlarda tanımlanmamış yeni bir virüstür. Yeni virüs daha sonra "COVID-19 virüsü" olarak adlandırıldı.

Bu konuda çalışacak uzmanların güncel kaynakları araştırması ve takip etmesi yararlı olacaktır.

Koronavirüs ile mücadele ettiğimiz bugünlerde bu bölümün içeriğinin hazırlanmasında, ana ve alt başlıklarının belirlenmesinde içinde yaşadığımız süreç her ne kadar etkili olsa da amacımız salgın hastalıklara yönelik genel bir kontrol listesi oluşturmak olmuştur.

SALGIN VE BULAŞICI HASTALIK KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Durum Tespiti (Risk Analizi) Yap	Okulun fiziksel koşulları gözden geçirilir.				Okul/sınıf hijyeni, sınıf mevcudunun düzenlenmesi, teneffüs zamanlarının düzenlenmesi, tuvalet/konferans salonu/ spor salonu/yemekhane/ kantin gibi ortak kullanım alanlarının kullanım kurallarının oluşturulması, sınıf içi düzenlemelerin yapılması gibi fiziksel koşullar gözden geçirilmelidir.
		Mücadele edilen hastalığın bulaş yolları göz önünde bulundurularak alınması gereken fiziksel tedbirler belirlenir.			Okul Yönetimi	
		Yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer okul personelinin mevcut sağlık durumları hakkında bilgi edinilir ve risk olması durumunda hastalığın özelliğine göre gerekli tedbirler alınır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	
		Hastalıkla mücadele ve korunma yollarına ilişkin Sağlık Bakanlığı'nın ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın bilgilendirme/öneri ve tavsiyeleri düzenli olarak takip edilir. Alınacak tedbirler bu doğrultuda güncellenir.				
2	Okul Yönetimi ve Öğretmenlere Yönelik Bilgilendirme Çalışmalarını Yap	Mücadele edilen hastalığa ilişkin bilgilendirme yapılır.		Okul Yönetimi	Okul Yönetimi	Okul saatleri içerisinde öğrencilerin sağlık problemi yaşaması durumunda aileye ulaşılarak bilgilendirme yapılmalıdır.
		Öğretmenlerin pandemi sürecine ilişkin duyularını paylaşımları sağlanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğretmenler	

		İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
3	Okulun Varolan Öğrencilerine Yönelik Psikososyal Açılan Durum Tespitini Yap	Kendisinde ve/veya ailesinde kronik rahatsızlığı olan öğrenciler belirlenir.		Sınıf Rehber Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulun Tüm Öğrencileri	Sınıf rehber öğretmeni belirlediği öğrencileri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine yönlendirir. Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi ihtiyaç halinde gerekli yönlendirmeleri yapmalıdır.	
		Salgın kaynaklı bir yakını kaybeden öğrenciler belirlenir.					
		Süreçten etkilenme düzeyi yüksek; öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır.					
		Salgın kaynaklı duygudurum ve/veya davranış değişikliği gösteren öğrencilerin tespiti yapılır.					
4	Okulun Varolan Öğrencilerine Yönelik Çalışmalar Planla ve Uygula	Öğrencilerin okul kademeleri göz önünde bulundurularak hastalık konusunda bilgilennemeleri sağlanır.		Sınıf Rehber Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulun Tüm Öğrencileri	Pandemi sürecindeki 'normal' kavramı doğrultusunda çalışmalar planlanır. Planlanan çalışmalarda kaygılı ve korkulu olmanın doğal; hatta gerekli ve işlevsel olduğu kabul edilerek bu süreçte bu duyguların 'abartılı' olup olmaması üzerinde durulur.	
		Hastalıktan korunma yollarına ilişkin bilgilendirme yapılır.					
		Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilir.					
		Öğrencilerin sürece ilişkin duygularını paylaşmaları sağlanır.					
5	Risk Grubunda Olan Öğrencilere Yönelik Yapılacak Çalışmaları Planla ve Uygula	Risk Grubunda Olan Öğrenciler için okulda alınması gereken tedbirler belirlenir ve uygulanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulda Risk Grubunda Olan Öğrenciler	Risk Grubunda Olan Öğrenciler; Kronik Rahatsızlığı Olan/Özel Eğitim Gereksinimli Öğrenciler vb.	
		Bu öğrencilerin aileleriyle görüşülerek karşılıklı bilgi paylaşımında bulunulur.					

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
6	Velilere Yönelik Bilgilendirme Çalışmalarını Planla ve Uygula	Hastalık konusunda bilgilendirme yapılır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Veli	Bilgilendirme hastalığın bulaş yolları göz önünde bulundurularak online ve/veya yazılı olarak yapılabilir. Ailelere, çocuklara 'doğru bilgi' vermenin önemi anlatılır. Çocuklarına, doğrusa kendilerinin ve ailelerinin iyi olduğunu vurgulamanın önemi anlatılır. Çocukların duygularını güvenli ve destekleyici bir ortamda ifade etmelerini sağlamanın önemi anlatılır. Günlük rutin güven verici olması ve fiziksel sağlığı koruması gibi nedenlerle düzenli bir programa uymalarının önemi anlatılır.
		Salgının çocuklara (yaşına ve gelişimine uygun) nasıl anlatılması gerektiği konusunda bilgi verilir.				
		Mekân değiştirmek zorunda kalan öğrencilere nasıl yaklaşılmaması gerektiği konusunda bilgilendirme yapılır.				
		Salgının yarattığı stresle başetme konusunda bilgi verilir.				
7	Güvenli Teknoloji Kullanımı Konusunda Bilgilendirme Yap	Güvenli teknoloji kullanımı konusunda bilgilendirme yapılır.		Sınıf Öğretmeni Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci Veli	Medya ve sosyal medya okuryazarlığına ilişkin gerekli bilgilendirme çalışmaları yapılır. Doğru ve gerçekçi bilgiye nasıl ulaşılacağı konusunda bilgilendirme yapılır.
8	Önleyici, Güçlendirici ve İyileştirici Çalışmaları Planla ve Uygula	Önleyici çalışmalar kapsamında, karakter güçlerine yönelik bireysel ve/veya grup rehberliği çalışmaları planlanır.		Sınıf Öğretmeni Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Tüm Öğrenciler	Stres durumunda uygulanabilecek rahatlama /gevşeme ve nefes egzersizlerinin nasıl uygulanacağı gibi konularda bilgilendirme yapılır. Güçlendirici ve iyileştirici çalışmalar Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman tarafından uygulanır.
		'Algılanan stres' kontrol etmeye yönelik becerilerin geliştirilmesini amaçlayan çalışmalar planlanır.				

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
9	Geleceğe ilişkin Olumlu Duyguların Geliştirilmesine Yönelik Çalışmaları Planla ve Uygula	Geleceğe ilişkin Beklentilerin Çalışılması		Sınıf Öğretmeni	Tüm Öğrenciler	Salgın döneminin bir süreç ve geçici bir durum olduğu vurgulanmalıdır.
		Uzun ve Kısa Vadeli Hedeflerin Oluşturulması		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi		
		İyilik Hali				
10	İzleme ve Değerlendirme Çalışmalarını Planla ve Uygula	Süreç boyunca sağlık durumuna ilişkin güncel bilgiler takip edilir.		Okul Yönetimi	Öğretmen	
		Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda gerek duyulan alanlarda süreç yeniden yapılandırılır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci Veli Okul Personeli	

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

BÖLÜM

5

GÖÇ

GÖÇ

Göç, bir yerden başka bir yere kısa, orta veya uzun vadeli olarak yapılan, geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden, coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme ve nüfus hareketi olarak tanımlanır (Üner, 1972; Yalçın, 2004). Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlere bağlı olarak yaşadıkları yerleri terk etmişler ve kendilerine yeni yaşam alanlarını seçmiş veya seçmek zorunda kalmışlardır.

Ülke içindeki ekonomik ve sosyal nedenlere bağlı olarak gelişen iç göçler, aslında insanın rasyonel davranışı ile kendisi için daha iyi bir yaşam ortamını seçmesine yani göç etmesine neden olmuştur. Benzer şekilde, ülkeler arasında da bu tür bir nüfus hareketliliği tarihin çeşitli dönemlerinde yaşanmış ve bu hareketliliğe de genel olarak dış göç adı verilmiştir. İç ve dış göçler kavram itibarıyla benzer görölse de sonuçları ve sorun alanları yönünden birbirinden oldukça farklıdır.

İç göçlerin, birçok ülkede yasal bir düzenlemeye bağlı olmaksızın, kişinin kendi ülkesindeki seyahat veya yaşama özgürlüğü kullanmasından kaynaklandığı söylenebilir. Dış göç konusunda karar veren birey ya da bireylerin bu karar sürecinde daha karamsar veya temkinli davrandığı gözlemlenmektedir. Farklı, dil, din, yaşam tarzı ve hukuk sistemlerinin olması bunu doğuran faktörler olarak kabul edilmektedir. İç ve dış göçlerin nedenlerini birbirinden farklı kılan iki önemli faktör yasal nedenler (dış göçler için kısıtlayıcı) ve farklı iki ülke olmasından (karamsar ve kaygılı bir karar verme süreci) kaynaklandığı söylenebilir (Güreşçi, 2016).

Yaşanılan göçler, ülkeleri siyasi, ekonomik, kültürel yönlerden etkiler ve birçok sonucu beraberinde getirir (Harunoğulları, 2016). Göç sürecinden en fazla etkilenen ise şüphesiz çocuklardır. Göç nedeniyle çocuklar ailelerinden ayrılmak zorunda kalabilmekte ya da aile üyelerinin kayıplarına tanık olabilmektedir (Szente, Hoot, ve Taylor, 2006). Buna bağlı olarak göçe maruz kalan çocuklarda göç edilen topluma uyum sorunları oluşabilmekte ve bu durum çocukların eğitimlerine yansımaktadır (Nar, 2008; Bozan, 2014). Eğitim açısından okulların fiziki olarak yetersiz kalması, eğitim kalitesinin düşmesi, dil sorunu (Selçuk, 2014), yetişkin ve çocukların toplumsal dili konuşmakta ve okumayı öğrenmekte zorluk yaşamaları (Shany, Geva, ve Melech- Feder, 2010) gibi sonuçlara neden olur.

Çocukların göç edilen topluma uyum sağlamalarını engelleyen durumların başında, göç edilen yerin dilini yeterince bilmemeleri ve yaşadıkları ayrımcılık duygusu gelmektedir (Recber, 2014). Eğitimlerine devam eden ve yerli dili konuşan akranları ile uyum sağlamaya çalışan göçmen çocukların konuşulan yerli dilde iletişim kurmaları, toplumsal iletişim becerileri kazanmaları, ayrıca olası kültür şoku ve beraberinde gelen diğer sorunlarla da baş etmeleri için desteklenmeleri gerekmektedir (Brown, Miller ve Mitchell, 2006). Evde konuşulan dil ile eğitim dili farklı olan göçmen çocuklar, örgün eğitimle birlikte çok dilliliğe ve çok dilde okuryazarlığa adım atmaktadır (Saracaloğlu, 2014). Nitekim eğitim ve öğretimin, göçmenlerin başarılı sosyo-kültürel entegrasyonları için ana öncelik olduğu belirtilmektedir (Kıhtir, 2003; Söhn ve Özcan, 2006).

Göç olgusunun çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi incelendiğinde gelişimlerinde ciddi sorunlar yarattığı görülmektedir. Sosyal destek ağlarından yoksun, hayatta kalma mücadelesinin verildiği, değişik ortam ve yeni kültüre uyum sorunlarının yaşandığı durumlarda çocuk ve genç, ön yargı ve dışlanma ile karşılaşabilir.

Bunların sonucunda davranış bozuklukları, şiddet eğilimi, depresyon, okul başarısızlığı gibi sorunlar kendini gösterebilmektedir. Göç ettikleri yerlerde de eğitimle ilgili bir gelenek oluşmamışsa, çocuklar eğitimin önemini kavramakta güçlük çekmektedirler.

Göçün neden olduğu travmanın etkilerini azaltmak ve oluşabilecek ikincil krizleri engelleyebilmek için her bir çocuğa özgü bir uygulama planı oluşturabilmek mümkündür. Buradaki temel çıkış noktası okula göç sebebiyle gelen “çocuk”tur. Onun eğitsel, fizyolojik ve psikolojik durumu ile sosyal uyumu noktasındaki ihtiyaçlarıdır. Merkezimizce hazırlanmış olan “GÖÇ KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ”nin, göç ile gelen çocukların okul sürecini bireye özgü olarak planlamada, uygulamada ve yapılanların takibinde kolaylaştırıcı olacağı düşünülmektedir.

Göçle okula gelen çocuklar için oluşturulacak uygulama planında aşağıdaki başlıklara dikkat edilerek bir yol haritası oluşturulması beklenmektedir.

Yaşanan acil duruma ilişkin uygulama planı oluştururken;

• Okulun Göç ile Gelen Çocuğa Her Alandaki Yardım Sürecine Yönelik Mevcut Kapasitesi ve Uygulama Deneyimi,

- Ailenin Yol Hikâyesi,
- Göçün Çocuk ve Ailesi Üzerindeki Etkileri,
- Yararlanılan Sosyal Destek Mekanizmaları,
- Bireysel İhtiyaçlara Duyarlılık ve Temel İhtiyaçların Tespiti, (Sağlık, Engellilik Hali Olup Olmadığı, Performans Değerlendirme vb.)
- Mevcut Akademik Durum ve Türkçe Dil Yeterliliği,
- Psiko-Sosyal Gelişimi,
- Psikolojik Sağlamlık ve İyilik Hali,
- Travmatik Yaşantılar ve Etkileri,
- Çok Kültürlülüğe Duyarlılık,
- Entegrasyon ve Kültürleşme,
- Etkileşim ve Okul Olanaklarından Etkin Yararlanabilme,

başlıklarında birtakım faaliyetlerin oluşturulması, çocuğun nitelikli eğitim olanaklarından yararlanabilmesini kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu tarz uygulamalar okulun göçle gelen çocuğa yönelik destek konusundaki kapasitesini geliştirmekle kalmayıp (önleyici yaklaşımın öncelik olmasından dolayı) olası ikincil krizlerin doğmasında da engelleyici bir rol oynayacaktır.

Okullarda göç konusunda etkin çalışmaların yapılabilmesine katkısı olacağı düşünülen ve uygulanması önerilen bu kontrol listesinin temelindeki kavramlara baktığımızda; bireyin iyilik hali, psikolojik sağlamlık, gelecek beklentileri (umut) ve çok kültürlülük konuları, çalışmada dikkat edilecek hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hazırlanan bu kitapçıkla göçle gelen çocukların, evrensel haklardan biri olan “eğitim hakkını” sağlıklı kullanabilmeleri için okullarda yürütülecek süreçlere ilişkin bir yol haritası oluşturması hedeflenmektedir.

GÖÇ KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Okul Yönetimi ve Öğretmenlere Yönelik Bilgilendirme Çalışmalarını Yap	-Bakış Açısında Farkındalık Sağlama -Çok Kültürlülük -İnsan Hakları -Eğitim Hakkı -Kapsayıcı Eğitim Yaklaşımı -Sosyal Kabul -Bireysel Farklılıklara Saygı -Ayrımcılık Üzerine Çalışma -Hoşgörü -Akran Zorbalığı Üzerine Çalışma -İletişim Becerileri vb. konularında çalışmalar yapılır.		Okul Yönetimi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Öğretmenler	Okul Yönetimi Öğretmen	Bu konuya ilişkin bilgi paylaşımında ortak bir dil belirlenip paylaşılması önemlidir. Yapılacak öğrenci ve veli çalışmalarında konulara ilişkin hazırlanacak dokümanlar üzerinden bilgilendirme yapılması önerilmektedir.
2	Okulun Varolan Öğrencilerine Yönelik Bilgilendirme Çalışmalarını Planla ve Uygula	-Sosyal Kabul -Ayrımcılık Üzerine Çalışma -Bireysel Farklılıklara Saygı -"Hayır Deme" Becerisi -Hoşgörü -Akran Zorbalığı Üzerine Çalışma -Duyguları Farketme/ Anlama/ Uygun Biçimde İfade Etme -İletişim Becerileri -Problem Çözme Becerisi vb. konularında çalışmalar yapılır.		Sınıf Rehber Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulun Varolan Öğrencileri	Okulun varolan öğrencileri kavramı göçle gelmeyen mevcut öğrenciler için kullanılmıştır.
3	Okulun Varolan Velilere Yönelik Bilgilendirme Çalışmalarını Planla ve Uygula	-Sosyal Kabul -İnsan Hakları -Eğitim Hakkı -Ayrımcılık Üzerine Çalışma -Bireysel Farklılıklara Saygı -Hoşgörü vb. konularında çalışmalar yapılır.		Sınıf Rehber Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulun Varolan Velileri	Okulun varolan velileri kavramı göçle gelmeyen mevcut veliler için kullanılmıştır.
4	Göçle Gelen Öğrenci Hakkında Düzenlenmiş Okula İlişkin (Kayıt-Kabul, Yerleştirme Kararı, Eğitim Tedbir Kararı vb.)Evraklarla İlgili Çalışmaları Yap	Öğrenci ile ilgili evraklar temin edilir. İl/İlçe Komisyonundan çıkan kayıt bilgisi alınır. Öğrenci ve yerleştirildiği sınıf konusunda öğretmenler bilgilendirilir.		Okul Yönetimi	Okul Yönetimi Öğretmen	

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
5	Göçle Gelen Öğrencinin Akademik Değerlendirmelerini Yap Sonaçlara Göre Eğitim Planı Oluştur	Türkçe yeterlilik düzeyinin tespiti yapılır.		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Göç İle Gelen Öğrenci	Değerlendirme ve ihtiyaçları akranları temel alınarak tespit edilir.	
		Ön öğrenmelerinin tespiti yapılır.		Dersine Giren Öğretmenler			
		Öğrenme ihtiyaçları belirlenir.		Okul Yönetimi			
6	İhtiyaçları Tespit Et, Karşıla ya da Karşılanması İçin Yönlendirmeleri Yap Süreci Takip Et	Temel ihtiyaçlar tespit edilir.		Sınıf Rehber Öğretmeni	Göç İle Gelen Öğrenci		
		Psikososyal ihtiyaçlar tespit edilir.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi			
		Belirlenen ihtiyaçlar karşılanır ve/veya gerekli yönlendirmeler yapılır.		Okul Yönetimi			
7	Okul Genel Çalışmaları Planla ve Uygula	Okul genelinde; göçle gelen öğrencilerin dillerine ilişkin yönlendirme yazıları (kantin, acil çıkış, tuvalet vb. yerlerin yerini gösteren işaretler) hazırlanır.		Okul Yönetimi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli		
		Kültürlerine özgü önemli gün ve haftalara ilişkin görsellerle desteklenen pano çalışmaları yapılır.		Öğretmenler			
		Öğrenciye yönelik okulda yapılması planlanan çalışmalar aile ile paylaşılır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi			
8	Aile Görüşmeleri Yap	Öğrencinin geçmiş öğrenim hayatına ilişkin bilgiler alınır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göçle Gelen Öğrencinin Ailesi		
		Ailenin yaşam hikâyesi (yol hikâyesi) alınır.					
		Ailenin okuldan beklentileri alınır.					
8	Aile Görüşmeleri Yap	Öğrenciyle ilgili okul tarafından bilinmesi gereken özel durumlara (sağlık durumu/ travmatik yaşantılar/ özel gereksinim vb.) ilişkin bilgi alınır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göçle Gelen Öğrencinin Ailesi		

İşleyiş				Kim		Öneri ve Açıklamalar
Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
9	Derse Giren Öğretmenlerle Öğrencinin Durumunu Değerlendirir	Öğrencinin akademik geçmişi ve mevcut performansının değerlendirilmesi		Sınıf Rehber Öğretmeni	Öğrencinin Dersine Giren Öğretmenler	Aile yaşam hikâyesi öğretmenlerle paylaşılrken, sadece eğitim-öğretimle ilgili kısmının paylaşılmamasına özen gösterilmelidir.
		Aile yaşam hikâyesi gizlilik ilkesi gözetilerek paylaşılır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi		
		Öğrencinin özel durumu (süregelen hastalık, engel durumu, özel eğitim gereksinimi, davranış problemleri vb.) varsa paylaşılır.				
		Öğrencinin özel eğitim gereksinimi varsa ilgili sağlık kuruluşuna ve/veya RAM'a yönlendirme yapılır.				
10	Öğrenme Sürecine İlişkin Düzenlemeleri Planla ve Uygula	Öğrenmeye ilişkin sınıf içi düzenlemeler, akademik başarıyı destekleyecek çalışmalar yapılır.		Okul Yönetimi	Göç İle Gelen Öğrenci	
		Özel eğitim gereksinimi varsa BEP hazırlanır.		Öğretmenler BEP Geliştirme Birimi		
11	Sosyal Uyum (Oryantasyon) Çalışmalarını Planla ve Uygula	Öğrencinin okula uyumunu sağlayıcı (okul kuralları, eğitim süreci, yeni kültürü tanıma vd.) çalışmalar yapılır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göç İle Gelen Öğrenci ve Öğrencinin Ailesi	
		Öğrenci okul içi ve okul dışı sosyal destek çalışmalarına yönlendirilir.				
		Velinin okula işbirliğini arttırmaya yönelik çalışmalar düzenlenir.				
12	Psikolojik Destek Çalışmalarını Planla ve Uygula	Psikolojik sağlamlıklarını güçlendirecek etkinlikler düzenlenir.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göç İle Gelen Öğrenci	
		İhtiyaç duyulan kişisel gelişim alanlarına yönelik destek çalışmaları planlanır.				
		Varsa riskli durumlara yönelik önleyici rehberlik çalışmaları yapılır.				

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
13	Kültürel Çalışmalar, Entegrasyon ve İnsan Hakları ile İlgili Çalışmaları Planla ve Uygula	Kendi kültürünü tanıtmaya için öğrenciye fırsat verilir. İnsan hakları, demokrasi eğitimi ve dünya vatandaşlığı kavramlarına ilişkin farkındalık kazandırılır.		Tüm Okul Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Okulun Tüm Öğrencileri	Bu konuya ilişkin bilgi paylaşımında ortak bir dil belirlenip paylaşılması önemlidir. Yapılacak öğrenci ve veli çalışmalarında konulara ilişkin hazırlanacak dokümanlar üzerinden bilgilendirme yapılması önerilmektedir.
14	Güçlendirici ve Geleceğe İlişkin Olumlu Duyguların Geliştirilmesine Yönelik Çalışmaları Planla ve Uygula	Psikolojik sağlamlığı güçlendirmeye yönelik birey, aile ve grup rehberliği çalışmaları yapılır. Kısa ve uzun vadeli hedefler oluşturulur. Geleceğe ilişkin beklentiler çalışılır.		Sınıf Öğretmeni Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göç İle Gelen Öğrenci ve Öğrencinin Ailesi	
15	İzleme ve Değerlendirme Çalışmalarını Planla ve Uygula	Öğrencinin sağlık, psikolojik, öğrenme, akademik, sosyal uyum, aidiyet durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılır. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda 'gerek duyulan alanlarda' yeniden planlama yapılır.		Okul Yönetimi Tüm Okul Öğretmenleri Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Göç İle Gelen Öğrenci	

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

GÖÇ VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	Okul yönetimi ve öğretmenlere yönelik (çok kültürlülük, sosyal kabul, hoşgörü vb.) bilgilendirme çalışmalarının yapılması.
2	Okul yönetimi tarafından, öğrenci hakkında düzenlenmiş, okula ilişkin evraklarla ilgili düzenlemelerin yapılması.
3	Sosyal uyum çalışmaları, öğrencinin okula uyumunu sağlayıcı çalışmalar ve kültürel çalışmalar kapsamında; insan hakları ve entegrasyon kavramlarına ilişkin çalışmaların yapılması.
4	Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ve öğretmenler tarafından, öğrencinin akademik değerlendirmesinin (Türkçe yeterlilik düzeyinin ve ön öğrenmelerinin tespiti, Özel eğitim ihtiyacı olup olmadığı vb.) yapılması ve akademik başarıyı destekleyici çalışmaların planlanması.
5	Sınıf rehber öğretmenleri tarafından planlanan çalışmaların, öncelikle göçle gelen öğrencilerin bulunduğu sınıflarda yapılması; diğer sınıflarla yapılacak çalışmaların rehberlik çalışmalarının içinde planlanması.
6	Okul-aile iş birliğinin sağlanması için okul yönetimi ve rehber öğretmen/psikolojik danışman tarafından, ailenin yaşam hikâyesinin ve okuldan beklentilerinin alınması; temel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçların belirlenmesi ve buna yönelik çalışmaların yapılması.
7	Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi tarafından güçlendirici psikolojik destek çalışmalarının yapılması.
8	Okul yönetimi, öğretmenler ve rehberlik servisi tarafından, yıl boyunca yapılan çalışmaların değerlendirilmesi; ihtiyaç duyulan çalışmaların bir sonraki yıla ilişkin planlamaya dâhil edilmesi.

BÖLÜM

6

TERÖR

TERÖR

Terör; insan eliyle oluşturulan felaketlerden biridir. Ancak kasıtlıdır. Yani kurbanları, failleri, etkisi, amaçları ve yaygınlığı açısından, hem etkisinin ağırlığı hem de bu etkinin oluşturulmasındaki bahsedilen kasıt bakımından diğer travmalardan ayrılır.

Terörizmde bahsedilen şiddet sıradan şiddetten farklıdır. Çünkü teröristler amaçlarına ulaşmak için sıradan şiddette olduğu gibi bireysel olarak hedeflenmiş kişileri değil rastgele kişileri hedef alır ve bu yolla kurban psikolojisi terörün amacı ile uyumlu olarak tüm toplumda genellenir (Bandura, 1990; akt, Demirli, 2011).

Özetle, terörün amacı toplumda oluşturduğu genellenmiş acı üzerinden kendi politik hedeflerine erişmektir. Doğrudan hedefi toplumdaki herkeştir. Yani evlerinde oturan her bir kişinin yaşayacağı kaygı, travma ve duygusal sonuçlar doğrudan hedef alınmaktadır. Böylelikle hedef nüfustan rastgele seçilen kurbanlar aracılığıyla hem toplumdaki herkesin korku hissetmesine hem de eylemleri ile kendi söylemlerine dikkatin yönelmesini ve toplumun hissettiği korku nedeniyle hükümetlerde baskı oluşturarak kendi politik hedeflerine ulaşmayı amaçlarlar (Demirli, 2011).

Psikolojik travma, travmatik olayın yaşanması esnasında kurbanın yaşamını alt üst eden bir güç tarafından çaresiz bırakılması sonucu yaşanan bir güçsüzlük acısıdır (Herman, 2007; akt, Milli Eğitim Bakanlığı 2018). Terör insan eliyle oluşturulan travmatik yaşantılardan biridir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Çocuklarda bir afet veya terörist bir eylemin ya da saldırının gerçekleşmesinin ardından ciddi psikolojik sorunlar görülebilmektedir. Bu etkilerin ortaya çıkması için çocukların terör eylemine doğrudan maruz kalmaları gerekmemektedir. Terör olayının yakınında bulunmaları, terör olayının sonucunda sevdikleri birini kaybetmeleri ya da sadece terörden etkilenen bir bölgede yaşamaları, hatta televizyon ve diğer medya araçlarından izlemeleri durumunda psikolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Aktaş, 2017).

Bekleneceği üzere yakınları zarar gören veya öldürülen çocuklar daha ağır travma sonrası stres bozukluğu belirtileri sergilerken, küçük yaşta olanlar bilişsel gelişim düzeylerinden dolayı çok daha fazla korkmaktadırlar (Burnham, 2005; akt, Demirli, 2011).

Okul öncesi yaş grubu çocukları bu eylemden nasıl kurtulacaklarını bilememenin etkisi ile üstün güçlere sahip olduklarını veya yakınlarının onları kurtaracağını hayal edebilmektedirler. Okul çağı çocukları ise edilgen bir rol sergileseler de olayın etkilerini hafifletmek için çarpıtmalar yapabilmekte ve gelecekteki olası tehlikelerinden onlara zarar verebileceği kurgusunu geliştirebilmektedirler. Bu çocuklarda psikosomatik yakınmalarla beraber sinirli, hırçın, kaba ve tahrik edici davranışlar, ayrıca sosyal ilişkilerinde incinmeler sıklıkla görülmektedir (Thompson ve Massat, 2005; akt, Demirli, 2011).

Ergenlik riskli ve dengesiz bir dönem olmasına rağmen (Tatar ve Armam, 2007) ergenlerin terörist eylemlere maruz kaldıklarında daha işe yarar baş etme mekanizmaları geliştirebildiklerini vurgulamaktadırlar. Ancak bu terörist eylemlere maruz kaldıklarında ergenlerin şiddet gibi işe yaramayan baş etme mekanizmalarına yönelmesinde artış olduğunu ve bu artışında hissedilen tehdit duygusu, yaşanan yerdeki risk ve şiddetin devamlılığı ile bağlantılı olduğunu göstermektedir (Even- Chen ve İthzaku, 2007; akt, Demirli, 2011).

Terör saldırılarında hayatta kalanlara ilk müdahaleyi gerçekleştiren polis memurları, ilk yardım uzmanları gibi profesyonellerin; şok, inanmama, şaşkınlık, fiziksel acı, titreme, ağlama, öfke ve suçluluk gibi ilk tepkileri göz önünde bulundurması gerekmektedir (Gültekin ve ark., 2011; akt, Aktaş, 2017).

Terör Olaylarının Çocuklar Üzerindeki Etkilerinde;

- Güven duygusunun zedelenmesi, korku, çaresizlik ve endişe hisleri,
- Çocukların sürekli değişen ve tehdit altında oldukları ortamlarda çelişkili düşünmeye ve davranmaya başlamaları,
- Devam eden etkinliklerinde, okul düzenlerinde aksamalar, isteksizlikler, başarısızlıklar,
- Ani öfke nöbetleri veya aşırı duyarlılık göstermeleri,
- Uykuya dalmada, uyku sırasında ve uyanmada zorluklar yaşanması,
- Yaşından küçük çocuk davranışları göstermeleri,
- İştahsızlık, karın ağrısı, baş ağrısı, bulantı gibi fiziksel tepkiler vermeleri görülmektedir (Şavur, E.; Aslan Tomas, S., 2010).

TERÖR KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -		Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Okulda Güvenli Ortam Oluştur	Gerekli durumlarda alarm çalınır.			Okul Yönetimi	Öğretmen	Kriz alanının güvenliğinden emin olunamıyorsa alana girilmemelidir.
		Okul hızlı bir şekilde boşaltılır ya da öğrenciler hızlı bir şekilde içeri alınır.			Öğretmenler	Öğrenci	
		Toplanma alanı ya da en az riskli ortama gidilir.			Okul Personeli	Veli	
		Okulun boşaltılması gibi tahliye gerektiren durumlarda karmaşa olmaması için okula giriş-çıkışlar kontrol altına alınır.			Tahliye Ekibi	Okul Personeli	
2	Okul Psikososyal, Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Çalışmalarını Başlat	Öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanır.			Okul Yönetimi	Öğretmen	
		Daha önceden yapılan görev dağılımı uygulanır.			Öğretmenler	Öğrenci	
		Yardım ve desteği kontrol edebilecek sistem kurulur ve iç koordinasyon sağlanır.			Okul Personeli	Veli	
3	Psikolojik İlk Yardım Yap	Olaydan etkilenme durumuna göre en fazla stres yaşayan, etkilenen kişiler belirlenir ve gruptan ayrı bir yere alınarak psikolojik ilk yardım hizmeti verilir.			Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Okul Personeli	Ayrımcılığa veya şiddete maruz kalma riski olanlar için ayrıca güvenlik önlemleri alınmalıdır.
					Okul Yönetimi	Öğretmen	
					Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci	
4	Tüm Öğrencilere Destek Sağla	Okulda, sınıfta beklemek durumunda olan öğrenciler için isteğe bağlı mümkünse grup dinamiği oluşturularak tüm sınıflara ders dışı etkinlikler (resim çizme, oyun oynama vb.) yapılır.			Öğretmenler	Okul Personeli	
					Okul Yönetimi	Öğrenci	
					Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
					Öğretmenler		

Sıra No	İşleyiş		Kim			Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
5	Risk Analizi Yap	Devam eden tehdit açısından çevre değerlendirilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	Olayın niteliğine göre dezavantajlı grupların (etnik farklılık, engelli öğrenciler, küçük yaş grupları) güvenliği sağlanmalıdır. Terörden okul yönetimi de etkilenebileceğinden hedef kitle bölümüne 'okul yönetimi' de eklenmiştir.
6	Temel İhtiyaçları Sağla	Güvenli bir ortamda emniyette olunması sağlanır. Su ve tuvalet gibi temel ihtiyaçlar karşılanır.		Okul Yönetimi Öğretmenler Okul Personeli Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	
7	Acil Durum Ekiplerini Ara	112 aranır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Sivil Savunma Ekibi		

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
8	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır. Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Rehberlik Araştırma Merkezi'ne yazılı bilgi verilmesi sürecinde 'Bilgi Notu' formu kullanılmaktadır. Yaşanan süreçle ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir.	
		Rehberlik Araştırma Merkezi'ne bilgi verilir.					
		Okul Ekibi Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formunu (EK-1) doldurur.					
		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formunu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.					
9	Olay Hakkında Öğretmen, Öğrenci, Personel ve Veli Bilgilendirmesi Yap	Bilgilendirme yapılmadan önce topluluk güvenli bir alana toplanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Okul Yönetimi Öğretmen Öğrenci Personel Veli	Bilgi Aktarım Formu'na yazılacak bilgilerin yoruma açık olmamasına, anlaşılır, doğru ve net bir biçimde hazırlanmasına dikkat edilir. Gerektiğinde hazırlanan metin basın bildirisi olarak da kullanılabilir. Veli bilgilendirilmesinden önce eğer varsa ölen öğrencinin ailesine ait telefon numaralarının okul SMS sisteminden mutlaka çıkarılması sağlanmalıdır. Hazırlanmış olan yazılı metin okul web sitesinde yayınlanabilir.	
		"Bilgi Aktarım Formu" hazırlanarak imkânlar doğrultusunda (mesaj, basın açıklaması, bilgilendirme panoları vb.) bilgilendirme yapılır.					
		Bilgi aktarım formu ile yapılan ilk bilgilendirmenin ardından bilgi kirliliğine yol açmamak için en kısa sürede, tüm okul personelinin katılacağı toplantı (olayla ilgili net ve doğru bilginin verileceği) yapılır.					

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -		Sorumlular	Hedef Kitle	
10	Öğrencilerin Okuldan Güvenli Bir Şekilde Ayrılımlarını Sağla	Öğrencilerin aileleri veya yakınları ile bir araya getirilme işlemi yapılır. Olayın içeriğine göre gerekirse güvenlik açısından öğrencilerin velilerin gözetiminde okuldan ayrılımları sağlanır.			Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Öğretmenler	Öğrenci Veli	Velilerine ulaşılamayan öğrenciler olabilir. Öncesinde öğrencinin sorumluluğunu alacak diğer kişilerin iletişim bilgilerine sahip olmak önemlidir.
11	Durum Değerlendirmesi Yap	Bilgi kirliliğine ve kitlesel heyecana yol açmamak ve en kısa sürede tüm okul personeli ile ortak dil oluşturmak için değerlendirme toplantısı yapılır. Okul Ekibi travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder. Görevlerini sürdüremeyecek durumda olan, etkilensizlik düzeyi yüksek öğretmen ve personel belirlenir ve gerekli yardımı almaları sağlanır. Okul Yönetimi ve Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi işbirliği ile ölen öğrencinin yakın arkadaşları ya da olaydan etkilenecek düzeyi yüksek öğrenciler özellikle ilk 24 saat ve sonrasında da izlenir, verilecek destekler planlanır. Olaydan birinci derecede etkilenen ve risk altındaki öğrenciler, öğretmenler ve veliler belirlenerek ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli kurumlarına yönlendirilir.			Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Öğretmenler		

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
12	Tüm Öğretmenlere "Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi" Yap	Öğretmenlerin olayla ilgili paylaşımları alınır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğretmen	
		Travma sonrası stres bozukluğu ile ilgili bilgilendirme yazısı dağıtılır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Terör Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretime uygulanır.		İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
13	İhtiyaç Duyulan Sınıflarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Öğrencilerin olayla ilgili paylaşımları alınır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	
		Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilir.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		Travma Sonrası Stres Bozukluğu bilgilendirmesi sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır ve bu bilgi Rehberlik Öğretmeni ile paylaşılır.		İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
14	Velilere Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili veli bilgilendirme mektubunun dağıtımı sağlanır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Veli	
		Veliler, ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli kurumlarına yönlendirilir.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Terör Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından veliye uygulanır.		İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
15	İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları ile Okul Ortamını Değerlendir ve Yeniden Planlama Yap	Ölüm durumunda taziyeleri sunmak, cenaze töreninin detaylarını öğrenmek, okulun yapabileceklerini ve diğer öğrencilere okul olarak hangi bilgilerin verilebileceğini sormak üzere vefat eden öğrencinin ailesi ile iletişime geçilir.				Aile cenaze törenine okulun katılımını istemiyor ya da ölüm şeklinin açıklanmasını istemiyor olabilir. Bunun gibi özel durumlar söz konusu olabileceği için vefat eden öğrencinin ailesi ile iletişime geçilerek onların istekleri gözlemlenmelidir.	
		Olay günü okula gelmemiş öğrenciler tespit edilir.				Olay günü okula gelmemiş öğrencilere bilgilendirme ve müdahale gerekebilir.	
		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarına Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu'nı (EK-3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.		Okul Yönetimi Öğretmenler Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci Öğretmen Veli	Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilmelidir.	
		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu'nu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderir.				Olayın ertesi günü yapılacak sabah töreninde okul idaresi, ölümle ilgili duygularını basit ve diğer öğrencilerin duygu dünyasını dikkate alarak ifade etmelidir. Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi sağlanmalıdır.	

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

TERÖR VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	Okulların önceden mutlaka anlaşılabilir ve uygulanabilir bir güvenlik planı olmalı ve mümkünse tüm personelin ilk yardım eğitimi alması sağlanmalı.
2	Dışarıdan bir destek gelmesini beklerken, okulun fiziksel varlığının devamı ile okul personelinin de çözüm açısından aktif olması sağlanmalı. Ayrıca bakım ve güvenlik için öncelikle özel ilgiye ihtiyaç duyabilecek insanlar (çocuklar ve ergenler, sağlık sorunları veya engeli olanlar, ayrımcılığa veya şiddete maruz kalma riski olanlar) bulunmalı.
3	İş güvenliği çalışmaları kapsamında okul yönetimi tarafından sivil savunma ekibi ile işbirliği kurularak gerekli önleyici güvenlik çalışmaları tamamlanmalıdır.
4	Okulun bulunduğu yerleşim yeri açısından teröre ilişkin olası risk analizi yapılmalı.
5	Okuldaki olası bir risk durumunda, destek verebilecek durumda olan veliler (doktor, hemşire, polis vb.) önceden belirlenmeli ve bu kişiler de ilk yardım, psikolojik destek vb. açısından okul planının içine katılmalı.
6	Okula güvenliği sağlamak için yapılan çalışmaları görünür kılmak ve güvenli davranışları kazandırmak için (merdiven iniş-çıkış yönleri, okul giriş-çıkış kapıları, servis biniş-iniş yerleri vb.) afiş, pano vb. gibi görsel materyallerle okulun çeşitli yerlerine asılmalıdır.

TERÖR VAKALARINDA UYGULAYICIYA ÖNERİLER

1	Kriz alanının güvenliğinden emin değilseniz alana girmeyin.
2	Ekip ile birlikte olay yerinde iseniz birbirinize yardım ve destek için kontrol edebilecek bir "eş sistemi" kurmaya çalışın. İç koordinasyonunuzu sağlayın.
3	Mümkünse kaygılı insanlarla kendiniz için güvenli bir mesafeden iletişim kurun.
4	Bakım ve güvenlik için özel ilgiye ihtiyaç duyabilecek insanları bulmaya çalışın. Bu kişiler: çocuklar ve ergenler, sağlık sorunları veya engeli olanlar, ayrımcılığa veya şiddete maruz kalma riski olanlar.
5	Kendinizi isminiz, kurumunuz ve profesyonel kimliğinizle tanıttın. Mümkünse kurumunuza ait logolu bir yelek (psikolojik ilk yardım ekibi için hazırlanan) giyin ya da yaka kartınızı takın.
6	Ses tonunuzu sakın ve yumuşak tutun.
7	Konuştuğunuz kişi ile göz kontağı kurun.
8	İnsanlara onlara yardım için orada olduğunuzu hatırlatın, güvende olduklarını vurgulayın.
9	Kişi gerçeklikle ve çevresi ile bağının koptuğuna yönelik tepki verirse, bu bağın yeniden kurulmasına yardım edin: • Ayağını yere koymasını ve zemini hissetmesini isteyin. • Parmakları ya da elleri ile hafifçe bedenine dokunmasını isteyin. • Çevresinde gördükleri, duydukları veya hissettikleri stres yaratmayan şeylerin farkına varmasını sağlayın. • Gördükleri ve duyduklarının ne olduğunu size söylemelerini isteyin. • Nefeslerine odaklanmalarını ve yavaşça nefes almalarını isteyin.

BÖLÜM

7

İHMAL – İSTİSMAR

CİNSEL İSTİSMAR

Çocuk İhmali ve İstismarı Nedir?

Çocuk İhmali Nedir?

Bedensel, ruhsal ve cinsel gelişimin henüz tamamlanmadığı 0-18 yaş arasındaki dönem çocukluk dönemi olarak tanımlanır.

Bu dönemdeki çocuğun beden veya ruh sağlığına zarar veren, zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimini olumsuz etkileyen, kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenabilir bir davranışa maruz kalması çocuğa karşı kötü muamele ya da **çocuk istismarı** olarak tanımlanmaktadır. Kötü muamelenin fiziksel, cinsel ve duygusal istismar ile ihmal olmak üzere dört farklı boyutu vardır.

Çocuk İhmali; çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin; çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık, dış sağlığı ve sevgi gibi temel gereksinimlerini karşılamada ihmal göstermesi, çocuğun beden ve ruh sağlığının veya bedensel, duygusal, sosyal ya da ahlaki gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanabilir.

Çocuk İhmali; Fiziksel, Duygusal ve Eğitim İhmali olarak sınıflandırılır.

Çocuk İstismarı Nedir?

Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, topluluk, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek gösterilen tüm davranışlar ve çocuğun gerçekleştirilen her türlü harekete ve kötü muameleye maruz kalmasıdır. Bu aynı zamanda çocuğun istismar ya da şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinler tarafından istismar olarak tanımlanmayan davranışları da kapsar. İstismar; sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar verebilen, fiziksel ve /veya duygusal kötü davranış, cinsel istismarı, ihmal, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlardır. Buna göre istismar; fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel istismar olarak sınıflandırılabilir.

İhmal durumunda yapılması gereken bir davranışın yerine getirilmemesinden dolayı çocuğun zarar görmesi, istismarda ise yapılmaması gereken bir davranışın yapılmasından dolayı çocuğun zarar görmesi söz konusudur. Buna göre ihmal pasif bir eylemken; istismar aktif bir eylemdir. Birinde yapmaktan dolayı zarar verme söz konusuyken diğerinde yapmaktan dolayı zarar verme söz konusudur.

Tüm istismar türleri içerisinde cinsel istismar çocuklara yönelik en yaygın şiddet biçimlerinden biridir. Çocuk cinsel istismarının kısa ve uzun vadeli etkileri mağdurun sosyal, psikolojik, fiziksel ve davranışsal gelişimi üzerinde doğrudan ve dolaylı olumsuz etkilere sahiptir ve bunların aileleri ve toplulukları üzerinde bir etkisi vardır. Çocuk cinsel istismarı ayrıca sağlık, ceza adaleti ve sosyal refah sistemleri üzerinde büyük bir sorun oluşturmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Cinsel İstismar Nedir?

Psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel uyarıcı olarak kullanılması ve çocuğun tam olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olamayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ya da toplumun yasalarına, sosyal normlarına aykırı olacak şekilde bir cinsel etkinliğe dahil edilmesidir; Dokunma olmaksızın yapılan cinsel istismara; çocuğa cinsel içerikli şeyler söylemek ve çocukla aynı içerikte konuşmalar yapmak, teşhircilik, röntgencilik, çocuğun cinsel ilişki sahnesine doğrudan şahit olması, çocuğa cinsel organ göstermek, çocuğun cinsel organlarını göstermesini istemek, banyodayken çocuğu seyretmek, çocuğa cinsel içerikli materyal göstermek (pornografik film seyrettirmek, fotoğraflar göstermek), çocuğu pornografik malzemeler için kullanmak örnek gösterilebilir. Dokunmanın yer aldığı istismar olguları oral-genital, genital-genital, genital-rektal, el ile ya da bir cisimle genital temas, rektal bölgelere veya vücudun diğer bölgelerine dokunma olarak belirtilmektedir. Bu eylemler çocuğa dokunarak ya da çocuğun istismarcıya dokunması istenerek gerçekleştirilebilir.

“Çocuk cinsel istismarı en sık 6-10 yaş arasında görülmektedir. İstismara uğramada kız çocukların oranı erkek çocukların oranına göre daha yüksektir”. Cinsel istismar, çoğunlukla mağduru tanıdığı kişi tarafından gerçekleştirilir. Saldırgan nadiren yabancı olur. Cinsel istismarların üçte biri diğer çocuklar tarafından gerçekleştirilir. Cinsel istismar çocuk mağdurlar göstergeler açısından karmaşık bir türdür. Genelde fiziksel belirtiler olmaz ve davranışsal göstergeler diğer bulguların ortaya çıkmasına neden olur. Sık rastlanan ve genelde uzun süreli olan bu istismar türü sıklıkla gizlenmektedir. Her sosyo-ekonomik düzeyde görülebilen cinsel istismarcıların erkek olduğu daha yaygın olarak düşünülmektedir. Ama erkekler yanında kadın istismarcıların olduğu da bilinmelidir.

Ensest Nedir?

IRC (International Rescue Committee) ve UNICEF'in 'Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara Bakım Kılavuzu' ensesti “Aile içine geçen cinsel istismar” olarak tanımlar ve ensestte ‘bir aile bireyi bir çocuğu cinsel davranış veya eylemin içine dâhil eder (veya buna maruz bırakır). ‘Aile üyesi’ kan bağı olan bir akraba olmak zorunda değildir... [Bakıcı aile] veya çok yakın bir arkadaş gibi ‘ailenin parçası’ olarak görülen biri [de] olabilir.” (2015, s.16; akt, Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Çocuk Cinsel İstismarı İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye'nin de kabul ettiği Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) çocukların temel hak ve özgürlükleri kapsamında taraf devletlerin yükümlülüklerini tanımlamıştır. 18 yaşına gelene dek her birey çocuk olarak kabul edilir ve sadece çocuk olmasından kaynaklanan haklara sahiptir. Türkiye’de 1995 yılında (4058 sayılı yasa) ile bu sözleşmeyi onaylamış ve bu çerçevede çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Çocuk Koruma Kanunu’na göre, korunma ihtiyacı olan çocuğun bildirilmesi toplumun tamamının; çocuğun ihmal veya istismarının önlenmesi ise devletin ve yine toplumun sorumluluğudur. Türk Ceza Kanunu: 15 yaşından küçük çocuklara yönelik “her türlü cinsel davranış”, diğer çocuklara karşı ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen

cinsel davranışlar istismar olarak kabul edilmiş, 15-18 yaş arasındaki çocuklarla cebir, şiddet, tehdit gibi iradeyi sakatlayan unsurlar bulunmaksızın kurulan cinsel ilişkinin ise şikâyet üzerine cezalandıracağı ifade edilmiştir (Türk Ceza Kanunu, 2004: madde103-104-105).

Kolluk kuvvetleri ve yargı sisteminde çocuğun yüksek yararını temel referans alan bazı özelleşmiş birimler (kolluğun çocuk birimi, çocuk mahkemeleri, adli görüşme odaları vb.) iç hukukumuzda düzenlenmiş ve hayata geçmiştir. Sağlık sistemi içinde de çocuk istismarı olgularında özelleşmiş birimler son yıllarda üniversite ve bazı hastanelerde işleyişe geçmiştir.

Çocuğa karşı işlenen cinsel istismar, **Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesinde** tanımlanmıştır: (Değişik: 18/6/2014-6545/59 md.)

(1) **(Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.)** Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. **(Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.)** Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden; (1) ((1- Bu maddenin (1) numaralı fıkrasının (a) bendinde yer alan '...tamamlamamış...' sözcüğü yönünden (1) numaralı fıkranın birinci ve ikinci cümleleri Anayasa Mahkemesi'nin 26/5/2016 tarihli ve E.: 2015/108, K.: 2016/46 sayılı Kararı ile iptal edilmiş olup, Kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı 13/7/2016 tarihinden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi hüküm altına alınmıştır.)

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) **(Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/13 md.)** Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

(3) Suçun;

a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,

d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur. (Türk Ceza Kanunu, 2004: madde 103)

Reşit olmayanla cinsel ilişki, **Türk Ceza Kanunu'nun 104. maddesinde** tanımlanmıştır:

Madde 104- (1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.(1)((1) 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesiyle bu fıkra da yer alan "altı aydan iki" ibaresi "iki yıldan beş" şeklinde değiştirilmiştir.)

(2) **(iptal: Ana.Mah.nin 23/11/2005 tarihli ve E: 2005/103, K: 2005/89 sayılı kararı ile; Yeniden düzenleme: 18/6/2014-6545/60 md.)** Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) **(Ek: 18/6/2014-6545/60 md.)** Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın ikinci fıkraya göre cezaya hükmolunur (Türk Ceza Kanunu, 2004: madde 104).

Cinsel istismar suçu birden fazla kişi tarafından işlendiğinde, insanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğu bulunan ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanma durumu tespit edildiğinde ya da aşağıda listelenmiş olan kişiler tarafından gerçekleşmesi durumlarında cezanın yarı oranında artırılacağı belirtilmiştir:

1- Kan veya kayın hısımlığı bulunan kişiler,

2- Yasal akrabalar (örneğin üvey baba/anne, üvey kardeş, evlat edinen vb.),

3- Bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler ile kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanan kişiler (örneğin vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler ya da hizmet ilişkisi bulunan kişiler).

1 ve 2. maddelerden anlaşıldığı üzere ensestini diğer cinsel istismar olgularına göre daha ağır bir suç olarak görüldüğünün bu kanunla altı çizilmektedir.

İstismarı bildirmeyen kişilerin cezaları Türk Ceza Kanun'un 278 ve 279. maddesine göre düzenlenmiştir. Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi Türk Ceza Kanun'un 279. maddesi ile belirlenmiştir. Bu maddeye göre; "Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." şeklinde düzenlenmiştir (Türk Ceza Kanunu, 2004: madde 279). Görevini yaptığı sırada bir suç belirtisi ile karşılaşan sağlık çalışanları Türk Ceza Kanunu'nun 280. maddesinde "Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." şeklinde düzenlenmiştir (Türk Ceza Kanunu, 2004: madde 280).

İhmal ve İstismar Vakaları ile Karşılaştığınızda Başvurabileceğiniz Yerler

Çocuk İzlem Merkezi	: (0312) 587 20 00
Ankara Barosu Gelincik Merkezi	: 444 43 06
Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi	: (0312) 466 67 76
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler	
Ankara İl Müdürlüğü	: (0312) 418 66 62
Ankara İl Emniyet Müdürlüğü	
Çocuk Şube Müdürlüğü	: (0312) 362 76 35
Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi	: (0312) 416 72 97
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler	
Bakanlığı Sosyal Destek Hattı	: ALO 183

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

CİNSEL İSTİSMAR KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Al	Olay okulda yaşanmışsa; İstismara uğrayan çocuğun ve istismarcının güvenliği sağlanır. Mağdur istismar ortamından ve istismarcıdan uzaklaştırılır. Olay yeri, güvenlik çemberine alınır.		Okul Yönetimi	Mağdur	Alınacak önlemler ve kimlerin hangi görevleri yapacağı olayın niteliğine göre kararlaştırılmalıdır.
		İhtiyaç halinde 112 aranır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	İstismarcı	İstismar okulda ve öğrenciler arasında gerçekleşmiş ise, çocukların aileleri, okula görüşmeye aynı anda çağrılmamalıdır.
		İhtiyaç halinde karmaşa olmaması için okula giriş-çıkışları kontrol altına alınır. İhtiyaç halinde öğrenciler sınıflarda ya da güvenli ortamlarda kontrol altına alınır.			Öğrenciler	
		Görevlerini sürdüremeyecek durumda olan, etkilensmişlik düzeyi yüksek öğretmen, öğrenci ve personel belirlenir ve gerekli yardımı almaları sağlanır.			Okul Personeli	
2	Beyanları Tutanak Haline Getir ve Bildirimde Bulun	Olayın ne zaman ve nerede (okul içinde ya da dışında) yaşandığı fark etmeksizin; çocuğun beyanı esas kabul edilerek doğruluğu sorgulanmaz.		Okul Yönetimi		İstismar durumlarında öğrenciden alınan bilgiler, herhangi bir kanıt sunmak zorunda olmadan bildirimde kullanılabilir.
		Çocuğun olayı paylaştığı kişi, olayı çocuktan duyduğu şekliyle (birebir) tutanak haline getirerek; okul müdürlüğüne yazılı olarak bildirimde bulunur.		Beyanı Duyan Kişi		Ailenin istismardan haberdar olması okul idaresinin yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Bildirimde ailenin onayı sorulmaz.
		Okul Yönetimi, olayın detaylarına girmeden tarih, yer, saat, biçim, kişilerle ilgili kısa, net ve anlaşılır ifadeler kullanılarak okulun bulunduğu bölgedeki Çocuk Şube Müdürlüğüne/Polis Merkezine yazılı bildirimde bulunur.				Çocuk, aile üyelerinin biri tarafından istismara uğramış ise çocuğun, bildiriminden sonra, istismara uğradığı evde kalmaması için gerekli girişimler yapılmalıdır.
		Çocuk, aile üyelerinin biri tarafından istismara uğramış ise, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile iletişim kurularak gerekli işlemler başlatılır.				

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -		Sorumlular	Hedef Kitle	
3	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır.			Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Rehberlik Araştırma Merkezine yazılı bilgi verilmesi sürecinde "Bilgi Notu" formu kullanılmalıdır. Yaşanan süreçle ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir. İlgili üst yazıda ve bilgi notunda çocuğun adı, cinsiyeti, sınıf/şubesi gibi kişisel bilgilerinin bulunmaması, olaya ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemesi gibi "gizlilik ilkesi" doğrultusunda bildirim yapılmasına özen gösterilmelidir. İstismar durumunda öncelik, öğrenci mahremiyetini korumaktır. Bu sebeple gizlilik ilkesi çerçevesinde hareket edilmelidir. Kurumlara yapılan yazılı bilgilendirmeler kapalı zarf içinde, gizlidir ibaresi ile mümkünse elden yapılmalıdır.
		Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.					
		Rehberlik Araştırma Merkezine bilgi verilir.					
		Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formunu (EK-1) doldurur.					
		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formunu (EK-2) doldurarak İl/ilçe ekibinden destek talep eder.					

		İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
4	Eğer Olay Okul Genelinde Duyulduysa Kriz İle İlgili Bilgilendirme Çalışması Yap	Eğer olay okul genelinde duyulduysa bilgi kirliliğine yol açmamak için en kısa sürede, tüm okul personelinin katılacağı, olayla ilgili net ve doğru bilginin verileceği bir bilgilendirme toplantısının yapılması sağlanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	Eğer olay okul genelinde duyulmadıysa bununla ilgili herhangi bir bilgilendirme çalışması yapılmamalı ve gizlilik sağlanarak yasal süreç tamamlanmalıdır. Kişinin mahremiyetinin korunması açısından olaydan haberdar olanlar doğru tespit edilmeli ve bilgilendirmenin yapılacağı kişiler, sınıflar, gruplar bu doğrultuda belirlenmelidir.
5	Kriz Sonrasında İhtiyaç Duyulan Çalışmaları Planla	Sınıflarda sınıf ve yaş düzeyine uygun olarak seçilen rehberlik etkinlik (kişisel sınırları koruma, hayır diyebilme gibi) çalışmaları yapılır. İhtiyaç halinde lise düzeyinde haklar, sorumluluklar ve hukuki bilgilendirmeler yapılır.		Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Sınıf Rehber Öğretmenleri	Öğrenci	Yapılan çalışmalar sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılmalı ve bu bilgi Psikolojik Danışman Rehber Öğretmen ile paylaşılmalıdır.
6	İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yap	Okulda yapılacak psikososyal müdahale çalışmaları planlanır. Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarına Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu'nu (EK-3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderir. Okul Psikososyal Koruma Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma /kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirme yapılar, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu'nu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderir. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda 'gerek duyulan alanlarda' yeniden planlama yapılır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		İhtiyaç duyulan çalışmaların planlanmasında yasal sınırların göz önünde bulundurulması esastır.

ÖLÜM VARSA SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

Eğitim Kurumu Müdürü; ihmal ve istismar vakalarını veya ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumları Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri doğrultusunda gerekli mercilere bildirir ve/veya süreçten ilk haberdar olan personelin gerekli mercilere bildirmesi sürecini destekler. İhmal ve istismar vakalarında veya ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumlarda iş ve işlemlerin gizlilik ilkesine uygun bir şekilde yürütülmesini sağlar. İhmal ve istismar vakalarının veya ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumların bildirim süreci ve sonrasında bireyin süreçten en az şekilde etkilenmesi için gerekli tedbirleri alır (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020).

Eğitim Kurumu Müdürü Yardımcıları; ihmal ve istismar vakalarını veya ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumları Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri doğrultusunda gerekli mercilere bildirir ve/veya süreçten ilk haberdar olan personelin gerekli mercilere bildirmesi sürecini destekler (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020).

Rehber öğretmen/psikolojik danışman; ihmal ve istismar vakalarında veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarında kişinin beyanını esas alarak olayın gerçekleştiği zamana bakmaksızın tutanak tutar ve gerekli mercilere bildirir. İhmal ve istismar vakalarının veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarının bildirim süreci ve sonrasında bireyin en az şekilde etkilenmesi için gerekli desteği sağlar (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020).

Sınıf rehber öğretmeni; ihmal ve istismar vakalarında veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarında tutanak tutarak gerekli mercilere başvurur ve öğrencinin üstün yararını gözeterek gizlilik ilkesine uygun olarak hareket eder (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020).

Diğer öğretmenler; ihmal ve istismar vakalarında veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarında tutanak tutarak gerekli mercilere başvurur ve öğrencinin üstün yararını gözeterek gizlilik ilkesine uygun olarak hareket eder (Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020).

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

CİNSEL İSTİSMAR VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	İstismar durumunda öncelik, öğrenci mahremiyetini korumaktır. Bu sebeple gizlilik ilkesi çerçevesinde hareket edilmelidir.
2	İstismar durumlarında öğrenciden alınan bilgiler, herhangi bir kanıt sunmak zorunda olmadan bildirimde kullanılabilir. İstismarı yetkili bir kişiye bildirmek için çocuğun beyanının doğruluğu sorgulanmamalıdır . Güvenli ve rahat bir görüşme ortamı sağlanmalıdır. Kişisel merak soruları sorulmamalıdır. Detaylı sorulardan kaçınılmalıdır. Duygusal tepkiler verilmemelidir.
3	Bildirim Okul Yönetimi tarafından okulun bulunduğu bölgedeki (Çocuk Şube Müdürlüğü, Polis Merkezi) adli ve kolluk birimlerine ivedilikle yapılır.
4	Aile içi istismar vakaları haricinde adli bildirim yapılacağına dair aileye bilgi verilir, ailenin onayı aranmaz . İstismar aile içinde gerçekleşti ise çocuğa yanında yakınlarından kimin olmasını istediği sorulur. Çocuğun tercih ettiği kişiye bilgi verilerek, süreçte yanında olması sağlanır.
5	Çocuk, aile üyelerinden biri tarafından istismara uğramış ise, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile iletişim kurularak; çocuğun bildiriminden sonra, istismara uğradığı evde almaması sağlanır.
6	Fiili livata gerçekleşmiş veya girişim düzeyinde kalmışsa maddi delillerin kaybolmaması açısından ilk 72 saat önemlidir . Bu süre zarfında banyo yapılmaması, kıyafetlerin yıkanmaması/yok edilmemesi gerektiği bilgisi verilir.
7	Ailenin istismardan haberdar olması okul idaresinin bildirim yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya gecikme gösteren kamu görevlisi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır, TCK 279.)
8	Tüm yazılı bildirimler gizli ibaresi ile yapılır.
9	Adli süreçte bildirimin bağlı bulunduğu karakola yapılacağı ancak, çocuğun ifadesinin karakolda alınmayacağı, ifadenin Çocuk İzlem Merkezinde (ÇİM) alınacağı bilgisi aileye verilir. ÇİM'in olmadığı yerlerde çocuğun ifadesi uzman (psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı) eşliğinde alınır.
10	İstismar vakalarında öğrenci bilgilendirmesi Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman tarafından yüz yüze yapılır. Bilgilendirmenin ne şekilde ve ne düzeyde yapılacağı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi tarafından belirlenir. Bilgilendirme sırasında gizlilik esastır. Olay ve içerik hakkında konuşulmaz, kişilerin kimlik ve kişisel bilgileri kesinlikle kullanılmaz.
11	Öğrencilerden, velilerden ve diğer kişilerden olayla ilgili sorular ve yorumlar gelmesi halinde gizliliğin önemi vurgulanır. Yapılacak konuşmaların ve yorumların kişi/kişilere zarar verebileceği ve adli süreç devam ettiği için suç olabileceği uygun bir biçimde ifade edilir.
12	Olayın türü ve etkilenme durumuna göre psikososyal çalışmalar planlanır. Planlanan çalışmalar öncelikle olaydan etkilenen kişi/grup ve sınıflarla yapılır. Diğer öğrencilerle yapılacak çalışmalar rehberlik çalışmalarının içinde planlanır.
13	Sınıflarda rehberlik etkinlikleri (kişisel sınırları koruma, hayır diyebilme etkinlikleri gibi) üzerinden çalışmalar yapılır. Etkinlikler sınıf ve yaş düzeyine uygun olarak seçilir.

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

BÖLÜM

8

İNTİHAR

İNTİHAR

İntihar; bireyin duygusal, ruhsal ya da sosyal sebeplerin etkisiyle kendi hayatına son vermesi olarak tanımlanmaktadır. İntihar davranışı tehdit, düşünce, girişim ve ölümle sonuçlanan eylemleri içerir. İntihar (özkiyim) eylemi özellikle ergenlik döneminde görülme oranı giderek artmakta olduğundan, üzerinde fazlaca durulması gereken önemli medikal ve sosyal bir problemdir (Gökçe, 2014).

İntihar davranışı, sıklığı nedeniyle günümüzde önemli bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2018 yılı Ocak ayında güncellenen verileri incelendiğinde her yıl yaklaşık olarak 800.000 kişinin intihardan dolayı yaşamını yitirdiği belirtilmektedir. Bunun yanında bu sayılara ek olarak çok sayıda intihar girişiminde bulunan kişi olduğu da ifade edilmektedir. Dünya geneline bakıldığında intiharın 15-29 yaş aralığında ikinci ölüm nedeni olduğu görülmektedir. Yine dünya genelindeki intihar vakalarının %78'inin orta ve düşük düzeylerde geliri olan ülkelerde meydana geldiği bildirilmiştir. Dünya genelinde intihar etmek için yaygın olarak kullanılan yöntemlerin zehir kullanma, ası (kendini asma) ve ateşli silahlar olduğu ifade edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü intiharın tüm dünya için bir sorun oluşturduğunu ve her intiharın hem aileler hem toplum hem de ülkeler açısından bir trajedi olduğunu belirtmektedir (WHO, 2017; akt, Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Ülkemizdeki intihar ile ilişkili istatistikler incelendiğinde 2014 yılında ölümle sonuçlanan intihar vaka sayısının 3169 olduğu 2015 yılında bu oranın %1,3 artarak 3211 kişi olduğu ifade edilmiştir. İntihar edenlerin %72,7'sinin erkek %27,3'ünün ise kadın olduğu görülmektedir. İntihar hızı 2015 yılında değişmeyerek yüz binde 4,11 olarak açıklanmıştır. İntihar hızının en yüksek olduğu ilimizin yüz binde 9,11 ile Kars, en düşük olduğu ilimizin ise yüz binde 1,10 ile Çankırı olduğu belirtilmiştir. İntihar vakaları yaş gruplarına göre incelendiğinde 2015 yılında gerçekleşen intihar vakalarının %34,3'ünün 15-29 yaş aralığındakiler olduğu görülmektedir. İntihar eden kadınların %18'i ise 15-19 yaş grubunda erkeklerin ise %12,8'i 20-24 yaş aralığında yer almaktadır. Toplamda intihar eden erkeklerin %33,3'ünün kadınların ise %46'sının 30 yaşından daha küçük olduğu bildirilmiştir (TÜİK, 2017; akt, Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

İntihar davranışı; intihar düşüncesi, intihar girişimi ve tamamlanmış intihar olarak üç boyutta düşünülebilir. Her tamamlanmış intihara karşılık ortalama 30 intihar girişimi gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Can ve Sayıl, 2004).

İntihar eden kişi gerçekten ölmek arzusunda olabileceği gibi, bu davranışında acısını, çaresizliğini ve umutsuzluğunu dile getirmek amacı da gütmüş olabilir. Bu yönleri ile intiharı kişinin yardım çağrısı olarak değerlendirmek mümkündür (Can ve Sayıl, 2004). Bu noktada intiharın önlenebilirliği adına risk faktörlerini ve belirtileri gözden geçirmek önemlidir.

İntiharda Risk Faktörleri

(Kessler, 1999; Moscicki, 1997; Angst, 2002; Favvcett, 1992; akt, Can ve Sayıl, 2004).

1) Demografik Özellikler

İşsiz, boşanmış, yalnız yaşayan 15-24 yaş arasındaki erkekler (Türkiye için), yüksek risk grubunu oluşturur

2) Yaşam Olayları

Yakın zamanda yaşanmış gerçek ya da sembolik anlam taşıyan kayıplar, anksiyete ya da depresif duygularla seyreden bir kriz intihar durumunu ortaya çıkarabilir.

3) Belirti ve Bulgular

Hastaya ait umutsuzluk, çaresizlik, yalnızlık ve tükenme şeklindeki duygular endişe vericidir. Davranışlardaki beklenmedik değişiklikler önem taşır. Örneğin eski tutku ve heveslerinden vazgeçme veya yoğun kaygı ve huzursuzluğun yerini bir durulma, sükunet halinin alması intihar düşüncesinin yansıması olabilir.

4) Geçmiş Yaşam Öyküsü

Geçmişte intihar girişimlerinin mevcudiyeti intihar riskini artırır. Özellikle bunlar tekrarlayan, birden çok girişimse tehlike daha büyüktür.

5) Beden Sağlığı

Hastanın öyküsünde kronik bir hastalığın varlığı, beden sağlığında akut bir değişiklik olması intihar riskini artıran etkenlerdir.

6) Aile Öyküsü

Ailede affektif bir bozukluk olması intihar riskini artırabilir. Ölüm yıldönümleri, daha önce ölmüş bir yakının yaşına ulaşmış olma özellikle kritik zamanlardır.

7) Ruhsal Hastalıklar

Depresyon, intihar riski en yüksek tablodur. Psikotik çözülme sırasında ortaya çıkan depresyon ve anksiyete ya da kronik ilerleyici hastalığın farkına varış şizofren hastalardaki intiharı hazırlayan durumlardır. Demans, deliryum tablosu, alkol ve bağımlılık yapan diğer maddelerin aşırı alımı ya da yoksunluk durumları... İntiharların görülebildiği diğer tablolarıdır. Kişilik bozukluğu olan hastalarda da intiharlar görülür. Bunlar impulsif, reddedilmeye aşırı duyarlı, regresyona meyilli, alkol ve toksik maddelere eğilimleri olan kişilerdir.

İntihar Girişimlerinde Risk Faktörleri

(Isometsa,1998;Tejedor,1999; akt, Can ve Sayıl, 2004):

1. Kadın olmak,
2. 15-24 yaş grubunda olmak,
3. Yakın zamanda gerçek ya da sembolik anlam taşıyan kayıplar,
4. Yakın çevre ile iletişim sorunları yaşamak,
5. Başta depresyon olmak üzere bir ruhsal sorunun bulunması.

İntihar Tehlikesini İşaret Eden Belirtiler

Kielholz (1969) intihar tehlikesini bildiren belirtileri şöyle sıralamaktadır (akt; Odağ, 2002):

A. İntihar tehlikesini işaret eden belirtiler

1. Daha önceki intihar girişimleri ya da intihar düşündürecek belirtiler
2. Aile içinde ya da çevrede intiharın bulunuşu
3. Çevreyi dolaylı yada dolaysız olarak intihar girişimleri ile korkutma (tehdit etme)
4. İntihar eylemini nasıl yapacağını ya da eyleme nasıl hazırlandığını bildirme
5. Huzursuzluğun ve intihar düşüncelerinin ardından devingenleşme
6. Düşlerinde kendisine kıydığını, yüksek yerden düştüğünü, felaketleri görme

B. Özgül belirti ya da sendromlar

1. Korkulu, ajite sendromlar
2. Uzun süren uykusuzluk
3. Duyguların yoğunlaşması ve saldırganlık birikimi
4. Depresyonların başlangıç ve bitiş dönemleri
5. Biyolojik nedenli bunalım dönemleri (Puberte, gebelik, doğum sonrası, klimakteriyum)
6. Şiddetli suçluluk ve yetersizlik duyguları
7. İyileşmeyen ağır hastalıklar
8. Alkolizm ve madde bağımlılığı

C. Çevresel koşullar

1. Çocukluk döneminde aileleri dağınık ve aile sorunu olanlar
2. İlişki azlığı (yalnızlık, göç, sevgi yitimi)
3. Mesleki güçlükler, parasal sıkıntılar
4. Bir görev ya da amacın yokluğu

TAMAMLANMIŞ İNTİHAR KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
1	Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Al	Olayın okulda gerçekleşmesi durumunda olay yeri güvenlik çemberine alınır.	Okul Yönetimi Öğretmenler	Öğretmen	
		Olay ders saatinde gerçekleştiyse olayın içeriğine göre gerekli önlemler alınır ve öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanır.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci Okul Personeli	
2	Acil Durum Ekiplerini Ara	112 aranır. İlgili birimlere (sağlık, emniyet) haber verilir.	Okul Yönetimi		Olay ile ilgili bilginin net ve doğru biçimde ilgililere verilmesi çok önemlidir.
		Eş zamanlı olarak öğrencinin velisi bilgilendirilir.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
3	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır.			İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Rehberlik Araştırma Merkezine yazılı bilgi verilmesi sürecinde 'Bilgi Notu' formu kullanılmalıdır. Yaşanan sürece ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir. İlgili üst yazıda ve bilgi notunda çocuğun adı, cinsiyeti, sınıf/şubesi gibi kişisel bilgilerinin bulunmaması, olaya ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemesi gibi 'gizlilik ilkesi' doğrultusunda bildirim yapılmasına özen gösterilmelidir. Kurumlara yapılan yazılı bilgilendirmeler kapalı zarf içinde, gizlidir ibaresi ile mümkünse elden yapılmalıdır.
		Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.			
		Rehberlik Araştırma Merkezine bilgi verilir.			
		Okul Ekibi 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu'nu (EK-1) doldurur.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	
		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu'nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.			

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş		Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
4	Olay Hakkında Öğretmen, Öğrenci, Personel ve Veli Bilgilendirmesi Yap	Görevlerini sürdüremeyecek durumda olan, etkilensmişlik düzeyi yüksek öğretmen ve personel belirlenir ve gerekli yardımı almaları sağlanır.				Bilgi Aktarım Formunun yoruma açık olmamasına, anlaşılır, doğru ve net bir biçimde hazırlanmasına dikkat edilmelidir.
		Bilgi kirliliği olmaması için ekip tarafından öğrencilere, öğretmenlere ve velilere yönelik olarak 'Bilgi Aktarım Formu' hazırlanır.				Olayla ilgili bilgilendirme yurtlarda ve okulda tüm öğrencilere mümkünse aynı ders saatinde yapılmalı ve olay hakkında basit, net ve doğru bilgi verilmelidir.
		Hazırlanan Bilgi Aktarım Formunun içeriği öğretmenlerle paylaşılr, çoğaltılarak öğretmenlere verilir ve sınıflara yapacakları açıklamaları bu formdaki ifadeleri kullanarak yapmaları istenir. Bilgilendirme yüz yüze yapılır. Olay anında okulda bulunmayan öğretmenlere kısa mesaj (SMS) yoluyla bilgi aktarımı sağlanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli Okul Personeli	Henüz bilgi edinilmemiş konular için "Henüz bu konuda bilgi sahibi değiliz; sahip olduğumuz bilgileri sizlerle paylaşmaya devam edeceğiz." biçiminde bir açıklama yapılır. Veli bilgilendirilmesinden önce ölen öğrencinin ailesine ait telefon numaralarının okul SMS sistemin-den mutlaka çıkarılması sağlanmalıdır.
		'Bilgi Aktarım Formu' kullanılarak veli bilgilendirmesi yapılır.				Okulda planlanan/yürütülen çalışmalarla ilgili medyaya bilgilendirme yapılması gereken durumlarda bu bilgilendirmenin görevlendirilecek tek kişi tarafından yapılması sağlanır. Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olayla ilgili kayıtların başta gizlilik ilkesi olmak üzere etik kurallara uygun bir şekilde tutulmasını ve muhafaza edilmesini sağlar.

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
5	Olayın İçeriğine Göre Gerekirse Güvenlik Açısından Öğrencilerin Velilerin Gözetiminde Okuldan Ayrılmalarını Sağla	İhtiyaç halinde ulaşabilmeleri için Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinin iletişim bilgileri velilere verilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci Veli	Velilerine ulaşılamayan öğrenciler olabilir. Öncesinde öğrencinin sorumluluğunu alacak diğer kişilerin iletişim bilgilerine sahip olmak önemlidir.	
6	Ölen Öğrencinin Yakın Arkadaşları Ve Etkilenme Düzeyi Yüksek Öğrenciler İçin İlk 24 Saat İçinde Acil Destek Planı Oluştur	İhtiyaç halinde ulaşabilmeleri için Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinin iletişim bilgileri ilgili öğrencilere verilir. İhtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirme yapılır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci		
7	Tüm Öğretmenlere "Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi" Yap	Öğretmenlerin olayla ilgili paylaşımları alınır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili bilgilendirme yazısı dağıtılır. 'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' İntihar Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretime uygulanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen		
8	İhtiyaç Duyulan Sınıflarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu bilgilendirmesi sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır ve bu bilgi Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ile paylaşılır. 'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' İntihar Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğrenciye uygulanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci		

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
9	Velilere Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili veli bilgilendirme mektubunun dağıtımı sağlanır. Veliler, ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirilir. "Psikososyal Güçlendirici Destek Programı" İntihar Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından veliye uygulanır.		Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Veli	
10	Gün Sonunda Yapılacak Paylaşım ve Değerlendirme Toplantısını Planla	Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi, gün boyu iletişim halinde olur. Olay günü okula gelmemiş öğrenciler tespit edilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci	Olay günü okula gelmemiş öğrenciler okula geldiğinde bireysel bilgilendirme ve müdahale gerekebilir.
11	İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yap	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarına Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu(EK-3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderir. Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderir. Okul tarafından öğrenci için bir cenaze organizasyonu yapılmaz; isteyen öğrencilere, ancak velileri ile birlikte törene katılabilecekleri söylenir. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda' gerek duyulan alanlarda' yeniden planlama yapılır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		Olayın ertesi günü yapılacak sabah töreninde Okul İdaresi, ölüme ilgili duygularını basit ve diğer öğrencilerin duygu dünyasını dikkate alarak ifade etmelidir. İntihar vakalarında okul tarafından resmi tören yapılması, anı defteri, anı köşesi ve yaka kartı hazırlanması önerilmez. Öğrencilerin yoğun talebi olursa; sadece intihar eden öğrencinin sınıfında bir günlüğüne öğrencinin sırasına çiçek konulmasına izin verilebilir. Anma amaçlı yapılan bu faaliyetlerin sınıf dışına yayılması engellenmelidir.

SÜREÇ ÖLÜM VE YAS TRAVMASI İLE İLİŞKİLENDİRİLEREK SÜRDÜRÜLÜR.

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.

Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, Nisan 2019

TAMAMLANMIŞ İNTİHAR VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	Okul içinde ölümle sonuçlanan intihar vakalarında emniyet ve sağlık birimleri gelene kadar olay yeri ve kişiye hiçbir müdahale yapılmaz. Olay yeri güvenlik çemberine alınır.
2	Vakalarda ölüm nedeninin intihar olduğunun doğrulanması beklenmeli, ölümün bir intihar olduğu resmi olarak açıklanmadan ölüm şeklinden intihar olarak söz edilmemelidir.
3	Haberlerin ilk saatlerde tek kaynaktan verilmesi sağlanmalıdır.
4	Ölümle ilgili bilgiler paylaşılırken, intihar yöntemi hakkındaki ayrıntıları açıklamaktan kaçınılmalıdır.
5	Olay ve kişiler kahramanlaştırılmamalıdır.
6	Ölümü yüceltecek ya da övecek yaklaşımlarda bulunulmamalıdır.
7	Cenazeye gitmek isteyen veya ritüellere katılmak isteyen öğrenciler ailelerinin bilgisi dâhilinde gidebilir; ancak okul tarafından özel, teşvik edici bir düzenleme yapılmamalıdır (öğrenci servisi ayarlama, organizasyon yapma vb.).
8	İntihar vakalarında okul tarafından resmi tören yapılması, anı defteri, anı köşesi ve yaka kartı hazırlanması önerilmez. Öğrencilerin yoğun talebi olursa; sadece intihar eden öğrencinin sınıfında bir günlüğüne öğrencinin sırasına çiçek konulmasına izin verilebilir. Anma amaçlı yapılan bu faaliyetlerin sınıf dışına yayılması engellenmelidir.
9	Sınıf içerisinde bir anma yapılmış ise; öğretmenler kendi duygularını yorum yapmadan, ölüm şeklini övmekten veya yargılamadan paylaşabilir. Öğrencilerin de duygularını sözel olarak, yazarak ya da çizerek ifade etmelerine izin verilebilir. Veda çalışması sonlandırıldıktan sonra sınıftaki çiçekler öğrencilere bilgi verilerek kaldırılır; yazı ve çizimlerle birlikte ölen öğrencinin ailesine teslim edilebilir.
10	İntiharın kahramanca, özendirici ve model alınabilecek bir davranış gibi gösterilmemesi için önlemler alınmalıdır.
11	İntiharın öğrenciler üzerindeki etkisi gözlemlenerek/ değerlendirilerek etkilenmiş olan öğrenciler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine yönlendirilmelidir. Bu yönlendirmeler yapılırken öğrencilerin duygudurum ve/veya davranışsal değişiklikleri gözetilmeli, söylemlerinde 'ölüm/intihar vb.' ifadeleri kullanım durumlarının önemli olduğu bilinmelidir.

İNTİHAR DÜŞÜNCESİ / GİRİŞİMİ KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar	
Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
1	Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Al	Olayın okulda gerçekleşmesi durumunda olay yeri güvenlik çemberine alınır.	Okul Yönetimi Öğretmenler	Öğrenci Öğretmen	Olay okul ortamı ve okul saatleri dışında gerçekleşmişse, fiziksel ve güvenlik önlemleri dışındaki tüm çalışmalar yapılır.	
		Olay okul saatlerinde gerçekleştiyse olayın içeriğine göre gerekli önlemler alınır ve öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanır.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Okul Personeli		
2	Acil Durum Ekiplerini Ara	112 aranır. İhtiyaca göre ilgili birimlere (sağlık, emniyet, itfaiye) haber verilir.	Okul Yönetimi	Öğrenci	Girişim ile ilgili bilginin net ve doğru biçimde ilgililere verilmesi çok önemlidir.	
		Eş zamanlı olarak öğrencinin velisi bilgilendirilir.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Okul Personeli		
3	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır.			İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Rehberlik Araştırma Merkezine yazılı bilgi verilmesi sürecinde 'Bilgi Notu' formu kullanılmalıdır. Yaşanan sürece ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir. İlgili üst yazıda ve bilgi notunda çocuğun adı, cinsiyeti, sınıf/şubesi gibi kişisel bilgilerinin bulunmaması, olaya ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemesi gibi 'gizlilik ilkesi' doğrultusunda bildirim yapılmasına özen gösterilmelidir.	
		Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilir.		Okul Yönetimi		Öğrenci
		Rehberlik Araştırma Merkezi'ne bilgi verilir.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		Öğretmen Okul Personeli
		Okul Ekibi 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu'nu (EK-1) doldurur.				

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu'nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci Öğretmen Okul Personeli	Kurumlara yapılan yazılı bilgilendirmeler kapalı zarf içinde, gizlidir ibaresi ile mümkünse elden yapılmalıdır. Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olayla ilgili kayıtların başta gizlilik ilkesi olmak üzere etik kurallara uygun bir şekilde tutulmasını ve muhafaza edilmesini sağlamalıdır.
4	İntihar Düşüncesinin İfade Edildiği Durumlarda Bireyle Konuş	İntihar düşüncesi ile ilgili veli bilgilendirmesi yapılır. Ancak veli bilgilendirmesinin doğrudan yapılması öğrenci açısından riskler içeriyorsa; bilgilendirme, öğrencinin tercih ettiği bir yakını aracılığıyla yapılır. İntihar düşüncesi ifade edilmiş ve hiçbir girişim söz konusu değil ise dahi sağlık kuruluşuna gerekli yönlendirmeler yapılır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci Veli	İntihar düşüncesinin ifade edildiği durumlarda, intiharla ilgili konuşmak bireyin başka seçenekleri düşünmesini sağlayabilir. Destek veren uzman kendi yeterliliği olduğunu düşünse dahi sağlık kuruluşuna yönlendirme yapılmalıdır.
5	Girişimde Bulunan Öğrencinin Yakın Arkadaşları ve Etkilenme Düzeyi Yüksek Öğrenciler İçin İlk 24 Saat İçinde Acil Destek Planı Oluştur	İhtiyaç halinde ulaşabilmeleri için Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinin iletişim bilgileri ilgili öğrencilere verilir. İhtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirme yapılır.		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	İntihar girişiminin kahramanca, özendirici ve model alınabilecek bir davranış gibi gösterilmesi için önlemler alınmalıdır. Diğer öğrencilerin nasıl etkilendiği ve duygu durumları gözlenmelidir.

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
6	İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yap	Öğrencinin ailesi, sağlık kurumu ile işbirliği ve karşılıklı bilgilendirmeler sürdürülür.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	
		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarına Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu(EK-3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.				
		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.				
		Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda 'gerek duyulan alanlarda' yeniden planlama yapılır.				

İlgili mevzuatta (Kanun, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Yönerge) değişiklik olabileceği olasılığı nedeniyle mevzuatın orijinal halinden kontrol edilmesi önemlidir.
Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, Nisan 2019

İNTIHARA İLİŞKİN UYARI BELİRTİLERİ

Bir bireyin intihar edebileceğini veya etmeye meylini gösteren uyarı belirtilerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:	
1	Kendine zarar verme veya yaşamına son verme yönünde tehditler veya düşünceler; silah, hap veya diğer eşyaları arama girişiminde bulunmak; normalin dışında ölüm hakkında yazmak veya konuşmak
2	Son zamanlarda artış gösteren alkol ve uyuşturucu madde kullanımı
3	Hayatta bir amacı olmadığını, yaşamının bir anlamı olmadığı gibi düşünceler
4	Umutsuzluk hissi
5	Kendini herşeyden uzaklaştırma, içine kapanma
6	Ölüm düşüncesi ve ilgili konularla fazla meşgul olmak
7	Normalde hoşlandığı aktivitelere olan ilgisini kaybetmek
8	Yakınındaki insanlarla vedalaşmak için aramak
9	Değerli eşyalarını başkalarına vermek
10	Yarım kalan ve sürmekte olan işlerine son vermek, "gidiş" için hazırlanmak.
Eğer bunlara benzer belirtiler gösteren bir öğrenciniz var ise; en yakın zamanda bir ruh sağlığı uzmanına yönlendirme yapmak gerekmektedir.	

İNTIHAR GİRİŞİMİ/DÜŞÜNCESİ VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	İntiharların çoğunda sözel ya da davranışsal bir takım uyarı işaretleri verilmektedir.
2	Her türlü girişim yardım çağırısıdır. İntiharla ilgili konuşan insanların çoğu yardım ya da destek arayışı içerisinde olabilir.
3	İntihar davranışı zayıflık ve güçsüzlük olarak değerlendirilemez.
4	İntihar davranışının gerçekleşmesine karar vermek bireyde acıların sonlanacağını düşündüğü için; bireyin geçici iyi hissetmesine yol açabilir.
5	Yüksek intihar riski genellikle kısa dönemli ve özel durumlarla ilgilidir.
6	İntihar düşüncesinin ifade edildiği durumlarda, intiharla ilgili konuşmak bireyin başka seçenekleri düşünmesini sağlayabilir; ancak destek veren uzman kendi yeterliliği olduğunu düşünse dahi sağlık kuruluşuna yönlendirme yapılmalıdır.

BÖLÜM

9

ÖLÜM YAS

ÖLÜM YAS

Yetişkinler çocukluk dönemini “kimsenin ölmediği bir masal diyarı” olarak düşünmek isterler ve çocuklarını ölüm ve kayıp kavramlarından korumaya çalışırlar. Oysaki çocuklar erken yaşlardan itibaren çocuk kitapları, oyunlar ve filmler aracılığı ile ya da doğrudan deneyimleri ile ölüm ya da çeşitli kayıplarla karşılaşır (Kastenbaum, 2013, Webv, 2003; akt, Apaydın, 2017).

Çocuklar da büyükler gibi çeşitli türden kayıplar yaşayabilirler. Anneleri, babaları, kardeşleri ölebilir ya da boşanma, bakım evine yerleştirilme, evlat edinme gibi nedenler ile sevdikleri kişilerle ilişkilerini yitirebilirler. Çocuklar bu tür kayıpları bir arkadaşları hastalandığında ya da öldüğünde veya sevdikleri kişiler uzak bir yere taşındıklarında da yaşarlar. Bütün bu kayıplar, çocuklarda yas tepkisinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanabilir (Türk Psikologlar Derneği, 2014).

Bebekler ve okula gitme yaşı gelmiş çocuklar arasında ölüm kavramını anlamaları bakımından büyük farklılıklar vardır. Çocuğun ölüm olayını anlayabilmesi için öncelikle biri öldüğünde neler olduğunu belirtmekte kullanılan kavramları anlaması gerekmektedir. İki-iki buçuk yaşındaki çocukların ölümle ilgili fikirleri çok belirsizdir. Buna karşılık, iki yaşından küçük bebekler ise ölümle ilgili herhangi bir kavramı anlayamazlar, anlayabilmek için çok küçüktürler. Çocuklar için ölüm büyüklerden daha farklı bir anlama sahiptir. Okul çağı çocukları ise birinin ölümü durumunda, ölüme, yetişkinler ile benzer biçimlerde anlamlar vermeye başlarlar (Türk Psikologlar Derneği, 2014).

Çocukların ölümü anlayamayacak kadar küçük olduklarını düşünmek, büyükler için genellikle daha kolaydır. Ancak, çocuğun ölümü anlayamamasının nedeni kapasitesinin yetersiz olmasından değil, bununla ilgili deneyimlere sahip olamayacak kadar kısa bir yaşantısı olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuk tam olarak ne olduğunu anladıktan sonra bile, ölen kişinin bulunduğu yere gitme konusunda ısrar edebilir ya da işe giden birinin geri dönmesi gibi, o kişinin de geri dönmesini bekleyebilir. Bunlar sadece çocuğun, ölümü yaşadığı deneyimlerde bir yere oturtma çabası ile ilişkilidir. **Çocuklar, tekrarlayan olaylara alışık olduklarından ölümün bir son olduğunu kavramakta güçlük çekerler. Hayat kendini tekrar ederken, ölen kişinin neden geri gelmediğini anlamak onlar için çok güçtür** (Türk Psikologlar Derneği, 2014).

Çocuklarda ve ergenlerde ölüm ve yas kavramı yetişkinlerde görülenlere benzer niteliktedir. Çocukların ölüm olgusunu anlayabilmesi, ölen birine neler olduğunu anlamlandırmaları ve ölüm gerçeğinin dönüşü olmayan bir süreç olduğunu fark etmeleri ile mümkündür (Dyregrov, 2000). Ölüm ve yas başa gelinceye dek göz ardı edilen ve üzerine konuşulmak istenmeyen bir konudur. Okulda gerçekleşen bir ölüm, okulun tüm paydaşlarını önemli derecede etkilemektedir. Öğrenciler ev dışında günün büyük bir bölümünü okulda geçirirler. Bu nedenle ölüm yas sürecinin okullarda nasıl yürütüldüğü önemlidir.

Çocuklarda Görülen Yas Tepkileri (Apaydın, 2017)

Duygusal Tepkiler	Bilişsel Tepkiler	Fiziksel-Davranışsal Tepkiler	Sosyal Tepkiler
Üzüntü ve Özlem	Kafa Karışıklığı	Uyku ve Yeme Problemleri	Sosyal Geri Çekilme ve Yalıtılmışlık
Öfke	İnkâr	Fiziksel Şikâyetler	Riskli Davranışlar
Suçluluk	Dikkat ve Odaklanmada Güçlük	Regresyon	Aşırı Sorumluluk Üstlenme
Reddetme	Ölüm ile İlgili Kavramlarla Zihnin Sürekli Meşgul Olması	Aşırı Hareketlilik	
Umutsuzluk ve Çaresizlik		Öfke Krizi	
Depresyon		Okul ile İlgili Sorunlar	
Kaygı ve Korku		Madde Kullanımı	
		Kendine Zarar Verme	

ÖLÜM - YAS KRİZE MÜDAHALE KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
1	Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Al	Olay okulda yaşanmışsa; Olay yeri, güvenlik çemberine alınır.		Okul Yönetimi Tüm Öğretmenler	Öğretmen Öğrenci Veli		
		Olay ders saatinde gerçekleşiyse, olayın içeriğine göre gerekli önlemler alınarak öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanır.					
		Bütün öğrencilerin ve personelin fiziki güvenliği sağlanır.					
		İhtiyaca göre 112 aranır. İlgili birimlere (polis ve/veya ambulans) haber verilir.					
2	Okul Psikososyal, Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Çalışmalarını Başlat	İhtiyaç halinde ilkyardım müdahalesi temel ilkyardım becerisi eğitimi olan öğretmenler tarafından yapılır.		Okul Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		Müdahale süresince ekip için bir çalışma ortamı sağlanmalı, zorunlu durumlarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisinde gerekli fiziksel düzenlemeler yapılmalıdır.	
		Daha önceden yapılan görev dağılımına göre gerekli çalışmalar yapılır.					
3	Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yap	Kriz durumu ile ilgili "Bilgi Notu" hazırlanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Rehberlik Araştırma Merkezine yazılı bilgi verilmesi sürecinde 'Bilgi Notu' formu kullanılmalıdır. Yaşanan sürece ilişkin bilgi tek kaynaktan, net ve yorumsuz verilmelidir.	
		Okul Müdürlüğü tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.					
		Rehberlik Araştırma Merkezine bilgi verilir. Okul Ekibi 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu'nu (EK-1) doldurur.					
						İlgili üst yazıda ve bilgi notunda çocuğun adı, cinsiyeti, sınıf/şubesi gibi kişisel bilgilerinin bulunmaması, olaya ilişkin	

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
4	Olay Hakkında Öğretmen, Öğrenci, Personel ve Veli Bilgilendirmesi Yap	Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu'nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		ayrıntılı bilgi verilmemesi gibi 'gizlilik ilkesi' doğrultusunda bilgilendirme yapılmasına özen gösterilmelidir. Kurumlara yapılan yazılı bilgilendirmeler kapalı zarf içinde, gizlidir ibaresi ile mümkünse elden yapılmalıdır.	
		Görevlerini sürdüremeyecek durumda olan, etkilenmişlik düzeyi yüksek öğretmen ve personel belirlenir ve gerekli yardımı almaları sağlanır.				Bilgi Aktarım Formunun yoruma açık olmamasına, anlaşılır, doğru ve net bir biçimde hazırlanmasına dikkat edilmelidir.	
		Bilgi kirliliği olmaması için ekip tarafından öğrencilere, öğretmenlere ve velilere yönelik olarak 'Bilgi Aktarım Formu' hazırlanır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli	Olayla ilgili bilgilendirme yurtlarda ve okulda tüm öğrencilere mümkünse aynı ders saatinde yapılmalı ve olay hakkında basit, net ve doğru bilgi verilmelidir. Henüz bilgi edinilmemiş konular için "Henüz bu konuda bilgi sahibi değiliz; sahip olduğumuz bilgileri sizinle paylaşmaya devam edeceğiz." biçiminde bir açıklama yapılır.	
		Hazırlanan Bilgi Aktarım Formunun içeriği öğretmenlerle paylaşılır, çoğaltılarak öğretmenlere verilir ve sınıflara yapacakları açıklamaları bu formdaki ifadeleri kullanarak yapmaları istenir. Bilgilendirme yüz yüze yapılır. Olay anında okulda bulunmayan öğretmenlere kısa mesaj (SMS) yoluyla bilgi aktarımı sağlanır.				Tüm öğretmenlere sınıflarındaki öğrencilere olay hakkında nasıl bilgi vermeleri gerektiği ve dikkat etmeleri gereken noktalar anlatılır. Veli bilgilendirilmesinden önce ölen öğrencinin ailesine ait telefon numaralarının okul SMS sisteminin den mutlakla çıkarılması sağlanmalıdır.	

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
		'Bilgi Aktarım Formu' kullanılarak veli bilgilendirilmesi yapılır.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen Öğrenci Veli	Okulda planlanan/yürütülen çalışmalarla ilgili medyaya bilgilendirme yapılması gereken durumlarda bu bilgilendirmenin görevlendirilecek tek kişi tarafından yapılması sağlanır. Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olayla ilgili kayıtların başta gizlilik ilkesi olmak üzere etik kurallara uygun bir şekilde tutulmasını ve muhafaza edilmesini sağlar.
5	Olayın İçeriğine Göre Gerekirse Güvenlik Açısından Öğrencilerin Velilerin Gözetiminde Okuldan Ayrılmalarını Sağla	İhtiyaç halinde ulaşabilmeleri için Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinin iletişim bilgileri velilere verilir.		Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci Veli	Velilerine ulaşılmasını öğrenciler olabilir. Öncesinde öğrencinin sorumluluğunu alacak diğer kişilerin iletişim bilgilerine sahip olmak önemlidir.
6	Ölen Öğrencinin Yakın Arkadaşları ya da Etkilenme Düzeyi Yüksek Öğrenciler İçin İlk 24 Saat İçinde Acil Destek Planı Oluştur.	İhtiyaç halinde ulaşabilmeleri için Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinin iletişim bilgileri ilgili öğrencilere verilir. İhtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirme yapılır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci	
7	Tüm Öğretmenlere "Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi" Yap	Öğretmenlerin olayla ilgili paylaşımları alınır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili bilgilendirme yazısı dağıtılır. 'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Ölüm-Yas Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretmene uygulanır.		Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğretmen	

İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
8	İhtiyaç Duyulan Sınıflarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilir.	Öğretmenler Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Öğrenci	
		Travma Sonrası Stres Bozukluğu bilgilendirmesi sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır ve bu bilgi Rehber Öğretmen / Psikolojik Danışman ile paylaşır.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Ölüm-Yas Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen / Psikolojik Danışman ile paylaşır.	İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
9	Velilere Travma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi Yap	Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile ilgili veli bilgilendirme mektubunun dağıtımı sağlanır.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi	Veli	
		Veliler, ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirilir.	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
		'Psikososyal Güçlendirici Destek Programı' Ölüm-Yas Travması Güçlendirici Etkinlikleri Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından veliye uygulanır.	İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi		
10	İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yap	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirilen krize müdahale çalışmalarına Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Çalışma Raporu'nu (EK_3) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.	Okul Yönetimi Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Tüm Öğretmenler	Öğretmen Öğrenci Veli	Olaydan birinci derecede etkilenen ve risk altındaki öğrenciler, öğretmenler ve veliler belirlenerek ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirilmelidir. Ölüm durumunda taziyelerinizi sunmak, cenaze töreninin detaylarını öğrenmek,

Sıra No	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
	Yapılacak Çalışmalar	Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle	
		Okul Psikososyal Koruma Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu'nu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderir.		Okul Yönetimi	Öğretmen	okulun yapabileceklerini ve diğer öğrencilere hangi bilgilerin verileceğini sormak üzere vefat eden öğrencinin ailesi ile iletişime geçilmelidir.
		Bireysel bilgilendirme ve müdahale gerekebileceğinden olay günü okula gelmemiş öğrenciler tespit edilir.		Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi	Öğrenci	Olayın ertesi günü yapılacak sabah töreninde, ölümle ilgili duygular basit ve diğer öğrencilerin duygularını dünyasını dikkate alarak ifade edilmelidir.
		Süreç içerisinde olaydan etkilendiği gözlenen öğrencilere bireysel psikolojik destek hizmeti sağlanır.		Tüm Öğretmenler	Veli	Öğrencilerin ölen arkadaşları için okulun bir bölümünde anma amaçlı köşe oluşturmaya ya da anma töreni yapmalarına izin verilmeli; ancak süreye ve paylaşımların içeriğine dikkat edilmelidir.
		Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda 'gerek duyulan alanlarda' yeniden planlama yapılır.				Paylaşımların içeriği Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman tarafından her gün kontrol edilmeli ve dikkat çeken durumlar için gerekirse gözlem ve bireysel görüşmeler yapılmalıdır.
						Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi sağlanmalıdır.

ÖLÜM-YAS VAKALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi ve Rehberlik Öğretmen/Psikolojik Danışman iş birliği ile ölen öğrencinin yakın arkadaşları ya da etkilene düzeyi yüksek öğrenciler için ilk 24 saat içinde acil destek planı oluşturulmalıdır.
2	Görevlerini sürdüremeyecek durumda olan, etkilene düzeyi yüksek öğretmen ve personel belirlenmeli ve gerekli yardımı almaları sağlanmalıdır.
3	Okulda yaşanan ölüm olayı; bir kişinin ya da grubun bilmeden ya da bilinçli yaptığı bir davranış sonucunda gerçekleşmiş olabilir. Diğer öğrencilerin ya da personelin sorumlulara karşı gösterdiği tepkilerle ikinci bir krizin yaşanmaması amacıyla önlemler alınmalıdır. Durum kolluk kuvvetlerine haber verilmelidir. Taraflı açıklamalardan ve öfkeli söylemlerden uzak durulmalıdır.
4	Gerekirse güvenlik açısından öğrencilerin, velilerinin gözetiminde okuldan ayrılmaları sağlanmalıdır. Velilerine ulaşamayan öğrenciler olabilir. Öncesinde öğrencinin sorumluluğunu alacak diğer kişilerin iletişim bilgilerine sahip olmak önemlidir.
5	Olay günü okula gelmemiş öğrenciler tespit edilmelidir. Bu öğrencilere bireysel bilgilendirme ve müdahale gerekebilir.
6	Bilgi aktarım sürecinde veli bilgilendirilmesinden önce, ölen öğrencinin ailesine ait telefon numaraları okul SMS sisteminden mutlaka çıkarılmalıdır.
7	Gün sonunda yapılan çalışmalar değerlendirilmeli ve gerekli durumlarda yeniden planlama yapılmalıdır.
8	Travma sonrası yapılacak güçlendirme etkinlikleri belirlenirken; okulun sosyo-kültürel durumu, öğrencilerin etkilene düzeyi, öğrencilerin gelişim dönemi özellikleri, özel gereksinim durumları dikkate alınarak etkinlikler seçilmelidir.
9	Öğrencilerin, ölen arkadaşları ya da öğretmenleri için okulun bir bölümünde anma amaçlı köşe oluşturmaya ya da anma töreni yapmasına izin verilmeli; ancak süreye ve paylaşımların içeriğine dikkat edilmelidir.
10	Paylaşımların içeriğinin Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman tarafından her gün kontrol edilmesi sağlanmalı ve dikkat çeken durumlar için gerekirse gözlem ve bireysel görüşmeler yapılmalıdır.
11	Ölen öğrenciye ait sıranın sınıftan çıkarılması veya sırasının diğer sıralarla karma yapılması öğrencilerin onayı ve yardımıyla yapılmalı; öğrencilerin vedalaşmaları sağlanmalıdır.
12	Vefat sonrası öğretmen tarafından aile ziyareti yapılması aile için destekleyicidir.
13	Gün sonunda yapılan çalışmalar değerlendirilmeli ve gerekli durumlarda yeniden planlama yapılmalıdır.

ÖLÜM-YAS VAKALARINDA BİLGİ PAYLAŞIMI YAPILIRKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

1	Bilgi verilmeden önce ölümün ne zaman, nasıl ve nerede olduğuna ilişkin doğru bilgi mevcut olmalıdır.
2	Olayla ilgili bilgilendirme yurtlarda ve okulda tüm öğrencilere mümkünse aynı ders saatinde yapılmalı ve olay hakkında basit, net ve doğru bilgi verilmelidir.
3	Haber açık, doğrudan ve zihinsel hazırlığa olanak tanıyacak biçimde verilmelidir. Örneğin "Sizi üzecek bir haber vereceğim."
4	Verilen bilgiler çocukların yaşına uygun biçimde somut ve gerçek olmalıdır. Bilgi verilirken ölüm doğrudan "öldü ya da vefat etti ifadesi" ile verilir. "Kaybettik, yaşamını yitirdi, aramızdan ayrıldı, melek oldu, gökyüzünde uçuyor, gitti, uyuyor, Allah onu yanına aldı" gibi ifadeler kullanılmamalıdır.
5	Haber ileildikten sonra öğrencilerle birlikte kalınması ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak sağlanması uygundur. Öğretmenin yorum yapmadan ve yargılamadan kendi duygularını paylaşması; öğrencilerin de duygularını paylaşmalarına izin vermesi uygun olur. Nasihatler vermekten, hızlı çözümler önermekten ve "her şey düzelecek, zaman her şeyi halleder vb." gibi ifadelerden kaçınılmalıdır.
6	Öğrencinin bir yakını kaybetmesi durumunda öğretmenin, öğrenciye eve kadar veya ailenin kaldığı yere kadar eşlik etmesi uygundur. Öğrencinin veya ailenin izniyle sınıfın geri kalanı olaydan haberdar edilmelidir.
7	Çocuklar bulundukları gelişim dönemlerinden dolayı ölümden ve olanlardan kendilerini sorumlu tutabilirler; böyle bir durumla karşılaşıldığında, çocuklara gelişen olayların, onların düşündükleri, söyledikleri ya da yaptıklarından kaynaklanmadığı vurgulanmalı ve bu noktayı anladıklarından emin olunmalıdır.
8	Çocuklar konuyla ilgili aynı soruları tekrar tekrar sorabilir. Çocukların ölüm ve kayıpla ilgili somut fakat eksik bir anlayışları olduğundan, sordukları sorulara somut cevaplar verilmesi oldukça önemlidir.

BÖLÜM

10

KRİZ SONRASI

KRİZ SONRASI

1. Durum değerlendirme toplantısı yapılır. Okulda yapılacak çalışmalar planlanır.

Süreçle ilgili bilgiler paylaşılır.

Sınıf ve okul ortamında yapılan gözlemlere dayanılarak desteğe ihtiyacı olduğu düşünülen öğrenciler belirlenerek Rehberlik ve Psikolojik Danışma servisine yönlendirilir.

İhtiyaçlar ve yapılacak çalışmalar belirlenir. Bu çalışmalara ilişkin destek ihtiyacı varsa ilgili kurum ve kuruluşlarla irtibata geçilir.

Okulda yapılabilecek travma sonrası psikososyal güçlendirme ve iyileştirme çalışmaları planlanır.

İhtiyaç duyulan yönlendirmeler uzmana ya da hastaneye, adli makamlara ve sosyal hizmetlere yapılır.

2. İzleme ve değerlendirme çalışmaları yapılır.

Değerlendirme sürecinde alınan kararlar gözden geçirilir.

Yönlendirme yapıldıysa takibi yapılır.

Normalleşme sürecinin takibi yapılır.

3. Gerçekleştirilen çalışmaların takibi yapılır.

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi travma/kriz durumlarına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda gerekli izleme ve değerlendirmeyi yapar, "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri İzleme Formu"nu (EK-4) doldurarak okul müdürlüğü aracılığıyla İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderir.

KRİZ SONRASI İZLEME VE DEĞERLENDİRME KONTROL LİSTESİ

Sıra No	Yapılacak Çalışmalar	İşleyiş			Kim		Öneri ve Açıklamalar
		Uygulamalar	Yapıldı + Yapılmadı -	Sorumlular	Hedef Kitle		
1	Okulda Yaşanan Kriz Sonrasında Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi İzleme Değerlendirme Toplantısını Yap	Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi toplandı.		Okul			
		Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi kriz sonrası değerlendirme yaptı.		Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi			
		Yapılan değerlendirmeler tutanak haline getirildi.					
		Bilgilendirme ihtiyacı değerlendirildi.					
2	Yapılan Değerlendirme Sonucunda Yapılması Gerekenleri Belirle	Normalleştirme sürecine ilişkin sürdürülmesi gereken çalışmalar varsa planlandı.		Okul	Öğretmenler Veli Öğrenciler Okul Personeli		
		İhtiyaç duyulan yönlendirmeler yapıldı (Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine, Psikolojik Destek Amaçlı; Hastaneye/Uzman, Adli Makamlara, Sosyal Hizmetlere).		Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi			
		Yapılan izleme ve değerlendirme çalışmalar sonucunda İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibine bilgi verildi.					
		İhtiyaç halinde İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden destek istendi.					
3	İzleme ve Değerlendirme Çalışmalarını Yap	Değerlendirme sürecinde alınan kararlar gözden geçirildi.		Okul	Öğretmenler Veli Öğrenciler Okul Personeli		
		Yönlendirme yapıldıysa takibi yapıldı.		Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi			
		Normalleşme sürecinin takibi yapıldı.					

İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE EKİBİ MÜDAHALE VE DESTEK SÜRECİNDE YER ALMIŞSA; AYNI KONTROL LİSTESİNİ KENDİ ÇALIŞMALARINA UYARLAYARAK KULLANABİLİR.

ÖĞRETMENLERE ÖNERİLER

Çocuklara Yönelik Çalışmalarda:

Öğrencilerle, yaşanan olayın etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapılırken;

a. Kendilerinde veya arkadaşlarında görülebilecek tepkiler hakkında bilgi verilir.

b. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine izin verilir: Öğretmenler, öğrencilerin duygularını sözel olarak, yazarak veya çizerek ifade etmelerine imkan sağlar. Bu tür etkinlikleri başlatmak için, örneğin bir kayıp durumunda aşağıdakilere benzer sorular sorulabilir;

i. Haberi duyduğunuzda ne hissettiniz?

ii. Şu anda neler hissediyorsunuz?

iii. Kaybettiğiniz arkadaşınızın (öğretmeninizin) ailesinden biri olsaydınız ne yapılmasını isterdiniz?

iv. Daha önce benzer bir durum yaşayanlar nasıl başa çıktıklarını bizimle paylaşabilirler mi?

v. Bu üzücü olayı atlattık konusunda birbirinize nasıl destek ya da yardımcı olabilirsiniz?

Grup tartışmaları sırasında öğrencilerin olumlu ya da olumsuz duygu ve düşüncelerini açıklamaları desteklenmeli, "Böyle düşünmemelisin", "güçlü olmalısın" gibi ifadeler **kullanılmamalı**, "herkes, daima, asla" gibi **genellemelerden kaçınılmalıdır**.

c. Öğrencilere gelişimsel düzeylerine göre açıklamalar yapılmalıdır. Karmaşık ve detaylı açıklamalar yerine, zihinlerini karıştırmayacak sade ve doğrudan açıklamalar yapmak uygun olacaktır. Her öğrencinin duyguları ve tepkileri farklı olabilir. Bu nedenle bu farklı tepkilerin doğal olarak kabul edilmesi gerekir. Ancak bu tepkilerin yoğunluğu ve süresine dikkat edilerek psikolojik yardıma ihtiyacı olanlar belirlenmelidir.

d. Küçük yaştakilere yapılan açıklamalarda genellemelere yol açabilecek ifadelerden kaçınılmalıdır. Örneğin bir yakın kaybı söz konusu ise; "Hastaneye kaldırıldı, öldü", "hastalandı öldü " gibi ifadeler hastaneye gitmenin ya da hastalanmanın ölümle sonuçlanacağı gibi bir inancın oluşmasına yol açabilir.

e. Herkesin zorlu yaşam olaylarıyla karşılaşabileceği, bu durumlar karşısında gösterilen tepkilerin normal olduğu, bu süreçte yalnız olmadıkları ve arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve yakınlarından her zaman destek alabilecekleri bilgisi öğrencilere verilir.

Velilere Yönelik Bilgilendirmelerde:

Zorlu yaşam olayları karşısında gösterilen tepkiler hakkında bilgi verilir.

Çocuklara destek olurken aşağıdaki hususlara dikkat etmeleri önerilir:

- Çocuğunuzla olay hakkında konuşun. Sorduğu sorulara, anlayabileceği düzeyde, sade ve doğrudan açıklamalarla cevap verin.
- Duygularını ifade etmesine, üzüntüsünü yaşamasına, endişelerini dile getirmesine izin verin.
- Çocuğunuzun, bir süre sonra duygularının normale döneceğine ve günlük yaşamının eskisi gibi devam edeceğine inanmasını sağlayın. Bu inancını sıklıkla pekiştirin.
- Çocuğunuza sarılın, onu kucaklayın. Buna her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyacaktır.
- Çocuğunuzla birlikte olmak için daha fazla zaman ayırın.
- Fiziksel etkinlik gerektiren oyunlara yöneltin, çünkü fiziksel etkinlik ve oyun gerilim ve kaygıyı azaltacaktır.
- Çocuğunuzun öğretmeni ile iletişime geçin; olay sonrası sınıfta yaşayabileceği problemlerin çözümünde işbirliği önerin.
- Okulun rehber öğretmeni/psikolojik danışmanı ile konuşarak çocukların zorlu yaşam olayları karşısında gösterebileceği tepkileri hakkında daha fazla bilgi alın.

BÖLÜM

11

EKLER

Ek-1**PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HİZMETLERİ GÖZLEM FORMU**

Okul				
Tarih				
Yönetici Sayısı				
Öğretmen Sayısı				
Öğrenci Sayısı				
Çalışma Yapılması Planlanan Kişi Sayısı	Öğrenci	Öğretmen	Veli	Diğer
Eğitim Öğretim Başlama- Bitiş Saatleri				
Toplantı Salonu	() Evet () Hayır	Kapasite		
Bireysel Görüşmeye Uygun, Kullanılabilecek Oda Sayısı				
Grupla Görüşmeye Uygun, Kullanılabilecek Oda Sayısı				

TRAVMA/ KRİZ DURUMU

() Kaza	() İntihar
() Şiddet	() İstismar
() İhmal	() Doğal Afet
() Ölüm	() Göç
() Terör	() Diğer

TRAVMA/ KRİZ DURUMU (ayrıntıları ile açıklanacaktır)

--

TRAVMA/ KRİZ DURUMU MEYDANA GELDİĞİ ANDAN İTİBAREN YAPILAN ÇALIŞMALAR

TRAVMA/ KRİZ DURUMUNDAN ETKİLENEN KİŞİLERİN BİLGİLERİ

Bireysel olarak çalışılması gereken kişiler öncelik sırasına göre yazılacaktır. Gerektiğinde bu bireyler grup çalışmasına da dahil edilebilir.

Sıra	Adı Soyadı	Unvanı (Öğretmen, öğrenci, veli, diğer personel vb. şeklinde doldurulmalıdır)	Etkilenme Durumu

TRAVMA/ KRİZ DURUMUNDAN ETKİLENEN GRUPLARIN BİLGİLERİ

(Etkilenme durumuna göre öncelikli olarak çalışılması gereken grup sırasına göre doldurulmalıdır)

SIRA	ÇALIŞMA GRUBU (Öğretmen, öğrenci, veli, diğer)	ETKİLENME DURUMU	Kişi Sayısı

BİLGİ ALINAN KİŞİLERİN İLETİŞİM BİLGİLERİ

Sıra	Adı Soyadı	Görevi	Cep Tel	Elektronik Posta

OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE EKİBİNİN YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

--

ÖNCELİKLİ YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

Sıra	Adı Soyadı	Kurumu	Cep Tel	E- Posta

Ek-2**PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HİZMETLERİ
DESTEK TALEP FORMU**

(Kriz e müdahaleyi yapan psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale ekibi tarafından desteğe ihtiyaç duyulduğunda doldurularak il/ilçe psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale ekibine iletilecektir.)

Okul/İlçe Adı				
Adres/ Telefon				
Öğrenci Sayısı				
Şube Sayısı				
Öğretmen Sayısı				
Okul Müdürünün Adı-Soyadı/ Cep Telefonu				
Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmenin Adı-Soyadı/Cep Telefonu				
Travmaya/Krize Yol Açan Olayla İlgili Bilgi (Yeri, Saati, Tarihi, Nasıl Geliştiği)				
Okul/ilçe ekibinin destek isteme nedeni (Okul/ilçe ekibinin olaydan etkilenmiş olması, personel kapasitesinin yetersiz olması vb.)				
Risk altında olduğu düşünülen Kişi Sayısı	Öğrenci	Öğretmen	Veli	Diğer
Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Tarafından Yapılan Çalışmalar	(☐) İlk yardım müdahalesinin yapılması (☐) Güvenlik önlemlerinin alınması (☐) Sağlık ve güvenlik ekipleriyle iletişime geçilmesi (☐) İl/İlçe MEM' e bilgi verilmesi (☐) Görev dağılımının yapılması (☐) Öğretmenlerin bilgilendirilmesi (☐) Öğrencilerin bilgilendirilmesi (☐) Velilerin bilgilendirilmesi			

	() Yardımcı personelin bilgilendirilmesi
	Psikososyal destek programının uygulanması () Öğrenci oturumu () Öğretmen oturumu () Veli oturumu () Bireysel çalışmaların yapılması () Grup çalışmalarının yapılması () Diğer.....
İşbirliği Yapılan Kurumlar	
İl/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden Yapılması Talep Edilen Çalışmalar	Psikososyal destek programlarından () Öğrenci oturumu () Öğretmen oturumu () Veli oturumu () Bireysel çalışmalar () Grup çalışmaları () Öğrenci bilgilendirme/eğitim çalışmaları () Öğretmen bilgilendirme/eğitim çalışmaları () Veli bilgilendirme/eğitim çalışmaları () Yardımcı personel bilgilendirme/eğitim çalışmaları () Diğer.....

.... / / 20.....

OKUL/KURUM MÜDÜRÜ

Ek-3**PSİKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HİZMETLERİ
ÇALIŞMA RAPORU**

(İl/İlçe/Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından müdahale süresine göre günlük, haftalık, aylık periyotlarda doldurulacaktır.)

Okulun Adı		
Olay		
Çalışma Yapılan Tarihler		
Çalışmayı Yapan Ekip Üyeleri		
Yapılan Çalışmalar (Psikososyal Destek Programı)	Uygulanan Etkinlik/Oturum	Uygulanan Kişi/Grup
Yapılan Diğer Çalışmalar		
Yapılan Çalışmaya Katılan Kişi Sayısı	() Öğrenci () Öğretmen () Veli () Yardımcı Personeli .. () Diğer...	
Görüş ve Öneriler		
İzleme İçin Planlanan Çalışmalar		

.... / / 20.....

İmza

İmza

İmza

İmza

İmza

(Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından imzalanacak)

Ek-4**PSIKOSOSYAL KORUMA, ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE HİZMETLERİ
İZLEME FORMU**

(Okul/İlçe/İl Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından doldurularak bir örneği İl/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi'ne iletilecektir.)

Okulun/İlçenin Adı	
Olayın Gerçekleştiği Tarih	
Olayın özeti	
Müdahale Çalışmalarının Tamamlandığı Tarih	
İzleme sürecinde yapılan çalışmalar	
Alınan tedbirlerin sonucuna ilişkin bilgiler (Devamsızlık, okula uyum, akademik başarı, sosyal uyum, sosyal destek kaynakları vb. durumlar açıklanacaktır.)	
Psikososyal destek hizmetleri kapsamında işbirliği yapılan kurum ve kuruluşlar ile kurum ve kuruluşların görüş/önerileri	

.... / /20.....

İmza

İmza

İmza

İmza

İmza

(Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından imzalanacak)

Ek-5

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ NOTU**

T.C.
..... KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ

KİME*	
OLAY ÖZETİ**	
AÇIKLAMA***	

*İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibine

**Bilgi aktarım formunda kullanılan “sınırlı” ifade aynen yazılarak İlçe MEM kriz ekibine gönderilir.

***Olayla ilgili yapılanlar özetlenir. İlçe Kriz Ekibi desteği gerekiyorsa belirtilir.

Ek-6

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

T.C.
..... KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ

(Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.)

..... tarihinde, saat’da,(yer)’de
.....
.....
.....
.....(olay) meydana gelmiştir.

Olayla ilgili :

- 1.** Okulda Alınan Önlemler:
- 2.** İşbirliği Yapılan Kurumlar:
- 3.** Şu Anki Durum:

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz.” *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

....../...../20...

Müdür (imza)

Ek-6/a

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (DOĞAL AFET)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00’da, aşırı yağmur yağışı sonucu okulumuzun bahçesinden gelen sel okul girişini iptal etmiştir. Öğrencilerimiz üst katlara alınarak güvenlikleri sağlanmış, “112 Acil Çağrı Merkezi” aranarak gerekli bildirimde bulunulmuştur.

Yağmurun dinmesi ile öğrencilerimiz arka kapıdan tahliye edilerek velilerine teslim edilmiş ya da servislere bindirilmiştir. Şu an ulaşamadığımız bir veli ve okulda kalan bir öğrenci yoktur.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Ek-6/b

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (SALGIN HASTALIK)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, okulumuzun bir sınıfında 8 öğrencide yüksek ateş ve öksürük gözlemlenmiş olup velileri bilgilendirilmiş; İlçe MEM, İlçe Sağlık Müdürlüğü, Toplum Sağlığı Merkezine girişimde bulunulmuştur.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Ek-6/c

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (GÖÇ)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00’da, okulumuza göçle gelen çeşitli sınıflar düzeyinde 20 öğrenci kaydı alınmıştır. Öğrenciler sınıflarına yerleştirilmeden önce ilgili sınıfın öğrencileri gelen arkadaşları ile ilgili bilgilendirilmiş ve sınıf içi uyum çalışmaları planlanmıştır.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Ek-6/d

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU (TERÖR)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00’da, okulumuzun bulunduğu sokakta bir patlama meydana gelmiştir. Okulumuzda yüksek ses nedeniyle kırılan camlar vardır. Bir öğretmenimiz cam kırıklarından dolayı hafif yaralanmıştır. “112 Acil Çağrı Merkezi” aranarak gerekli müdahale yapılmıştır. Öğretmenimizin hastanede tedavisi devam etmekte olup sağlık durumu iyidir.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Ek-6/e

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (CİNSEL İSTİSMAR)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00’da, okulumuzun öğrenci tuvaletinde bir öğrencimiz başka bir öğrenci tarafından cinsel istismara uğradığını bildirmiştir. İlgili öğrencilerin aileleri ile görüşme yapılmış ve okulumuz bölgesindeki polis karakoluna yasal bildirimde bulunulmuştur.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen, veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Cinsel İstismar vakalarında eğer olay okul genelinde duyulmadıysa bununla ilgili herhangi bir bilgilendirme çalışması yapılmamalı ve gizlilik sağlanarak yasal süreç tamamlanmalıdır.

Bilgilendirme yapılmasının gerekli olduğu durumlarda ise kişinin mahremiyetinin korunması açısından olaydan haberdar olanlar doğru tespit edilmeli ve “Bilgi Aktarım Formu”nun paylaşılacağı kişiler, sınıflar, gruplar bu doğrultuda belirlenmelidir.

Ek-6/f

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (TAMAMLANMIŞ İNTİHAR)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz/ Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 16.00’da, bir öğrencimizin evinin balkonundan atlayarak yaşamına son verdiği bilgisi edinilmiştir. Öğrencimize Allah’tan rahmet ve okul camiamıza başsağlığı diliyoruz.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

Ek-6/g

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (İNTİHAR GİRİŞİMİ)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU**

Sayın Velilerimiz/ Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00'da, okulumuzun spor salonu soyunma odasında bir öğrencimiz intihar girişiminde bulunmuştur. 112 acil çağrı merkezi aranarak gerekli müdahale yapılmıştır. Öğrencimizin hastanede tedavisi devam etmekte olup sağlık durumu iyidir.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

.... / /20....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

**OKUL PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ
BİLGİ AKTARIMI FORMU ÖRNEĞİ (ÖLÜM-YAS)**

**T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
..... MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayın Velilerimiz / Sevgili Öğrencilerimiz

02.01.2020 tarihinde, saat 10.00’da, okulumuzun bahçesinde beden eğitimi dersinde futbol maçı yaparken bir öğrencimiz kalp krizi geçirmiş, 112 acil çağrı merkezi aranarak gerekli müdahale yapılmasına rağmen hayatını kaybetmiştir. Öğrencimizin ailesine ve okul camiamıza başsağlığı diliyoruz.

“Olayla ilgili yeni bilgiler okul idaresi tarafından sizlere aktarılacaktır. Psikolojik destek ihtiyacınız olduğunda okulumuzun Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisine her zaman başvurabilirsiniz”. *(Bu kısımda, okulun özelliğine göre ortaya çıkacak bilgi ve yardım ihtiyacının karşılanması için görevlendirilen kişi/kişilerin isimleri yer alır.)*

....//20.....

Müdür (imza)

NOT: *Okul Psikososyal Koruma Önleme Ve Krize Müdahale Ekibi tarafından hazırlanarak, yaşanan olaya ilişkin öğrenci, öğretmen veli ve diğer kişileri, olay hakkında bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak açıklamalarda, bu durumdan etkilenen kişi ya da kişilerin adı, soyadı, yaşı, sınıfı, cinsiyeti vb. ile ilgili bilgiler kesinlikle verilmeyecektir.*

**ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ**

**TAMAMLANMIŞ İNTİHAR VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI İÇERİĞİ ÖRNEĞİ**

Değerli Öğretmenler, bugün burada bulunmamızın nedeni okulumuz öğrencilerinden’nın hayatını kaybetmiş olmasıdır. Öncelikle hepimizin başı sağolsun.

(Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmışsa 1. açıklama, yasal süreç devam ediyorsa 2. açıklama ile devam edilir.)

1. Açıklama

Olayla ilgili yasal sürecin sonuçlanması durumunda;

Yaşanan olayla ilgili öncelikle bir bilgilendirme yapmamız gerekiyor. Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmıştır ve ölüm şeklinin intihar olduğu yönünde resmi bir açıklama yapılmıştır. Sürece ilişkin edinilen yeni bilgiler okul yönetimi tarafından sizlerle paylaşılacaktır.

2. Açıklama

Olayla ilgili yasal sürecin devam etmesi durumunda;

Yaşanan olayla ilgili öncelikle bir bilgilendirme yapmamız gerekiyor. Olayla ilgili yasal süreç başlamıştır. Olayın bizlere ilk yansıması ‘intihar’ şeklinde olsa da olayın nasıl gerçekleştiği araştırılmaktadır. Olayla ilgili devam eden soruşturmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi ve bilgi kirliliğinin önlenmesi amaçlarıyla ‘intihar’ kavramının kullanılmaması; olayın bir intihar olarak değil, bir kayıp/vefat olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Sürece ilişkin edinilen yeni bilgiler okul yönetimi tarafından sizlerle paylaşılacaktır.

(Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni yok ise İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından gerekli desteğin sağlanacağı ve ihtiyaç durumlarında Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nden de destek alınabileceği bilgisi verilir.)

Her birimizin yaşamında kayıplar olabilir. Birini kaybediyor olmak birtakım duyguları hissetmemize yol açar. Bu kayıplarla baş etme becerilerimiz farklı farklıdır. Bugün burada toplanmış olmamız da bu gibi durumlarda bizlere destek sağlayacaktır.

(Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni var ise süreç aşağıdaki gibi devam ettirilir:

Olayı nasıl duydukları, ne yaptıkları, ne hissettikleri ve şimdi ne düşündükleri sorularının ardından “Bu olaya ilişkin duygularını paylaşmak isteyen var mı?” sorusu yöneltilir. Duygu paylaşımları alındıktan sonra bu gibi ölümle sonuçlanan travmatik yaşantılar sonrasında paylaşılan/hissedilen duyguların ‘normal’ olduğu belirtilir.)

Öğrencilerimizin bir kısmı **(öğrencilerin haberdar olma durumuna göre bir kısmı/tamamı vb. şeklinde düzenlenebilir)** bu durumdan haberdar olabilir; ancak önemli olan her birinin yaşanan olayla ilgili bizlerden doğru bilgiyi almasıdır. Bu nedenle Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olarak sizlere, öğrencilerimize ve velilerimize yönelik bir ‘Bilgi Aktarım Formu’ hazırladık. Bu bilgi aktarım formunda yaşanan olaya ilişkin öğrencilerimizin ve velilerimizin bilmesi gereken bilgilerin doğru bir şekilde yer almasına dikkat ettik. Sizlerden sınıflarınızda bu formu okumanızı ve konu ile ilgili konuşmalarınızda sadece bu formda yer alan ifadeleri kullanmanızı rica ediyoruz. Yaşanan olayda ölüm şeklinin bazı öğrencilerimiz için özendirici yön taşıması ihtimali nedeniyle ölümü yüceltecek herhangi bir kavram kullanmamaya özen göstermemiz önemlidir.

Sınıflarda konu ile ilgili konuşmalar sırasında öğrencilerin ‘intihar’ olgusu ile ilgili konuşmaları ve/veya soruları ile karşılaşabilirsiniz. Bu durumlarda; intiharı öven, romantize eden ya da yargılayan, başkalarını suçlayan ya da sorgulayan ifadeler kullanmaktan kaçınılması gerekir.

Özel bir anma yapılması durumunda bu şekilde bir yaklaşımın, bazı öğrencilere sempatik gelebileceği durumu gözetilerek okul tarafından çevrimiçi ya da sınıf ortamında bir anma yapılmaması ve bir anma köşesi düzenlenmemesi önerilmektedir.

Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, kaybettiğimiz öğrencinin yakın arkadaşları, kendi yaşantılarında, ailelerinde intihar ederek ölmüş ve/veya intihar girişimi öyküsü olan bireyler bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilenme düzeyi yüksek olan öğrencilerimizi risk grubunda olarak belirledik. Risk grubunda olabileceği düşünülen öğrencilerimizin gözlemlenmesi ile ilgili sınıf/şube rehber öğretmenlerimize ve ilgili branş

öğretmenlerimize Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni tarafından gizlilik ilkesi çerçevesinde bilgilendirmeler yapılacaktır. Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme; bunun yanı sıra ihtiyaç görülmesi durumunda yönlendirmeler yapılacaktır. Risk grubunda değerlendirilen öğrencilerin izlenmesi ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesi olası riskleri azaltabilir/ önleyebilir. İntiharların çoğunda sözel ya da davranışsal bir takım uyarı işaretleri verilmektedir. Bu nedenle sizlere bir bilgilendirme metni dağıtmaktayız. Bu metinde yer alan maddeler öğrencilerin izlenmesi ve hangi durumlarda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçebileceğiniz konularında size yardımcı olacaktır (**Okul Temelli Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının İntihar Bölümünden “İntihara İlişkin Uyarı Belirtileri” ve “İntihar Girişimi/Düşüncesi Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar” kısmı çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılır).

Uygun düşmeyecek paylaşımların önüne geçilmesi ve kaybı olan ailenin incitilmemesi adına, ölen öğrencinin velisi okulun/sınıfın mesajlaşma grubundan çıkarılmalı ve diğer velilerin bilgilendirilmesi bu şekilde yapılmalıdır.

Okul olarak ailenin uygun görmesi durumunda taziye ziyareti yapılması planlanmaktadır, bu konuda sizlere bilgilendirme yapılacaktır.

Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından (Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni olmaması durumunda bu çalışmalar İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından yapılacaktır) ilgili öğrencilerimizle/sınıflarımızla, velilerimizle ve sizlerle ‘Travmayla Başetme Becerileri’ne yönelik bazı çalışmalar ihtiyaca göre yapılabilir.

Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmamız oldukça önemlidir. Sınıflara yönelik bilgilendirme çalışmalarının planlanmasında, sınıfa ilk giren öğretmen kendisine verilen ‘Bilgi Aktarım Formu’nu okur. Bilgi Aktarım Formu’nun paylaşıldığı ders saatinden sonra derse giren öğretmenler ise öğrencilerden konu ile ilgili sorular gelmesi durumunda sizlere az önce anlatılan bilgiler çerçevesinde yanıtlar vermeli ve mümkün olan en hızlı biçimde normal ders işleyişine geçmelidir. (Bu noktada Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından mümkünse

aynı gün içerisinde okulun yapısı, olayın içeriği, etkisi, öğrencilerin genel durumları, olaydan etkilenme düzeyleri vb. faktörler göz önünde bulundurularak ve sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesi önceliklendirilerek derslere hangi saatte/ nasıl geçileceği öğretmenlerle konuşulur.)

Sormak ya da eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Soruların cevaplanmasının ardından toplantı sonlandırılır.

ÖNEMLİ NOT!

Okul temelli gerçekleştirilen Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale hizmetleri kapsamında tamamlanmış intihar, intihar girişimi vakalarında yol gösterici olması amacıyla örnek toplantı içerikleri hazırlanmıştır.

Toplantı içeriklerinin hazırlanmasında okullarda karşılaşılan kimi kriz durumlarında ne yapabileceğimize ilişkin yol gösterici/destekleyici olmak önceliğimizin yanı sıra her olayın kendine özel olduğunu hatırlatmak ve vurgulamak bizim için temel noktalardan biridir.

Yaşanan olayın içeriği, zamanı, hangi okul kademesinde yaşandığı, olay sonrasında çalışılacak çocukların yaş düzeyleri ve gelişim dönemi özellikleri gibi birçok faktör yapılacak çalışmaların içeriğini doğrudan etkileyecektir.

Bu bakış açısı doğrultusunda; Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin karşılaşılan vakalarda hazırlanan toplantı içeriklerini gerekli eklemeleri, çıkarmaları ve değişiklikleri yaparak düzenlemeleri uygun olacaktır.

ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

TAMAMLANMIŞ İNTİHAR VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI TUTANAĞI ÖRNEĞİ

Psikososyal koruma önleme ve krize müdahale hizmetleri kapsamında tamamlanmış bir intihar vakası sonrası Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından toplantı düzenlenmiştir. (İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden destek talep edilmesi durumunda görevlendirilen üyeler tarafından okula gidilerek, Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi üyelerinden; olaya, gelişmelere, okulun neler yaptığına, öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin psikolojik durumu ve tepkilerine dair mevcut bilgiler alınmalıdır.)

Olay sonrasında okulun yapması gereken resmi işlemler hakkında “Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi” (Nisan 2019) kapsamında gerekli bilgiler verilmiştir.

Bu kapsamda yapılması gerekenler :

- Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından;
 - ✓ Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu (EK-1) ‘nun doldurulması (Personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında; Destek Talep Formu (EK-2)’nin doldurularak İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibine gönderilmesi (*Destek ihtiyacının ortaya çıkmadığı durumlarda bu formun doldurulmasına gerek yoktur.*))
 - ✓ Yapılan çalışmalar sonucunda da Çalışma Raporu (EK-3)’nin hazırlanması
- Öğrencilerin olası bir travma yaşamasını veya zarar verici tepkilerini önlemeye (olayı en güvenli şekilde anlamlandırmalarına, duygusal dinginliğe ulaşmalarına, fiziksel güvenliklerinin sağlanmasına) yönelik olarak alt maddelerde belirtilen çalışmaların yapılması sağlanmıştır. Bunlar:
 - ✓ Risk grubuna giren (Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, intihar eden öğrencinin yakın arkadaşları, kendi yaşantısında, ailesinde intihar ederek ölmüş ve/veya intihar girişimi öyküsü olan bireyler bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilenme düzeyi yüksek olan

öğrenciler risk grubunda değerlendirilebilir) ve/veya yaşanan üzücü olaydan doğrudan etkilenebilecek öğrencilerin tespit edilmesi

- ✓ Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme yapılması

Öğretmenlere yönelik okul müdürlüğü tarafından planlanan çevrimiçi/yüzyüze (mevcut koşullara göre) paylaşım ve bilgilendirme toplantısı (İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinden destek talep edilmesi durumunda görevlendirilen üyeler ile birlikte) gerçekleştirilmiştir.

Bu toplantıda, paylaşılan bilgilerin içeriği aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır:

- Baş sağlığı dilenmesi,
- **(Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmışsa 1. açıklama, yasal süreç devam ediyorsa 2. açıklama ile devam edilir.)**

1. Açıklama- Olayla ilgili yasal sürecin sonuçlanması durumunda;

Olayın 'intihar' olduğu şeklinde resmi bir açıklama yapılması durumunda, olayın bir 'intihar' olarak ifade edilmesi, öğrenciye yönelik etik sorumluluklarımız nedeniyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına özen gösterilmesi ve sürece ilişkin edinilen yeni bilgilerin okul yönetimi tarafından paylaşılacağı bilgilerinin verilmesi,

2. Açıklama- Olayla ilgili yasal sürecin devam etmesi durumunda;

Olayla ilgili yasal sürecin devam ettiği ve olayın nasıl gerçekleştiğine ilişkin resmi bir açıklamanın henüz yapılmaması durumunda, devam eden soruşturmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi ve bilgi kirliliğinin önlenmesi amaçlarıyla 'intihar' kavramının kullanılmaması; olayın bir kayıp/vefat olarak ifade edilmesi, öğrenciye yönelik etik ve hukuki sorumluluklarımız nedeniyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına özen gösterilmesi ve sürece ilişkin edinilen yeni bilgilerin okul yönetimi tarafından paylaşılacağı bilgilerinin verilmesi,

- Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni var ise yaşanan olaya dair öğretmenlerin duygularını paylaşmalarının sağlanması,
- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretmenlere, öğrencilere ve velilere yönelik hazırlanan 'Bilgi Aktarım Formu'nun paylaşılması,
- Öğretmenlerin öğrencileriyle konu ile ilgili konuşmalarında; ölüm şeklinin özendirici yön taşıması ihtimali nedeniyle, vefat eden öğrencinin kahramanlaştırılmaması, ölümü yüceltecek herhangi bir kavram kullanmamaya özen gösterilmesi,

- Özel bir anma yapılması durumunda bu şekilde bir yaklaşımın, bazı öğrencilere sempatik gelebileceği durumu gözetilerek okul tarafından çevrimiçi ya da sınıf ortamında bir anma yapılmamasının ve bir anma köşesi hazırlanmaması,
- Öğrencilerin 'intihar' olgusu ile ilgili konuşmaları ve/veya soruları ile karşılaşılması durumlarında; intiharı öven, romantize eden ya da yargılayan, başkalarını suçlayan ya da sorgulayan ifadeler kullanmaktan kaçınılması,
- Olayla ilgili sebep-sonuç ilişkisine dair yorumların öğretmenler tarafından olduğu gibi öğrenciler tarafından da yapılmamasının sağlanması; öğrencilerin konu ile ilgili paylaşımlarında bu sınırın vurgulanması,
- Olay özelinde belirlenen kriterler doğrultusunda 'risk grubunda değerlendirilen' öğrencilerin izlenmesinin ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesinin olası riskleri azaltılabileceğinin/önleyebileceğinin ifade edilmesi,
- **Okul Temelli Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının İntihar Bölümünden "İntihara İlişkin Uyarı Belirtileri" ve "İntihar Girişimi/Düşüncesi Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar" metninin çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılması,
- Ölen öğrencinin velisinin sınıfın/okulun mesajlaşma grubundan çıkarılması ve diğer velilerin bilgilendirilmesinin bu şekilde yapılmasının gerektiği,
- Okul olarak ailenin uygun görmesi durumunda taziye ziyareti yapılmasının planlandığı, bu konuda bilgilendirme yapılacağı,
- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından ilgili öğrencilere, velilere ve öğretmenlere yönelik 'Travmayla Başetme Becerileri' konulu çalışmaların ihtiyaca göre yapılabileceği bilgisinin verilmesi,
- Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmanın oldukça önemli olduğunun vurgulanması,
- Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesinin gerektiği,
- Soru ve önerilerin alınmasının ardından toplantının sonlandırılması.

ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

İNTİHAR GİRİŞİMİ VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI İÇERİĞİ ÖRNEĞİ

Değerli Öğretmenler, bugün burada bulunmamızın nedeni bir öğrencimizin intihar girişiminde bulunmuş olmasıdır. Hepimize geçmiş olsun.

(Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmışsa 1. açıklama, yasal süreç devam ediyorsa 2. açıklama ile devam edilir.)

3. Açıklama

Olayla ilgili yasal sürecin sonuçlanması durumunda;

Yaşanan olayla ilgili öncelikle bir bilgilendirme yapmamız gerekiyor. Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmıştır ve olayın bir intihar girişimi olduğu yönünde resmi bir açıklama yapılmıştır. İntihar girişiminde bulunan öğrenciye yönelik etik ve hukuki sorumluluklarımız nedenleriyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına (olayın nerede, nasıl, ne zaman olduğu vb.) özen gösterilmelidir. Sürece ilişkin edinilen yeni bilgiler okul yönetimi tarafından sizlerle paylaşılacaktır.

4. Açıklama

Olayla ilgili yasal sürecin devam etmesi durumunda;

Yaşanan olayla ilgili öncelikle bir bilgilendirme yapmamız gerekiyor. Olayla ilgili yasal süreç başlamıştır. Devam eden soruşturmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi, bilgi kirliliğinin önlenmesi amaçlarıyla ‘intihar girişimi’ ifadesi kullanılmamalıdır. Öğrenciye yönelik etik ve hukuki sorumluluklarımız nedenleriyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına (olayın nerede, nasıl, ne zaman olduğu vb.) özen gösterilmelidir. Sürece ilişkin edinilen yeni bilgiler okul yönetimi tarafından sizlerle paylaşılacaktır.

(Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni yok ise İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından gerekli desteğin sağlanacağı ve ihtiyaç durumlarında Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nden de destek alınabileceği bilgisi verilir.)

Öğrencilerimizin bir kısmı (**öğrencilerin haberdar olma durumuna göre bir kısmı/tamamı vb. şeklinde düzenlenebilir**) bu durumdan haberdar olabilir; ancak önemli olan her birinin yaşanan olayla ilgili bizlerden doğru bilgiyi almasıdır. Bu nedenle Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olarak sizlere, öğrencilerimize ve velilerimize yönelik bir 'Bilgi Aktarım Formu' hazırladık. Bu bilgi aktarım formunda yaşanan olaya ilişkin öğrencilerimizin ve velilerimizin bilmesi gereken bilgilerin doğru bir şekilde yer almasına dikkat ettik. Sizlerden sınıflarınızda bu formu okumanızı ve konu ile ilgili konuşmalarınızda sadece bu formda yer alan ifadeleri kullanmanızı rica ediyoruz. Yaşanan olayda duyumların intihar girişimi olması göz önünde bulundurularak bazı öğrencilerimiz için özendirici yön taşıması ihtimali nedeniyle bu durumu yüceltecek herhangi bir kavram kullanmamaya özen göstermemiz önemlidir.

Sınıflarda konu ile ilgili konuşmalar sırasında öğrencilerin 'intihar ve/veya intihar girişimi' olguları ile ilgili konuşmaları ve/veya soruları ile karşılaşabilirsiniz. Bu durumlarda; intiharı ve/veya intihar girişimini öven, romantize eden ya da yargılayan, başkalarını suçlayan ya da sorgulayan ifadeler kullanmaktan kaçınılması gerekir.

Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, intihar girişiminde bulunan öğrencinin yakın arkadaşları, kendi yaşantılarında, ailelerinde intihar ederek ölmüş ve/veya intihar girişimi öyküsü olan bireyler bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilene düzeyi yüksek olan öğrencilerimizi risk grubunda olarak belirledik. Risk grubunda olduğu düşünülen öğrencilerimizin gözlemlenmesi ile ilgili sınıf/şube rehber öğretmenlerimize ve ilgili branş öğretmenlerimize Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni tarafından gizlilik ilkesi çerçevesinde bilgilendirmeler yapılacaktır. Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme yapılacak, bunun yanı sıra ihtiyaç görülmesi durumunda yönlendirmeler yapılacaktır. Risk grubunda değerlendirilen öğrencilerin izlenmesi ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesi olası riskleri azaltabilir/önleyebilir. İntiharların çoğunda sözel ya da davranışsal bir takım uyarı işaretleri verilmektedir. Bu nedenle sizlere bir bilgilendirme metni dağıtmaktayız. Bu metinde yer alan maddeler öğrencilerin izlenmesi ve hangi durumlarda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçebileceğiniz konularında size yardımcı olacaktır (**Okul Temelli Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının İntihar Bölümünden "İntihara İlişkin Uyarı Belirtileri" ve "İntihar

Girişimi/Düşüncesi Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar” kısmı çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılır.).

Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından (Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni olmaması durumunda bu çalışmalar İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından yapılacaktır) ilgili öğrencilerimizle/sınıflarımızla, velilerimizle ve sizlerle ‘Travmayla Başetme Becerileri’ne yönelik bazı çalışmalar ihtiyaca göre yapılabilir.

Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmamız oldukça önemlidir. Sınıflara yönelik bilgilendirme çalışmalarının planlanmasında, sınıfa ilk giren öğretmen kendisine verilen ‘Bilgi Aktarım Formu’nu okur. Bilgi Aktarım Formu’nun paylaşıldığı ders saatinden sonra derse giren öğretmenler ise öğrencilerden konu ile ilgili sorular gelmesi durumunda sizlere az önce anlatılan bilgiler çerçevesinde yanıtlar vermeli ve mümkün olan en hızlı biçimde normal ders işleyişine geçmelidir. (Bu noktada Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından mümkünse aynı gün içerisinde okulun yapısı, olayın içeriği, etkisi, öğrencilerin genel durumları, olaydan etkilenme düzeyleri vb. faktörler göz önünde bulundurularak ve sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesi önceliklendirilerek derslere hangi saatte/nasıl geçileceği öğretmenlerle konuşulur.)

İntihar girişiminde bulunan öğrencinin okula dönmesi sürecinde **‘Okul Temelli Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası’** kitabının intihar bölümünden yararlanılabilir.(Anlatıcı kitabın ilgili bölümünden gerekli bilgileri toplantıda da paylaşabilir.)

Sormak ya da eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Soruların cevaplanmasının ardından toplantı sonlandırılır.

ÖNEMLİ NOT!

Okul temelli gerçekleştirilen Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale hizmetleri kapsamında tamamlanmış intihar, intihar girişimi vakalarında yol gösterici olması amacıyla örnek toplantı içerikleri hazırlanmıştır.

Toplantı içeriklerinin hazırlanmasında okullarda karşılaşılan kimi kriz durumlarında ne yapabileceğimize ilişkin yol gösterici/destekleyici olmak önceliğimizin yanı sıra her olayın kendine özel olduğunu hatırlatmak ve vurgulamak bizim için temel noktalardan biridir.

Yaşanan olayın içeriği, zamanı, hangi okul kademesinde yaşandığı, olay sonrasında çalışılacak çocukların yaş düzeyleri ve gelişim dönemi özellikleri gibi birçok faktör yapılacak çalışmaların içeriğini doğrudan etkileyecektir.

Bu bakış açısı doğrultusunda; Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin karşılaşılan vakalarda hazırlanan toplantı içeriklerini gerekli eklemeleri, çıkarmaları ve değişiklikleri yaparak düzenlemeleri uygun olacaktır.

ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

İNTİHAR GİRİŞİMİ VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI TUTANAĞI ÖRNEĞİ

Psikososyal koruma önleme ve krize müdahale hizmetleri kapsamında okulda gerçekleşmiş olan bir intihar girişimi vakası ile ilgili öğretmen bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

Okulda gerçekleşen böyle bir olay sonrasında okulun yapması gereken resmi işlemler hakkında “Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi” (Nisan 2019) kapsamında gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Bu kapsamda yapılması gerekenler :

- Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından;
 - ✓ Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu (EK-1) ‘nun doldurulması (Personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında; Destek Talep Formu (EK-2)’nin doldurulması İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibine gönderilmesi *(Destek ihtiyacının ortaya çıkmadığı durumlarda bu formun doldurulmasına gerek yoktur.)*)
 - ✓ Yapılan çalışmalar sonucunda da Çalışma Raporu (EK-3)’nin hazırlanması.
- Öğrencilerin olası bir travma yaşamasını veya zarar verici tepkilerini önlemeye (olayı en güvenli şekilde anlamlandırmalarına, duygusal dinginliğe ulaşmalarına, fiziksel güvenliklerinin sağlanmasına) yönelik olarak alt maddelerde belirtilen çalışmalar yapıldı. Bunlar:
 - ✓ Risk grubuna giren (Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, intihar girişiminde bulunan öğrencinin yakın arkadaşları ve kendi yaşantılarında ailelerinde intihar ederek ölmüş ve/veya intihar girişimi öyküsü olan bireyler bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilenme düzeyi yüksek olan öğrenciler risk grubunda olarak değerlendirilebilir) ve/veya yaşanan üzücü olaydan doğrudan etkilenebilecek öğrencilerin tespit edilmesi

- ✓ Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme yapılması

Öğretmenlere yönelik okul müdürlüğü tarafından planlanan çevrimiçi/yüzyüze (mevcut koşullara göre) paylaşım ve bilgilendirme toplantısında, paylaşılan bilgilerin içeriği aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır:

- Geçmiş olsun dileklerinin iletilmesi,
- **(Olayla ilgili yasal süreç sonuçlanmışsa 1. açıklama, yasal süreç devam ediyorsa 2. açıklama ile devam edilir.)**

1.Açıklama- Olayla ilgili yasal sürecin sonuçlanması durumunda;

Olayın 'intihar girişimi' olduğu şeklinde resmi bir açıklama yapılması durumunda, olayın bir 'intihar girişimi' olarak ifade edilmesi, öğrenciye yönelik etik ve hukuki sorumluluklarımız nedeniyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına özen gösterilmesi, sürece ilişkin edinilen yeni bilgilerin okul yönetimi tarafından paylaşılacağı bilgilerinin verilmesi,

2. Açıklama- Olayla ilgili yasal sürecin devam etmesi durumunda;

Olayla ilgili yasal sürecin başladığı, olayın kamuya ilk yansıması 'intihar girişimi' şeklinde olsa da olayın nasıl gerçekleştiğinin araştırıldığı, olayla ilgili devam eden soruşturmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi ve bilgi kirliliğinin önlenmesi amaçlarıyla 'intihar girişimi' ifadesinin kullanılmaması ve öğrenciye yönelik etik ve hukuki sorumluluklarımız nedeniyle yaşanan olayın detaylandırılmamasına özen gösterilmesi, sürece ilişkin edinilen yeni bilgilerin okul yönetimi tarafından paylaşılacağı bilgilerinin verilmesi,

- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretmenlere, öğrencilere ve velilere yönelik hazırlanan 'Bilgi Aktarım Formu'nun paylaşılması,
- Öğretmenlerin öğrencileriyle konu ile ilgili konuşmalarında; intiharı ve/veya intihar girişimini öven,romantize eden ya da yargılayan, başkalarını suçlayan ya da sorgulayan ifadeler kullanmaktan kaçınılması,
- Olayla ilgili sebep-sonuç ilişkisine dair yorumların öğretmenler tarafından olduğu gibi öğrenciler tarafından da yapılmamasının sağlanması; öğrencilerin konu ile ilgili paylaşımlarında bu sınırın vurgulanması,
- Olay özelinde belirlenen kriterler doğrultusunda 'risk grubunda değerlendirilen' öğrencilerin izlenmesinin ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesinin olası riskleri azaltılabileceğinin/ önleyebileceğinin ifade edilmesi,

- **Okul Temelli Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının İntihar Bölümünden “İntihara İlişkin Uyarı Belirtileri” ve “İntihar Girişimi/Düşüncesi Vakalarında Dikkat Edilecek Noktalar” metninin çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılması,
- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından ilgili öğrencilere, velilere ve öğretmenlere yönelik ‘Travmayla Başetme Becerileri’ konulu çalışmaların ihtiyaca göre yapılabileceği bilgisinin verilmesi,
- Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmanın oldukça önemli olduğunun vurgulanması,
- Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesinin gerektiği,
- İntihar girişiminde bulunan öğrencinin okula dönmesi sürecinde dikkat edilmesi gerekenler ile ilgili bilgilerin paylaşılması,
- Soru ve önerilerin alınmasının ardından toplantının sonlandırılması.

ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

ÖLÜM YAS VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI İÇERİĞİ ÖRNEĞİ

Değerli Öğretmenler, bugün burada bulunmamızın nedeni okulumuz öğrencilerinden’nın vefat etmiş olmasıdır. Öncelikle hepimizin başı sağolsun.

Ölüm olayının içeriği ve olayın oluş biçimine dair güvenilir kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda bilgilendirme yapmamız gerekiyor **(Öğrencinin ne zaman, nerede ve nasıl vefat ettiği bilgisi verilir).**

Sürece ilişkin edinilen yeni bilgiler okul yönetimi tarafından sizlerle paylaşılacaktır.

(Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni yok ise İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından gerekli desteğin sağlanacağı ve ihtiyaç durumlarında Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nden de destek alınabileceği bilgisi verilir.)

Her birimizin yaşamında kayıplar olabilir. Birini kaybediyor olmak birtakım duyguları hissetmemize yol açar. Bu kayıplarla baş etme becerilerimiz farklı farklıdır. Bugün burada toplanmış olmamız da bu gibi durumlarda bizlere destek sağlayacaktır.

(Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni var ise süreç aşağıdaki gibi devam ettirilir:

Olayı nasıl duydukları, ne yaptıkları, ne hissettikleri ve şimdi ne düşündükleri sorularının ardından “Bu olaya ilişkin duygularını paylaşmak isteyen var mı?” sorusu yöneltilir. Duygu paylaşımları alındıktan sonra bu gibi ölümle sonuçlanan travmatik yaşantılar sonrasında paylaşılan/hissedilen duyguların ‘normal’ olduğu belirtilir.)

Öğrencilerimizin bir kısmı **(öğrencilerin haberdar olma durumuna göre bir kısmı/tamamı vb. şeklinde düzenlenebilir)** bu durumdan haberdar olabilir ancak önemli olan her birinin yaşanan olayla ilgili bizlerden doğru bilgiyi alması. Bu nedenle Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi olarak sizlere,

öğrencilerimize ve velilerimize yönelik bir ‘Bilgi Aktarım Formu’ hazırladık. Bu bilgi aktarım formunda yaşanan olaya ilişkin öğrencilerimizin ve velilerimizin bilmesi gereken bilgilerin doğru bir şekilde yer almasına dikkat ettik. Sizlerden sınıflarınızda bu formu okumanızı ve konu ile ilgili konuşmalarınızda sadece bu formda yer alan ifadeleri kullanmanızı rica ediyoruz. Aynı zamanda sizlere bir bilgilendirme metni dağıtmaktayız. Bu metinde yer alan maddeler öğrencilerinizle yapacağınız konuşmalarda nelere dikkat etmeniz gerektiği konusunda sizlere yardımcı olacaktır. **(Okul Temelli Psikosoyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının Ölüm-Yas Bölümünden “Ölüm-Yas Vakalarında Bilgi Paylaşımı Yapılırken Dikkat Edilecek Noktalar” kısmı çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılır.)

Öğrenciler ölen arkadaşları için bizlerin katılımı ve kontrolünde, okulun/ sınıfın bir bölümünde anma amaçlı köşe oluşturabilir ya da anma töreni yapabilirler. Yapılan anma etkinliklerinde süreye ve paylaşımların içeriğine dikkat etmemiz gerekmektedir. Bu nedenle paylaşımların içeriği okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından günlük olarak takip edilecektir. Anma programının ve anma köşesinin süresi Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibimiz tarafından gün olarak belirlenmiştir. Bu süreçte paylaşımların içeriğinde ya da herhangi bir öğrencinin davranışı ile ilgili riskli bir durum gözlemlediğinizde; gözlemlerinizi Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile paylaşmanız yararlı olacaktır.

Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, kaybettiğimiz öğrencinin yakın arkadaşları, ailesinde vefat etmiş birey bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilene düzeyi yüksek olan öğrencilerimizi risk grubunda olarak belirledik. Risk grubunda olabileceği düşünülen öğrencilerimizin gözlemlenmesi ile ilgili sınıf/şube rehber öğretmenlerimize ve ilgili branş öğretmenlerimize Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni tarafından gizlilik ilkesi çerçevesinde bilgilendirmeler yapılacaktır. Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme yapılacak, bunun yanı sıra ihtiyaç görülmesi durumunda yönlendirmeler yapılacaktır. Bizim risk grubunda olarak belirlediğimiz bu öğrencilerin yanı sıra siz öğretmenlerimizin de olaydan yoğun etkilenen öğrencilere dair gözlemlerinizi, Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeniyle paylaşmanız yararlı olacaktır. Risk grubunda değerlendirilen öğrencilerin izlenmesi ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesi olası riskleri azaltabilir/ önleyebilir.

Uygun düşmeyecek paylaşımların önüne geçilmesi ve kaybı olan ailenin incitilmemesi adına, ölen öğrencinin velisi sınıfın/okulun mesajlaşma grubundan çıkarılmalı ve diğer velilerin bilgilendirilmesi bu şekilde yapılmalıdır.

Okul olarak ailenin uygun görmesi durumunda taziye ziyareti planlanmaktadır, bu konuda sizlere bilgilendirme yapılacaktır.

Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından (Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni olmaması durumunda bu çalışmalar İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından yapılacaktır) ilgili öğrencilerimizle/sınıflarımızla, velilerimizle ve sizlerle 'Travmayla Başetme Becerileri'ne yönelik bazı çalışmalar ihtiyaca göre yapılabilir.

Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmamız oldukça önemlidir. Sınıflara yönelik bilgilendirme çalışmalarının planlanmasında, sınıfa ilk giren öğretmen kendisine verilen 'Bilgi Aktarım Formu'nu okur. Bilgi Aktarım Formu'nun paylaşıldığı ders saatinden sonra derse giren öğretmenler ise öğrencilerden konu ile ilgili sorular gelmesi durumunda sizlere az önce anlatılan bilgiler çerçevesinde yanıtlar vermeli ve mümkün olan en hızlı biçimde normal ders işleyişine geçmelidir. (Bu noktada Okul/İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından mümkünse aynı gün içerisinde okulun yapısı, olayın içeriği, etkisi, öğrencilerin genel durumları, olaydan etkilenme düzeyleri vb. faktörler göz önünde bulundurularak ve sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesi önceliklendirilerek derslere hangi saatte/nasıl geçileceği öğretmenlerle konuşulur.)

Sormak ya da eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Soruların cevaplanmasının ardından toplantı sonlandırılır.

ÖNEMLİ NOT!

Okul temelli gerçekleştirilen Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale hizmetleri kapsamında ölüm-yas vakalarında yol gösterici olması amacıyla örnek toplantı içerikleri hazırlanmıştır.

Toplantı içeriklerinin hazırlanmasında okullarda karşılaşılan kimi kriz durumlarında ne yapabileceğimize ilişkin yol gösterici/destekleyici olmak önceliğimizin yanı sıra her olayın kendine özel olduğunu hatırlatmak ve vurgulamak bizim için temel noktalardan biridir.

Yaşanan olayın içeriği, zamanı, hangi okul kademesinde yaşandığı, olay sonrasında çalışılacak çocukların yaş düzeyleri ve gelişim dönemi özellikleri gibi birçok faktör yapılacak çalışmaların içeriğini doğrudan etkileyecektir.

Bu bakış açısı doğrultusunda; Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin karşılaşılan vakalarda hazırlanan toplantı içeriklerini gerekli eklemeleri, çıkarmaları ve değişiklikleri yaparak düzenlemeleri uygun olacaktır.

ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
OKUL/İLÇE PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME ve KRİZE MÜDAHALE EKİBİ

ÖLÜM YAS VAKASI
ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME TOPLANTI TUTANAĞI ÖRNEĞİ

Psikososyal koruma önleme ve krize müdahale hizmetleri kapsamında bir öğrencinin ölümü ile ilgili öğretmen bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

Böyle bir olay sonrasında okulun yapması gereken resmi işlemler hakkında “Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi” (Nisan 2019) kapsamında gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Bu kapsamda yapılması gerekenler :

- Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından;
 - ✓ Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu (EK-1) ‘nun doldurulması,
 - ✓ Personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında; Destek Talep Formu (EK-2)’nin doldurulması İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibine gönderilmesi (*Destek ihtiyacının ortaya çıkmadığı durumlarda bu formun doldurulmasına gerek yoktur.*),
 - ✓ Yapılan çalışmalar sonucunda da Çalışma Raporu (EK-3)’nin hazırlanması
- Öğrencilerin olası bir travma yaşamasını veya zarar verici tepkilerini önlemeye (olayı en güvenli şekilde anlamlandırmalarına, duygusal dinginliğe ulaşmalarına, fiziksel güvenliklerinin sağlanmasına) yönelik olarak alt maddelerde belirtilen çalışmalar yapıldı. Bunlar:
 - ✓ Risk grubuna giren (Olaya tanık olan, olayın gerçekleşmesi sürecinden haberdar olan, kaybettiğimiz öğrencinin yakın arkadaşları, ailesinde vefat etmiş birey bulunan, duygusal ve davranışsal olarak etkilenme düzeyi yüksek olan öğrencilerimiz risk grubunda değerlendirilebilir) ve/veya yaşanan üzücü olaydan doğrudan etkilenebilecek öğrencilerin tespit edilmesi
 - ✓ Gerekli durumlarda bu öğrencilerin aileleri ile iletişim kurularak, öğrencinin aile tarafından takip ve güvenliklerinin sağlanması konusunda bilgilendirme yapılması

Öğretmenlere yönelik okul müdürlüğü tarafından planlanan çevrimiçi/yüzyüze (mevcut koşullara göre) paylaşım ve bilgilendirme toplantısında, paylaşılan bilgilerin içeriği aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır:

- Baş sağlığı dilenmesi,
- Ölüm olayının içeriği ve olayın oluş biçimine dair güvenilir kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda bilgilendirme yapılması,
- Okulun Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni var ise yaşanan olaya dair öğretmenlerin duygularını paylaşımlarının sağlanması,
- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğretmenlere, öğrencilere ve velilere yönelik hazırlanan 'Bilgi Aktarım Formu'nun paylaşılması,
- **Okul Temelli Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahalede Bir Yol Haritası** kitabının Ölüm-Yas Bölümünden "Ölüm-Yas Vakalarında Bilgi Paylaşımı Yapılırken Dikkat Edilecek Noktalar" metninin çoğaltılarak öğretmenlere dağıtılması,
- Öğrencilerin ölen arkadaşları için öğretmenlerin katılımı ve kontrolünde, okulun/sınıfın bir bölümünde anma amaçlı köşe oluşturmalarına ya da anma töreni yapmalarına izin verilebileceği; süreye ve paylaşımların içeriğine dikkat edilmesi gerektiği,
- Olay özelinde belirlenen kriterler doğrultusunda 'risk grubunda değerlendirilen' öğrencilerin izlenmesinin ve bir bulgu ile karşılaşıldığında Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni ile iletişime geçilmesinin olası riskleri azaltılabileceğinin/önleyebileceğinin ifade edilmesi,
- Ölen öğrencinin velisinin sınıfın/okulun mesajlaşma grubundan çıkarılması ve diğer velilerin bilgilendirilmesinin bu şekilde yapılmasının gerektiği,
- Okul olarak ailenin uygun görmesi durumunda taziye ziyareti yapılmasının planlandığı, bu konuda bilgilendirme yapılacağı,
- Okul/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin planlamaları doğrultusunda Okul Psikolojik Danışmanı/Rehber Öğretmeni tarafından ilgili öğrencilere, velilere ve öğretmenlere yönelik 'Travmayla Başetme Becerileri' konulu çalışmaların ihtiyaca göre yapılabileceği bilgisinin verilmesi,
- Bu süreçte Okul Psikolojik Danışmanı/ Rehber Öğretmeni ile işbirliği içerisinde çalışmanın oldukça önemli olduğunun vurgulanması,
- Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesinin gerektiği,
- Soru ve önerilerin alınmasının ardından toplantının sonlandırılması.

KAYNAKÇA

PSİKOSOSYAL KORUMA ÖNLEME VE KRİZE MÜDAHALE

Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (2020), T. C. Resmi Gazete, 31213, 14 Ağustos 2020.

Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019.

Psikososyal Destek Programı Uygulama Kılavuzu, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018.

PİY

Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları İçin Rehber, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, 2014.

DOĞAL AFET

Atlay, A., Oluklu, D., Kılıç, G., Ertunç, G., Özaksoy, M., Aslan, O., Akkaya, S., Yögev, P.Ş., Orhan, A., Koçak Yazgı, A., Gündüz, B., Eroğlu, Ç., Başaran, E.Ç., Ersümer, E., Çolak, F., Tan, G., Arslan, H., Topçu, K., Çilli, M., Çiçek, N., Danesh, N., Başar, S., Aydar, S.T., Yıldırım, Ş., Eken, V., Aydoğan, Z., (2016). Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yol Haritası. Ankara.

Aydiner, T. (2014). *Doğal Afet Yönetimi Türkiye’de Doğal Afet Yönetimi Uygulamalarının Tarihsel Bağlamda Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Baloğlu, M., Göv, E. (Ed.) (2016). Psikososyal Destek Programı Uygulama Kılavuzu. Ankara.

Bekler, T., Karabulut D. (2019). Doğal Afetlerin Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.

Doğru, D. (2019). *Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Doğal Afetlerin İnfografikler İle Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Dersin Tutumuna Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi).

Ekici, S., Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.

Erkal, T., Değerliyurt, M. (2017). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.

Sözcü, U. (2019). *Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretmen Adaylarının Doğal Afet Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.

Şahin, M. *Felaketlerde Psikolojik Yaklaşım* [PowerPoint slaytı]. 24 Temmuz 2020 tarihinde <https://slideplayer.biz.tr/slide/10394514/> adresinden erişildi.

Uzunyol, B. (2013). *8. Sınıf öğrencilerinin Doğal Afetler Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi).

SALGIN VE BULAŞICI HASTALIK

Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. 06 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov> adresinden erişildi.

Çıragil, P. (2020). Ne İkti Ne de Son Olacak. *National Geographic Dergisi*, 34-35.

İnfluenza. 06 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.medikaynak.com/t/enfeksiyon-hastaliklari/influenza> adresinden erişildi.

Pandemi. 06 Temmuz 2020 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pandemi> adresinden erişildi.

Tapisiz O., L, Kiykac Altınbaş S. (2020). Microorganisms existed before us on the blue planet: The history of pandemics. *Turk J Womens Health Neonatol*, 2(2): 53-69.

Türk Bilimler Akademisi. (2020). Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu. Ankara.

GÖÇ

Akgündüz, Y. E., Van Den Berg, M., Haasink, W. (2018). The impact of the Syrian refugee crisis on firm entry and performance in Turkey. *The World Bank Economic Review*, 32(1), 19-40.

Akkaya, A. (2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları. *Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Akademi Dergisi*, 56, 179-190.

Brown, J., Miller, J., ve Mitchell, J. (2006). Interrupted schooling and the acquisition of literacy: Experiences of Sudanese refugees in Victorian secondary schools. *Australian Journal of Language and Literacy*, 29(2), 150–162.

Bozan, İ. (2014). *Türkiye’de iç göç hareketleri ve göçün eğitim üzerindeki etkisi: Bir durum çalışması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Dışişleri Bakanlığı. (2016). 2016 yılı basında dış politikamız. Ankara.

El-Khani, A., Ulph, F., Calam, R. (2018). Syria: Refugee parents’ experiences and need for parenting support in camps and humanitarian settings. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 13(1), 19-29.

Güreşçi, E. (2016). Ortak ve farklı yönleriyle iç ve dış göçler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, 9(43), 1058-1064.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.

Kihtir, A. (2003). *Avrupa Birliği'nin eğitim politikası*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kiremit, R. F., Akpınar,Ü., Tüfekçi Akcan, A. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 26(6), 1-11.

Nar, B. (2008). *Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkileri (Dilovası örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Reçber, S. (2014, Kasım). Hayatın yok yerindekiler: Mülteciler ve sığınmacılar. VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Saracaloğlu, C. (2014). *Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkileri (Turgutlu örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.

Shany, M., Geva, E., ve Melech-Feder, L. (2010). Emergent literacy in children of immigrants coming from a primarily oral literacy culture. *Written Language & Literacy*, 13(1), 24-60.

Selçuk, B. (2014). *Göçün eğitime ve eğitim kurumlarına yansımaları (Mersin il merkezi örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.

Söhn, J., Özcan, V. (2006). The educational attainment of Turkish migrants in Germany. *Turkish Studies*, 7(1), 101–124.

Szalanska, J. (2017). Legal protection of Syrian refugees in Turkey against the background of international legal determinants. *Polish Quarterly of International Affairs*, 26(1), 73-84.

Szente, J., Hoot, J., Taylor, D. (2006). Responding to the special needs of refugee children: Practical ideas for teachers. *Early Childhood Education Journal*, 34(1), 15-20.

Üner, S. (1972). *Nüfusbilim sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

TERÖR

Aktaş. S., Bulduk. B. ve Orakçı, H. (2017). Terör Mağdurlarının Yaşadıkları Ruhsal Sorunlar. *Journal Of Akademik Research in Nursing*, 3, 6-9.

Demirli, A. (2011). Terörizm Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 71-72.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Psikososyal Güçlendirici Destek Programı Terör Travması. Ankara.

Şavur, E., Aslan Tomas, S. (2010). Terör Olayları Sırasında Psikososyal Destek Hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1), 45-58.

CİNSEL İSTİSMAR

Atlay, A., Oluklu, D., Kılıç, G., Ertunç, G., Özaksoy, M., Aslan, O., Akkaya, S., Yogev, P.Ş., Orhan, A., Koçak Yazgı, A., Gündüz, B., Eroğlu, Ç., Başaran, E.Ç., Ersümer, E., Çolak, F., Tan, G., Arslan, H., Topçu, K., Çilli, M., Çiçek, N., Danesh, N., Başar, S., Aydar, S.T., Yıldırım, Ş., Eken, V., Aydoğan, Z., (2016). Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yol Haritası. Ankara.

Çocuk Koruma Kanunu (2005), T. C. Resmi Gazete, 03 Temmuz 2005.

Çocuk İhmali Nedir? 06/10/2020 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ruh-sagligi/ihmal-istismar> adresinden erişildi.

İstismar Şekilleri İpuçları Etkileri. 08/09/2020 tarihinde https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/27123053_2.Istismar_Sekilleri_Ipuclari_Etkileri.pdf adresinden erişildi.

Çocuk İstismarı Nedir? (Kız Başına, Türkiye’de kadına ve çocuklara yönelik nefret söylemini, şiddeti ve tacizi inceleyen ODTÜ öğrencilerine ait bir projedir). 21/08/2020 tarihinde <https://www.kizbasina.com/cocuk-istismari-nedir/> adresinden erişildi.

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/27123053_2.Istismar_Sekilleri_Ipuclari_Etkileri.pdf, Erişim Tarihi: 08/09/2020

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Psikososyal Güçlendirici Destek Programı Cinsel İstismar Travması. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, 2020.

Türk Ceza Kanunu (2004), T. C. Resmi Gazete, 5237, 26 Eylül 2004.

İNTİHAR

Atlay, A., Oluklu, D., Kılıç, G., Ertunç, G., Özaksoy, M., Aslan, O., Akkaya, S., Yögev, P.Ş., Orhan, A., Koçak Yazgı, A., Gündüz, B., Eroğlu, Ç., Başaran, E.Ç., Ersümer, E., Çolak, F., Tan, G., Arslan, H., Topçu, K., Çilli, M., Çiçek, N., Danesh, N., Başar, S., Aydar, S.T., Yıldırım, Ş., Eken, V., Aydoğan, Z., (2016). Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yol Haritası. Ankara.

Can, S. S., Sayıl, I. (2004). Yineleyici İntihar Girişimleri. *Kriz Dergisi*, 12(3), 53-62.

Odağ, C. (2002). İntihar (Özkıyım) Tanım- Kuram- Sağaltım. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.

Gökçe, S. (2014, Ağustos 14). Ergen Olmak Mı, Ölmek Mi?. 9 Mart 2020 tarihinde <http://www.yankiyazgan.com/ergen-olmak-mi-olmek-mi/> adresinden erişildi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Psikososyal Güçlendirici Destek Programı İntihar Travması. Ankara.

ÖLÜM-YAS

Atlay, A., Oluklu, D., Kılıç, G., Ertunç, G., Özaksoy, M., Aslan, O., Akkaya, S., Yögev, P.Ş., Orhan, A., Koçak Yazgı, A., Gündüz, B., Eroğlu, Ç., Başaran, E.Ç., Ersümer, E., Çolak, F., Tan, G., Arslan, H., Topçu, K., Çilli, M., Çiçek, N., Danesh, N., Başar, S., Aydar, S.T., Yıldırım, Ş., Eken, V., Aydoğan, Z., (2016). Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Yol Haritası. Ankara.

Apaydın, S. (2017). Çocuk ve Ergenlerde Ölüm Kayıp ve Yas. Ö. E. Baker & İ. A. Efe (Der.). Yas Danışmanlığı içinde (ss. 51-84). Ankara: Anı Yayıncılık.

Dyregrov, A. (2000). *Çocuk, Kayıplar ve Yas: Yetişkinler İçin El Kitabı*. (G. Güvenç, Çev.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Türk Psikologlar Derneği. (2014). Çocuklarda Yas Anne Baba El Kitabı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi

PARA İLE SATILAMAZ